

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE'DE UYGULANAN ÇEVRESEL VERGİLERİN ELEŞTİREL İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS (MASTER) TEZİ

Hazırlayan: Hüseyin ÇAKMAK

Danışman: Doç. Dr. Firuz D. YAŞAMIŞ

İstanbul – 2007

İMZA SAYFASI

TEŞEKKÜR

Bu tezin oluşmasında değerli fikirleriyle çalışmamızı yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Firuz Demir Yaşamış'a teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanması sırasında bize birçok kişinin maddi manevi katkıları olmuştur. Bu kişilerin en başında sabrı ve sevgisiyle her zaman yanı başımızda bulunan ve yardımlarını esirgemeyen değerli eşime teşekkürlerimi ve sevgimi belirtmeyi borç olarak görüyorum.

Ayrıca gerek bu tezin yazılması sırasında gerekse öncesinde maddi manevi her türlü desteğini esirgemeyen değerli dostum Recep Çakıroğlu'na teşekkürlerimi belirtmek isterim.

ÖZET

Bu çalışma ortak mallar ve bu tür malların çevre ile ilişkilerinin incelenmesi amacını taşıyan bir yüksek lisans araştırmasıdır. Çalışmada ispatlanmaya çalışılan tez çevre vergileri ve kirletici kotaları gibi ekonomik ve akçalı nitelikli (piyasa türü) yöntemlerin çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesi açısından son derecede önemli olduğunu ve ülkemizde bu tür araçların ve özellikle çevre vergilerinin yeterince gelişemediğini göstermektedir.

Çevre gibi ortak malların korunmasında etkili bir yöntem olan ekonomik araçlar -özellikle çevre vergileri- Avrupa Birliği ülkelerinde oldukça geniş bir alanda uygulama olanağı bulmuştur. Yapılan araştırma sonucunda ülkemizde “Çevre Temizlik Vergisi” de dahil olmak üzere AB ülkelerine benzer çevre vergilerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda açıklıkla görülmüştür ki bir ortak mal olan çevrenin korunmasında oldukça etkili sonuçlar vermesi olanaklı olan ekonomik çevre yönetimi araçları, (özellikle çevre vergileri) ülkemizde uygulanmamaktadır. Ülkemizde çevre koruma çalışmalarında daha olumlu sonuçlar alınabilmesi bakımından çevre vergileri sisteminin geliştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

ABSTRACT

This master thesis aims at analyzing the mutual relations between the common goods and the environment. The hypothesis of the work is to prove that the economical and financial tools (market type) of environmental management which are very effective in terms of protecting and enhancing the environmental quality are not well developed and institutionalized in Turkey. However, the economical and financial tools of environmental management such as environmental taxes and marketable pollution permits have long been effectively use in the member countries of the EU. This study indicates that there is no environmental tax (including the Environmental Cleansing Tax) applied in Turkey. Therefore, it is quite indispensable that environmental tax systems ought to be initiated in Turkey in order to secure more positive results in combating with environmental quality degradation.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. ÇEVRENİN EKONOMİK İFADESİ	
1.1. KAMU MALLARI (YA DA KAMUSAL MALLAR)	3
1.1.1. Üretim Açısından	4
1.1.1.1. Tam Kamusal Mallar ve Özellikleri	4
1.1.1.1.1. Bölünmezlik	4
1.1.1.1.2. Beraber Kullanım	4
1.1.1.1.3. Fiyat Belirleyememe	5
1.1.1.1.4. Rekabetin Olmaması	5
1.1.1.1.5. Finansmanın Kamu Tarafından Karşılanması	6
1.1.1.2. Yarı Kamusal Mallar ve Özellikleri	6
1.1.1.3. Dışsallıklar ve Türleri	8
1.1.1.3.1. Negatif Dışsallıklar	9
1.1.1.3.2. Pozitif Dışsallıklar	10
1.1.1.3.3. Parasal ve Teknolojik Dışsallıklar	11
1.1.1.3.4. Marjinal Dışsallık	11
1.1.1.3.5. Tüketim Dışsallıkları	12
1.1.1.3.6. Üretim Dışsallıkları	12
1.1.2. Finansman Açısından	12
1.1.2.1. Siyasi Fiyat	13
1.1.2.2. Piyasa Fiyatı	13
1.1.2.3. Yarı Siyasi Fiyat	13
1.2. DIŞSALLIKLARIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ	14
1.2.1. Kararlı Kamu Politikaları	15
1.2.1.1. Kırleten Öder İlkesi	15

1.2.1.2. Kullanan Öder İlkesi	16
1.2.1.3. İhtiyat İlkesi	16
1.2.1.4. Yerellik İlkesi	16
1.2.2. Piyasa Türü Araçlar	17
1.2.2.1. Vergiler	17
1.2.2.1.1. Pigou Etkisi	18
1.2.2.1.2. Pigou Tipi Vergiler	19
1.2.2.2. Harçlar	21
1.2.2.3. Resimler	22
1.2.2.4. Sübvansiyonlar	22
1.2.2.5. Depozito Ücretleri	22
1.2.2.6. Vergi Teşvikleri	23
1.2.2.7. Zorlayıcı Tedbirler	23
1.2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Modeli	23
1.2.3.1. Ekonomik Boyutu	24
1.2.3.2. Sosyal Boyutu	26
1.2.3.3. Çevre Boyutu	27

BÖLÜM 2. AB ÇEVRE POLİTİKALARININ HEDEFLERİ ve TEMEL İLKELERİ

2.1. HEDEFLERİ	28
2.2. AB'İN ÇEVRE YÖNETİMİ İLKELERİ	29
2.2.1. Bütünleyici İlkesi	29
2.2.2. Koruma İlkesi	29
2.2.3. İhtiyat İlkesi	29

2.2.4.	Önleme İlkesi	30
2.2.5.	Kaynakta Önleme İlkesi	30
2.2.6	Kirleten Öder İlkesi	30
2.3.	AB ÇEVRE POLİTİKASININ UYGULANMA ALANLARI	31
2.3.1.	Havanın Korunması	31
2.3.2.	Yaşamın Korunması	32
2.3.3.	Suyun Korunması	32
2.3.4.	Ormanın Korunması	32
2.3.5.	Atık Yönetimi	33
2.3.6.	Endüstriyel Kirlilik Kontrolü ve Risk Yönetimi	33
2.3.7.	Radyasyondan Korunma	33
2.3.8.	İklim Değişikliği	34
2.3.9.	Gürültü	34
2.4.	ÇEVRE VERGİLERİ	34
2.4.1.	Emisyon Vergileri.	35
2.4.1.1.	Karbon Vergisi	35
2.4.1.2.	Madeni Yağ Ürünlerinden Alınan Vergiler	38
2.4.1.3.	Enerji Vergileri	38
2.4.1.4.	Taşımacılık Vergileri	40
2.4.1.5.	Katı Atık Vergileri	42
2.4.1.6.	Doğal Kaynak Vergileri	44
2.4.2.	Ürün Vergiler	44
2.4.3.	Kullanım Temelinde Belirlenen Vergiler	46
2.4.4.	Hammadde Vergileri	46
2.5.	AVRUPA BİRLİĞİNDE ÇEVRE İLE İLGİLİ	
	DİĞER UYGULAMALAR	47
2.5.1.	CE İşareti	48
2.5.2.	Yeşil Nokta	49

2.5.3.	ECO–Label	49
2.5.4.	EMAS	50
2.5.5.	ISO 14000	50
2.5.6.	ISO 9000	53

BÖLÜM 3. TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİLER ve ÇEVRESEL ETKİLERİ

3.1.	ÇEVRE TEMİZLİK VERGİSİ	54
3.1.1.	Verginin Konusu ve Kapsamı	54
3.1.2.	Mükellef	55
3.1.3.	Bildirim, Tahakkuk ve Ödeme	56
3.1.3.1.	Bildirim Verilmesi	56
3.1.3.2.	Verginin Tahakkuku ve Ödenmesi	57
3.1.4.	Verginin Dağılımı	57
3.1.5.	2006 Yılı Çevre Temizlik Vergileri (YTL)	58
3.2.	GELİR VERGİSİ	59
3.2.1.	Ticari Kazançlar	60
3.2.1.1.	Bilânço Esasına Göre Ticari Kazancın Tespiti	61
3.2.1.2.	İşletme Hesabı Esasına Göre Ticari Kazancın Tespiti	61
3.2.1.3.	Basit Usulde Ticari Kazancın Tespiti	61
3.2.2.	Zirai Kazançlar	62
3.2.2.1.	Zirai Kazançta Vergileme	62
3.2.3.	Ücretler	63
3.2.3.1.	Asgari Ücrete Göre Vergileme	63
3.2.3.2.	Ücretin Gerçek Usule Göre Vergilendirilmesi	63
3.2.4.	Gayrimenkul Sermaye İradı	64
3.2.4.1.	Gayrimenkul Sermaye İradının Vergilendirilmesi	64
3.2.5.	Menkul Sermaye İradı	65

3.2.5.1. Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi	65
3.2.6. Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi	66
3.2.6.1. Serbest Meslek Kazancının Vergilendirilmesi	66
3.2.7. Diğer Kazanç ve İratlar	66
3.2.7.1. Değer Artış Kazançları	66
3.2.7.2. Arızı Kazançlar	67
3.3. KURUMLAR VERGİSİ	67
3.3.1. Kurumlar Vergisinin Konusu	67
3.3.2. Kurumlar Vergisinin Mükellefleri	67
3.3.2.1. Sermaye Şirketleri	68
3.3.2.2. Kooperatifler	68
3.3.2.3. İktisadi Kamu Müesseseleri	68
3.3.2.4. Dernek ve Vakıflara Ait İktisadi İşletmeler	69
3.3.2.5. İş Ortaklıkları	69
3.3.3. Kurumlar Vergisinde Mükellefle	69
3.3.4. Kurumlar Vergisinde Matrahın Tespiti	69
3.3.4.1. İndirilecek Giderler	70
3.3.5. Kurumlar Vergisinden Muaflık ve İstisnalar	71
3.3.6. Verginin Oranı	75
3.4. EMLAK VERGİSİ KANUNU	76
3.4.1. Bina Vergisi	76
3.4.1.1. Muaflık ve İstisnalar	77
3.4.1.2. Bina Vergisi Matrah ve Oranı	79
3.4.1.3. Bina Vergisinin Tarh ve Tahakkuku	79
3.4.2. Arazi Vergisi	80
3.4.2.1. Arazi Vergisi Mükellefi	80
3.4.2.2. Muaflık ve İstisnalar	80
3.4.2.3. Arazi Vergisi Matrah ve Oranı	82
3.4.2.4. Verginin Tarh ve Tahakkuku	82

3.5. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ VE TAŞIT ALMA VERGİSİ	83
3.5.1. Motorlu Taşıtlar Vergisi	83
3.5.1.1. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Konusu	83
3.5.1.2. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Mükellefi	83
3.5.1.3. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Matrahı	83
3.5.1.4. Motorlu Taşıtlar Vergisi Tarhı	84
3.5.2. Taşıtlar Alma Vergisi	84
3.5.2.1. Taşıtlar Alma Vergisinin Konusu	84
3.5.2.2. Taşıtlar Alma Vergisinin Mükellefi	84
3.5.2.3. Taşıtlar Alım Vergisinin Matrahı	84
3.5.2.4. Taşıtlar Alma Vergisinin Tarhı	85
3.6. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	85
3.6.1. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Mükellefi	85
3.6.2. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Matrahı	85
3.6.3. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Oranı	85

BÖLÜM 4. AB ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN ÇEVRE

VERGİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN EMİSYON VERGİLERİ	88
4.1.1. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Karbon Vergisi	88
4.1.2. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Madeni Yağ Vergisi	89
4.1.3. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Enerji Vergileri	90
4.1.4. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Motorlu Taşıtlar Vergisi	93
4.1.5. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Katı Atık Vergileri	95
4.1.6. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Yakıt Vergileri	97

BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER

YARARLANILAN KAYNAKLAR

GİRİŞ

Dünyada hızla gelişen küresel ısınma, ekolojik dengenin bozulması, çevresel kirliliğin insan sağlığını tehdit eden en önemli etkenlerden biri haline gelmesi, çevresel sorunlara; insanların, ülkelerin ve bilim insanlarının dikkatlerini bu duruma yoğunlaştırmalarını zorunlu kılmıştır. Daha temiz ve güvenli bir çevrenin oluşturulmasında hükümetlerin ve ilgililerin başvurdukları araçlardan biri çevre vergileridir. Çevre vergileri de diğer vergiler gibi yönlendirici bir özellik taşır. Bu yönüyle insanların ekonomik kararlarını etkilemekte ve çevrenin daha etkin, güvenlik masraflarına katlanmadan korunmasına çok önemli katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte çevre vergilerinin devletlere, yerel yönetimlere mali kaynak sağlama gibi fonksiyonları da vardır. Bu çalışmanın amacı gelişmiş ülkelerde uygulanan çevre vergilerinin hangileri olduğunu tespit etmek, bu vergilerin kirliliğin önlenmesi konusundaki etkinliklerini tartışmak ve ülkemizde gerçek anlamda çevre vergisi bulunmadığını ortaya koymaktır.

Çevrenin korunmasında en önemli görev kamuya aittir. Çevreyle ilgili alanların (ormanlar, akarsular, göller ve denizler gibi) büyük bir kısmı kamuya aittir. Kamu mülkiyetindeki bu mallar gerektiği gibi korunamamaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde kamusal malların ne olduğu, nasıl paylaşıldığı, niçin korunamadığını içeren kamusal malların trajedisi incelenmiştir.

Çalışmanın daha sonraki bölümünde Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan çevre vergileri incelenmiş ve bu vergilerin çevrenin korunmasında ne denli etkili oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda varılan sonuç ülkemizde de bu tür vergilerin bir an önce uygulamaya konulması gerektiği olmuştur.

Ülkemizde çevrenin korunmasına yönelik olarak piyasa araçları etkin olarak kullanılmamaktadır. Çevrenin korunmasına ve çevre kirliliğini önlemeye yönelik olarak çıkarılan çevre temizliği vergisi ve diğer vergilerin gerçekte çevreyi korumak gibi bir amaç taşımadığı anlaşılmıştır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse Türkiye'de gelişmiş ülkelere benzer nitelikte çevresel vergiler bulunmamaktadır.

BÖLÜM 1

ÇEVRENİN EKONOMİK İFADESİ

1.1. Kamusal Mallar

Toplum açısından önemli olan bazı mal ve hizmetler bedelsiz tüketildikleri için özel ekonomiler tarafından üretilmezler. Toplum oluşturulan bireylerin parasal bir bedel ödemediği kadar tüketebildiği ve tüketimini bir başkasının sınırlayamadığı mal ve hizmetlere kamusal mal ve hizmetler denir. Kamusal maldan kimse mahrum bırakılmaz. Kamusal mal için herhangi bir fiyatlandırma yapılmamaktadır. Kamusal mallar pazarlanmamaktadır. Bu mallar fayda sağlama durumuna göre parçalara ayrılmamaktadır. Kamusal mal ve hizmetler tüm bireylerin kullanımına açıktır.

Kamusal malların üretilmesi için gerekli olan parasal kaynak kamu tarafından sağlanmaktadır. Bu malların üretilmesi için gerekli olan harcamaların planlanmasını kamu görevlileri kamu politikalarına uygun olarak yaparlar. Bunu yaparken kişi, zümre ya da etnik köken bağlamında herhangi bir ayrıcalık gözetmezler.

Toplumsal mal ve hizmetler, tüm topluma yönelik olarak fayda yaratırlar. Bu mal ve hizmetlerin faydası, herkes tarafından hissedilmekle birlikte faydanın bireysel boyuttaki değerlerinin ölçülmesi olanağı yoktur. **(Akdoğan 2002: 40)** Örneğin, güvenlik hizmetleri kolektif bir yapıdadır. Tamamı devlet tarafından sağlanır. Kişiler bunun karşılığında herhangi bir bedel ödemezler. Bu hizmetlerin maliyetlerinin bireylere ödettirilmesi de çok zordur. Ayrıca, bu hizmetlerden hiç kimse dışlanamaz.

Kamusal malların arzını kamu düzenlemektedir. Bireyler bu mallara olan taleplerini açıklamasalar da kamusal mal arzı yapılmak zorundadır. Örneğin, dış temsilciliklerde verilen hizmetleri, milli savunma hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleri kişilerin talep miktarlarına göre değil kamunun kararları doğrultusunda üretilir.

1.1.1. Üretim Açısından

1.1.1.1 Kamusal Malların Özellikleri

1.1.1.1.1. Bölünmezlik

Kamusal malların fiyatlandırılmaması ve pazarlanmamasının en önemli sebeplerinden biri bölünmezlik özelliğidir. Kamusal malların tüm bireyler tarafından eşit kullanılması, bu tür malların

bölünemezlik niteliğinden ileri gelmektedir. Örneğin, milli savunma hizmeti fiziksel olarak görülüp bireylere ayrı sunulamaz. Her eve ayrı bir milli savunma hizmeti sunulması üretim tekniği yönünden mümkün değildir. **(Akdoğan 97: 18)** Bu tür hizmetler kollektif hizmetlerdir ve kişiye özel olarak üretilemez.

Özel mallar bölünebilir mallardır. Kişilerin özel mal ve hizmetlerin tüketimini sadece kendi istediği miktarda yine kendi istediği zamanda belirler. Diğer bireylerin bu mala olan talepleri engellenebilir. Kamusal malların ise bazıları bölünebilir, bazıları kısmen bölünebilir, bazıları bölünemez niteliktedir. Örneğin, savunma hizmetleri bölünmez niteliktedir. Ulaşım sektöründe bütün hizmetler bölünebilir niteliktedir.

1.1.1.1.2. Beraber Kullanım

Kamusal mallar, toplumu oluşturan bireyler tarafından birlikte tüketilir. Ülke genelinde uygulanan aşı kampanyaları, güvenlik hizmetleri, parkların kullanılması, denizlerden yararlanma kollektif birer etkinliktir.

Bu tür mal ve hizmetler ortak tüketime konu olan mallardır. Bireyler bu mallardan ortak yararlanırlar. Bir bireyin bu tür mal ya da hizmeti tüketmesi diğer bireylerin fayda fonksiyonunda bir azalma yaratmaz.

1.1.1.1.3. Fiyat Belirleyememe

Kamusal malların ve hizmetlerin alınıp satılması, pazarlanması ve bunlara bağlı olarak fiyatlarının belirlenmesi, kamusal malların kullanım özelliği açısından mümkün değildir. Bu tür mal ve hizmetlerin finansmanı kamu geliriyle sağlanır. Savunma ve dış temsilcilikler gibi kamu hizmetlerine ait giderler vergileme yoluyla sağlanan kaynaklardan finanse edilir. **(Akdoğan 2002: 41)**

Tüm toplumu ilgilendiren bu tür hizmetlerin fiyatlandırılması ve kişilere bu hizmetlerin bedelinin ödettirilmesi mümkün değildir. Çünkü bu hizmetlere birim olarak fiyat belirlemek piyasa koşullarına göre mümkün değildir.

Özel mallarda mal ve hizmeti tüketmek için bedelinin ödenmesi gerekir. Bedava olarak bu mal ve hizmetleri tüketmek mümkün değildir. Yani özel mal ve hizmetlerin tüketiminde “bedavacılık” yoktur. Kamusal mal ve hizmetlerde ise bireyler bedel ödemeseler de bu mal ve hizmetlerden yararlanırlar. Bu duruma ekonomi biliminde “*bedavacılık*” denir.

1.1.1.1.4. Rekabetin Olmaması

Kamusal malların tüketilmesinde rekabet söz konusu değildir. Güvenlik hizmetlerinden faydalanma buna iyi bir örnektir. Kimse daha az ya da daha çok koruma talebinde bulunamaz. Bu tür hizmetlerden herkes eşit olarak faydalanır.

Kamusal malların tüketimi sırasında bireyler arasında rekabet durumu ortaya çıkmamaktadır. Başka bir deyişle bir bireyin kamusal mal tüketiminde bulunması diğer bireylerin payında bir azalma yaratmaz. Bu mallardan herkes aynı anda yararlanır. Örneğin Haliç'in çevresinin temizlenmesinden, düzenlenmesinden, kokusunun giderilmesinden herkes aynı anda yararlanır. Haliç kenarındaki yeşil alanda bir kişinin fazla oturması diğer bireylerin faydasını azaltmaz.

1.1.1.1.5. Finansmanının Kamu Tarafından Karşlanması

Bireyler kamusal mal ve hizmetlerden bedava faydalandıkları için bu tür mal ve hizmetlerin finansmanını kamu karşılar. Çünkü bu tür mal ve hizmetlerde birlikte faydalanma söz konusudur. Bu tür mal ve hizmetler bölünemez olduklarından özel ekonomiler bu tür mal ve hizmetlerin üretimi için yatırıma gitmezler. Bu tür mal ve hizmetlerin üretilmesi toplum için hayati önem taşıdığından finansmanını da kamu karşılar. Savunma ve zorunlu eğitim gibi kamusal mal ve hizmetlerin tüm maliyetini; kamu, vergi gelirlerinden karşılar.

Bireyler kamusal mal ve hizmetlerden bedava yararlandıkları için maliyetine katlanmak istemezler. Dolayısıyla kamusal mal ve hizmetlerin üretilmesi için gerekli olan finansmanı kamu bulmak zorundadır. Kamu finansman kaynağı ağırlıklı olarak vergilerdir. Kamusal mal ve hizmetlerin üretimi için gerekli olan kaynak vergi gelirlerinden karşılanır.

1.1.1.2. Yarı Kamusal Mallar ve Özellikleri

Tüketiminde rekabet olmayan, faydasından hiç kimsenin mahrum bırakılmadığı mallar kamusal mallardır. Tüketiminde, üretiminde ve fiyatlanmasında rekabetin olduğu ve herkesin ödediği bedele göre faydalandığı mallar ise özel mallardır. Özel mal ile kamusal mallar arasında olan mallar ise yarı kamusal mallardır. Yarı kamusal mallarda kamusal malların sahip olduğu özelliklerden hiçbirisi bulunmamaktadır. Bir başka anlatımla tüketiminde rekabet olmayan ama dışlanabilen ya da tüketiminde rekabet olan ama dışlanamayan mallar yarı kamusal mallardır. (**Akdoğan 2002: 796**) Kamuya ait milli parkları herkes giriş ücreti karşıladığında gezebilir. Yine kamunun sağladığı ulaşım hizmetinde de durum böyledir. Deniz yolları ve demiryolları taşımacılığında rekabet yoktur. Ancak bedelini ödeyen bu hizmetten faydalanır.

Bedelini ödemeyen ise bu mal ve hizmetlerin faydasından dışlanır.

Eğitim ve öğretim kalitesi yüksek olan okullara öğrencilerin sınavla alınması ya da bir ücret karşılığı alınmasında bir rekabet yoktur. Sınavı geçen ya da bedelini ödeyen bu hizmetlerden dışlanamaz.

Yarı kamusal mallar, yararlananlara doğrudan fayda sağladıkları gibi toplumun diğer bireyelerine de fayda sağlar. Bu yarı kamusal malların en önemli özelliklerinden biridir.

Yarı kamusal mallar, niteliklerinden dolayı piyasa tarafından üretilse de toplum açısından taşıdıkları önem, üretildiğinde bireye sağladığı yarar dışında topluma sağladığı faydaları ya da yeterince üretilmediklerinde bireye verdiği zararlar beraber yaratacakları toplumsal maliyetler nedeniyle bu tür malların, kamu tarafından üretilmesi ve maliyetinin kamu tarafından karşılanması zorunlu haline gelmektedir.

Bu tür malların bireyler tarafından tüketimi sırasında belli bir bedel alınır. Örneğin eğitim hizmeti özel faydalar sağladığından özel teşebbüs tarafından da üretilir.

1.1.1.2.a Tüketiminde Rekabet Olan Fakat Dışlanamayan Yarı Kamusal Mallar

Bu tür malları bireyin kullanması diğer bireylerin kullanmasını etkilemez. Ancak, daha önce o malı kullananların elde ettikleri faydası azalır. Örneğin, kamuya açık parkları kullanan kişilerin sayısı arttıkça sıkışıklık ortaya çıkar. (*Akdoğan 2002: 797*)

Aynı durum kamuya ait havuzlarda da ortaya çıkar. Belli bir kapasite ile çalışan havuzlarda, deniz kenarındaki kumsallarda bu durum yaşanır.

Bu tür mallar

- Hem özel firmalar hem de kamu kesimince üretilirler.
- Satış gelirlerinden veya vergi gelirlerinden finanse edilirler.

1.1.1.2.b Tüketiminde Rekabet Olmayan Fakat Dışlanabilen Yarı Kamusal Mallar

Bu tür mallar dışsallık yaratan mallardır. Okullar, hastaneler, tiyatrolar bu tür mal ve hizmetlerdir. Bu tür malların tüketiminde rekabet yoktur. Ancak bedelini ödeyen faydalanır. Tiyatroya gitmek isteyen bilet bedelini öder. Hastanelerde tedavi olanlar bedelin ya tamamını ya da bir kısmını ödeyerek tedavilerini yaptırırlar.

1.1.1.3. Dışsallıklar ve Türleri:

Bir üretici ya da tüketici birimin faaliyetlerinden, bu faaliyetle ilgisi olmayan başka üretici ya da tüketici birimin sağladığı fayda ya da zarara dışsallık denir.

Toplumun belirli bir üyesi tarafından yapılan üretim ve tüketim sonucu doğan fayda ve maliyetlerin toplumun diğer üyelerine yayılmasına dışsallık denir. **(Ediz 1997: 22)**

Dışsallık bir kişi kurum ya da toplumun diğer birimlerinin yapmış oldukları üretim, tüketim ve diğer eylemlerinden toplumu, oluşturan diğer bireylerin, kurumların olaylarla eylemlerle hiçbir ilgisi olmamasına rağmen olumlu ya da olumsuz etkilenmeleridir. Egzoz ve baca gazlarının, aşırı gürültünün toplumun diğer bireylerini etkilemesi olumsuz dışsallığa ya da güzel bir çiçek bahçesinin çevreye etkileri olumlu dışsallığa birer örnektir.

Kamusal malların bir kısmı önemli ölçüde dışsallık yaratır. Dışsal ekonomilerin kamu ekonomisi yönünden taşıdığı önem, herhangi bir malın kamu kesimince mi ya da özel kesimce mi sunulması gerektiğine imkân vermesidir. **(Aktan 2000: 25)**

Dışsallığın en önemli örneklerinden biri eğitim diğeri sağlık hizmetleridir. Eğitim hizmetinde, ilk olarak hizmetten yararlanan kimse özel bir fayda sağlamaktadır. Kişi eğitim hizmetleri ile daha iyi parasal imkânlara iyi bir sosyal mevkie sahip olabilir. Bunun yanı sıra toplum üyelerinin de fayda elde etmesi söz konusudur. **(Aktan 2000: 26)** Ziraat mühendisinin bilgisinden tarım ile uğraşanların faydalanması eğitimin sağladığı olumlu bir dışsallıktır.

Ancak, dışsallık sadece olumlu yönde olmamaktadır. Olumsuz yönde de dışsallıklar söz konusudur. Olumsuz dışsallıklar çevre kirliliğinin meydana gelmesinde en önemli faktördür.

1.1.1.3.1. Negatif Dışsallık

Ekonomi biliminde belirli bir bedel ödenmeksizin elde edilen mallar anlamına gelen serbest mallar ya da ortak mallar (*free goods*) olarak adlandırılmaktadır. Mera ve hava birer ortak maldır. Ekonomik anlamda kar maksimizasyonuna çalışan her firma bedelsiz oldukları için bu girdilerden en fazla ölçüde tüketmeye çalışacaktır. Her işletme kar maksimizasyonu amacını taşıdığı için serbest mallar aşırı ölçüde tükenmeye ve bu nedenle de yok olmaya mahkûm olacaktır. Bu istenmeyen sonuca, çevre ekonomisinde, **ortak malların trajedisi** adı verilmektedir. Bu olgunun ekonomik literatürdeki adı ise negatif dışsallıktır. **(Yaşamış, 2003: 80)** Bunu kamuya ait olan gölde ya da deniz de balıkçılık yapanları da örnek olarak verebiliriz. Deniz aracı ve balık ağı en büyük olanlar en fazla faydayı sağlayacaktır. Sonuç olarak gölde balık kalmayacaktır.

Bir ekonomik birimin veya başka herhangi birisinin faaliyetlerinin sonucunda toplumun diğer bireylerinin zarar görmesini negatif dışsallık olarak tanımlanabilir. Diğer bir anlatımla bir işletmenin, fabrikanın ya da konutların kendileri dışındaki kişi ya da kurumların isteği olmadan onları olumsuz olarak etkilemesidir. Bir fabrikanın atıklarını akarsuya akıtması sonucu aynı akarsuda hayvanlarını sulayan veya bu su ile tarlasını sulayan diğer bireyleri etkilemesi ya da konutunda temiz yakıt kullanmayanların bacasından çıkan zehirli gazlardan çevresinde yaşayan kişilerin etkilenmesi negatif dışsallıktır.

Negatif dışsallığın olduğu durumlarda dışsallığı meydana getiren firma veya kişi için, bu ekonomik faaliyet bir maliyet oluşturmazken, maliyet topluma yüklenmektedir. Örneğin tarım sektörlerinde kullanılan ilaçların yarattığı olumsuz etkiler verilebilir. “Aldrin”, “Dieldrin”, “Chlordane” adlı tarımsal ilaçların buğday ve hububatta gereğinden fazla kullanımı sonucu gıda kirliliği yaşandığı 1983 yılında bir Alman üniversitesinin Adana'da yaptığı çalışmada alınan anne sütü örneklerinde ortalama değeri aşan tarım ilacı kalıntısı bulunmasıyla açıklıkla ortaya çıkmıştır. (*Sabah Gazetesi, 31 Ekim 199: 14*)

1.1.1.3.2. Pozitif Dışsallık

Ekonomik birimlerin faaliyetleri sonunda ortaya çıkan durumdan diğer ekonomik birimlerin fayda sağlamak durumudur. Fayda sağlaması karşılığında herhangi bir ödemede bulunmaması durumunda oluşan dışsallık pozitif dışsallıktır.

Arı yetiştiricisi arıların polen taşıması sonucu komşu elma bahçesinin sahibine bir dışsallık aktarılmış olur. Arı sayısı ne kadar çok olursa elma bahçesinde de o kadar çok elma olur. Aynı şekilde elma bahçesi de arılar üzerine olumlu dışsallık aktarır. Elma bahçesinde ne kadar çok çiçek olursa arılarında o kadar çok bal olur.

1.1.1.3.3. Parasal ve Teknolojik Dışsallıklar

Parasal dışsallıklar ekonomide toplam üretim ya da tüketim seviyesi üzerinde doğrudan bir etkide bulunmamakta, sadece mal ve hizmetlerin fiyat değişiklikleri yoluyla gelirin yeniden dağılımına neden olmaktadır. Bir firmanın ürettiği ara malının birim maliyeti ve dolayısıyla fiyatlarındaki düşüş, bu ara malını kullanan diğer firmalar için olumlu parasal dışsallık doğuracaktır. (*Ediz 1993: 23*)

Teknolojik dışsallıklar üretim ilişkilerine dayalı olarak ortaya çıkan dışsallıklardır. Aynı gölde balık avlamaya çalışan iki balıkçının birbirlerine karşı olumlu ya da olumsuz dışsallıklar yaratır. Biri daha gelişmiş tekne ve ağ düzenine sahip olursa diğerinden daha fazla balık avlar. Teknolojik dışsallıklar özellikle yeni buluşlar sonucunda ortaya çıkarlar. Cep telefonlarının yaygınlaşması ve internet ağının

genişletilmesi hem olumlu hem de olumsuz dışsallıklardır. Mal ve hizmetlerden bedel ödemeksizin yararlanan bedavacılar için bu tür teknolojik gelişmeler olumlu dışsallıktır. İnternet üzerinden hiçbir bedel ödemededen birçok müzik parçasını indirip onu basmakta ve çoğaltmaktadırlar. Ancak, bu durum müzik yapımcıları için ise olumsuz bir dışsallıktır.

1.1.1.3.4. Marjinal Dışsallık

Üretim ya da tüketim faaliyetlerinde ek değişiklikten dolayı ekonomik birimlerin fayda ve maliyet fonksiyonlarındaki olumlu ve olumsuz değişikliklere marjinal dışsallık denir. Değişiklikten ekonomik birimlerin fayda ve maliyet fonksiyonları etkilenmiyorsa marjinal olmayan dışsallıktan söz edilir. (**Ediz 97: 25**)

İki köy arasındaki meralık alana ağaç dikilmesi veya oranın güzelleştirilmesi köylüler için marjinal dışsallıktır. Oluşacak sel baskınına önlemesi, ileride kereste ve yakacak odun olarak üretilmesi köylülere ekonomik, sosyal ve ekolojik fayda sağlar.

1.1.1.3.5. Tüketim Dışsallıkları

Bir bireyin tüketiminin diğer bireylerin ya da ekonomik birimlerini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyen dışsallık türüdür. Kişinin sigara içmesi sigara içmeyenleri olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle negatif dışsallık olurken, yarattığı gelir nedeniyle sigara üreticileri için pozitif dışsallık yaratmaktadır.

1.1.1.3.6. Üretim Dışsallıkları

Bir ekonomik birimin üretimi sonucu ortaya çıkan olumlu ve olumsuz dışsallıktır. Gübre üreten bir fabrika çiftçiler açısından olumlu pozitif bir dışsallık yaratırken hava kirliliğine neden olduğu için diğer bireyler ve ekonomik birimler için ise olumsuz negatif dışsallığa sebep olmaktadır. Yine ormanları keserek kâğıt üreten ekonomik birimler kâğıt tüketicileri için olumlu dışsallık meydana getirirken ormanların yok olmasının meydana getirdiği sorunlar nedeniyle diğer insanların geleceği açısından olumsuz dışsallık meydana getirmektedir.

1.1.2. Finansman Açısından

Kamusal mal ve hizmetlerin, finansmanında farklı özellikler taşır. Özel ekonomide tam rekabet koşullarında arz–talep dengesinde ve fiyat mekanizmasına göre belirlenirken kamu ekonomisinde üretilen mal ve hizmetlerin maliyetleri ve fiyatlamaları üç değişik süreçte belirlenir. Bu süreçler şunlardır:

- Siyasi fiyat,
- Piyasa fiyatı ve
- Yarı siyasi fiyattır.

1.1.2.1. Siyasi Fiyat

Özel ekonomilerde üretilen mal ve hizmetler piyasadaki arz ve talep durumuna göre oluşan fiyat karşısında ve faydası bedel ödeyerek mal ve hizmeti kullanana aktaracak şekilde olmaktadır. **(Ediz, 97: 29)** Bu hizmetlerden yararlananlar bir bedel öderler. Fakat maliyetin dağılımı siyasi yolla belirlenir.

Kamu bu tür mal ve hizmet için yapılan gideri bireyler arasında dağıtır. Dağıtıma konu olan unsur gelirdir. Her birey gelirlerine göre piyasa koşullarında belirlenen bir fiyat değil siyasal yolla belirlenen bir fiyat öder. Bu fiyata vergi diyoruz. Vergi, toplumu oluşturan tüm bireylerden kazançlarına göre kamunun topladığı bir finansman yöntemidir. Bu fiyatın belirlenmesi siyasal talep yoluyla olmaktadır.

1.1.2.2. Piyasa Fiyatı

Özel mal ve hizmetlerden faydalananlar faydalanma karşılığı bir bedel ödemek zorundadırlar. Kamunun ticari alanda faaliyet gösteren teşebbüsleri ürettikleri malları satarak kamuya ek gelir sağlarlar. Ekonomik amaçla ve piyasa için üretim yapan kamuya ait teşebbüsler özel teşebbüs gibi davranır. Rekabet eder, anlaşmalar yapar, fiyat belirler.

Bölünebilir mal ve hizmet üretimleri maliyetlerini fiyatlarla karşılamalarını mümkün kılar. Örneğin kamunun hava ve denizyolları taşıma fiyatını piyasa koşullarına göre belirlenir. Kamu diğer özel havayolu ve denizyolu işletmeleri ile rekabet ederken piyasa koşullarının gereklerine göre davranır.

1.1.2.3. Yarı Siyasi Fiyat

Kamu ekonomisinde bazı mal ve hizmetlerin karşılanmasında vergiye benzememekle beraber, özel ekonomide piyasa koşullarına göre saptanan ancak fiyata benzemeyen fiyatlar vardır. Bunlar kamu hizmetlerinden yararlananların faydalanma karşılığı ödemeleri gereken fiyattır. Harçlar ve resimler bunların başlıca örnekleridir. **(Ediz 97: 30)**

1.2. Dışsalıkların İçselleştirilmesi

Pozitif dışsallıkların içselleştirilmesinde bir sorun görülmemektedir. Birbirlerini olumlu etkileyen arı sahibi ile bahçe sahibinin birbirinden şikâyeti yoktur. Aynı zamanda bal ve elma tüketen tüketicilerin de bundan herhangi bir şikâyeti olmayacaktır. Çünkü miktarı artan bu ürünleri daha düşük fiyata tüketecekler. Burada sorun negatif dışsallıkların nasıl içselleştirileceği ya da ortadan kaldırılacağına ilişkindir.

Bir dağ ve orman köyüne yatırım yaparak kereste işletme tesisi kuran bir firma burada pozitif dışsallık yaratırken, aynı işletme, yörede azalan ağaç sayısı ve artan erozyon nedeniyle negatif dışsallığa sebep olacaktır. Ortaya çıkan toprak taşınması sonucunda, verimli tarlaları akan toprak ve sel suları altında kalan vadi tabanındaki çiftçi aileler bundan olumsuz etkileneceklerdir. Ekonomik nitelikli bir çevre yönetimi aracı yaratmak bakımından, bu süreç son derece önemlidir. Zira çevresel kirlenmelerin önlenmesi açısından gizil bir gücü içinde bulundurmaktadır. Yapılması gereken şey firmanın ekonomik olumsuz dışsallığını kendi ekonomik bünyesi içine aktarmasıdır. Buna olumsuz dışsallıkların içselleştirilmesi denir. (*Yaşamış, 2003: 80*)

Bu sorun kararlı kamu politikaları ve piyasa mekanizması aracılığıyla çözülür. Bu araçlar “kararlı kamu politikaları” ve “piyasa türü araçlar” olmak üzere ikiye ayrılırlar.

1.2.1. Kararlı Kamu Politikaları

Bu politikaların temel amacı hem kamu kesiminde hem de özel sektörde ulaşılması gereken standartları ve kalite düzeyini belirlemek ve bunun sürekliliğini sağlamaktır. Bu bağlamda ortaya çıkan önemli kavram sürdürülebilir kalkınma kavramıdır. Sürdürülebilir kalkınma kendi kendini yenileyemeyen kaynakların tüketimin hızını en aza indirerek bu kaynakları koruyucu önlemler alır ve hayata geçirir. Bu bağlamda, kentsel, yöresel, bölgesel ve ulusal ölçekte eylem planları hazırlanmasını ve bu planların titizlikle uygulanmasını öngörür. Çevreyi yok eden, kirleten ya da kullanılamaz duruma getiren etkenleri en aza indirir ya da bu sorunları ortadan kaldıran çağdaş teknik uygulamaları geliştirir. Bu anlamda sürdürülebilir kalkınma politikaları ve dayandığı ilkeler önemlidir. Bu ilkeler aşağıda özetlenmiştir.

1.2.1.1. Kirleten Öder İlkesi

Kirletenin ya da zarar verenin, oluşan tüm maliyeti karşılaması ya da çevreye verilen tüm zararların ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için yapılan tüm masrafların kirleticinin, kaynağının veya

sahibinin ödemesine kirleten öder ilkesi denir. Akarsuların, göllerin ve kıyıların kirlenmesine ve kullanılamaz hale gelmesine neden olanların meydana getirdikleri sağlık, ekonomik, ekolojik sorunların tümünün maliyetini karşılamaları bunun tipik örnekleridir. Bu tür maliyetlerin oluşmasını önleyecek tedbirlerin sorumlularınca alınmasının sağlanması ilkenin önde gelen koşuludur. Bu yöntemle ekonomik birimin katlandığı maliyetler firmanın muhasebe sistemine girerek ve üretim maliyetlerine eklenerek üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarına yansıtılır. Buna dışsallıkların içselleştirilmesi denir.

Bu prensip, bir kirleticinin, kamu otoritesince daha önce belirlenen çevresel standartlara uyma maliyetine katlanmak zorunda olduğunu belirtir. Eğer kirleticiler neden oldukları herhangi bir kirlilik maliyeti için ödemede bulunacaklarsa, piyasa güçleri onları davranışlarını değiştirme yönünde teşvik edeceklerdir. Davranışlarını ya yeni kirlilik kontrolü teknikleri uygulayarak ya da daha etkin üretim sürecine kayarak değiştirecektir.

1.2.1.2. Kullanan Öder

Bu kavram bir ilke olmaktan çok bir kaynak fiyatlaması yöntemidir. Temel olarak doğal kaynağın fiyatı, doğal kaynağı elde etmenin, dönüştürmenin, kullanmanın ve gelecek kullanımının ortadan kalkmasının alternatif maliyeti de dâhil olmak üzere tüm maliyeti yansıtmaktadır. **(Güzel: 1)** Burada ormanı kullanan kereste veya kâğıt fabrikasının ormandan kestiği ağacın yerine yenisini dikmesi, ormanlık alanın bakımını yapması, bunların maliyetine katlanması hedeflenmektedir.

1.2.1.3. İhtiyat İlkesi

Çevre politikaları çevre bozulmasının kaynak ve nedenlerini öngörebilmelidir. Çevreyi bozacak türdeki kaynak ve nedenler engellemeli ve ortadan kaldırılmalıdır. **(Güzel: 1)** Bunun için yetişmiş insan gücüne, eğitime önem verilmelidir.

1.2.1.4. Yerellik İlkesi

Bu ilke temelde çevre koruma ile ilgili kararların yerel düzeyde alınabilmesi ve uygulamaya konulabilmesini hedeflemektedir. Bu ilke çevre koruma konusunda politika oluşturmasında katılımın artması ve yerel sorumluların politika oluşturma ve yerel sorunların politika oluşturma sürecini belirleyerek yerel otoritelerce çözümünü hedeflemektedir. **(Güzel: 2)**

Kamu, dışsallıkların içselleştirilmesi sürecinde kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlayarak

ekonomik birimlerin daha dikkatli ve özenli davranmasını sağlamaya çalışır.

1.2.2. Piyasa Türü Araçlar

Dışsallıkların içselleştirilmesinde piyasa araçları da önemlidir. Bu araçlar şunlardır: vergiler, harçlar, resimler, sübvansiyonlar, depozito ücretleri, vergi teşvikleri ve zorlayıcı tedbirler.

1.2.2.1. Vergiler

Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak kamu harcamalarını karşılamak üzere fertlerden ve kurumlardan karşılıksız olarak aldığı parasal değerlerdir.

Firmalar ve ekonomik sektörler üzerinde sürekliliği olan vergiler dışsallıkların içselleştirilmesinde ve kaynakların etkili ve verimli kullanılmasında teknolojik olarak gelişme ve ilerleme yönünde baskı yaratır. Akarsu, göl ve deniz kenarında kurulu bulunan sanayi tesislerinin atıklarını, buralara aktarmalarını önlemek için kirlilik oranlarına göre artan kademeli vergi tarifeleri uygulanabilir. Bu durum, firmalar ve sanayi tesisleri için caydırıcılık yaratır, onları atık arıtma tesisleri yapmaya yönlendirir. Böylece dışsallıkların içselleştirilmesinde önemli rol oynar.

Çevreye verilen zararların kirleten öder ilkesine göre ortadan kaldırılmasında önemli maliye politikası araçlarından biri "emisyon vergisi"dir. Çevreye zarar veren ekonomik birimlerin, verdikleri zararların maliyetini yüklenmeleri ve böylece üretim aşamasında çevreye verdikleri zararları azaltmaları ancak bu yolla mümkün olur.

Negatif dışsallıkların içselleştirilmesi amacına yönelik vergilendirme ilk kez Pigou tarafından önerilmiştir. (**Turhan, 2004: 307**) Pigou, mal üretiminin çevreyi olumsuz etkilediğini ilk gören iktisatçıların başında gelmektedir. Pigou insanların hayat standartlarını yükseltmeyi amaçlayan refah ekonomisinin gelişmesine de önemli katkıda bulunmuştur.

Pigou, 1912'de en önemli kitabı sayılan *Wealth and Welfare*'i yayımlamıştır. Eser 1920'de genişletilmiş olarak *The Economics of Welfare* (Refah Ekonomisi) adıyla yeniden basılmıştır. Refah ekonomisinin temeli bu eserde atılmıştır. (**Sabah Büyük Ekonomi Sözlüğü: 505**) Refahın artışı için öne sürdüğü şartlardan biri yoksul kesimin toplumsal servetten daha çok pay almasıdır. Pigou, gelirdeki marjinal artışlardan yoksul kişinin alacağı payın artırılması gerektiğini savunmuştur.

1.2.2.1.1. Pigou Etkisi

Toplam talebin tam istihdamı sağlayacak düzeyde olmadığını varsayalım. Ücretler ve fiyatlar tam esnektir. Kaynakların (emeğin) tam kullanımı için ücretler ve fiyatlar düşünce fertlerin reel servet hacmi düşer. Fertlerin serveti iki bölümde incelenir. Birincisinde servet unsurları mal, mülk ve hisse senetleridir. Bu servet unsurlarının değeri fiyatlardaki düşüş sonucu azdır. İkincisinde de ise sabit para değerli servet unsurlarının (para, alacak, tahvil) değeri fiyat düzeylerindeki düşüş nedeniyle reel olarak artacaktır. Kısaca kişinin serveti büyük ölçüde ikinci türden oluşuyorsa reel olarak değeri yükselecek, yükselen servet de tüketimi artıracak, artan tüketim ekonomisinin tam istihdama ulaşmasını sağlayacaktır.

Pigou, endüstriyel üretimin insana ve çevreye verebileceği olası zararlı etkiler üzerinde duran ilk iktisatçılardan biridir. Günümüzde çevre kirliliğine sebep olanın, bu kirliliği ortadan kaldırması ve zararlı maddeler için bir vergi alınması konusundaki tartışmalara karşın, Pigou, çevreye zarar veren kimselerin sübvansiyon (devlet desteği) ile bu zararları azaltması için teşvik edilmesini önermiştir. **(Güneş, 1)**

1.2.2.1.2. Pigou Tipi Vergiler

Dışsallıkların denetimi amacıyla vergi konmasının temel ilkesi, sosyal maliyetlerle özel maliyetler ve sosyal fayda ile özel fayda arasında ortaya çıkan farkın uygulanacak vergi sonucu giderilmesidir. Vergiler dışsallıkların etkilerini düzeltmek, marjinal özel maliyetleri marjinal sosyal maliyetlere eşitlemek ve marjinal özel faydaları, marjinal sosyal faydalara eşitlemek yoluyla firma ya da bireylerin faaliyetlerinin gerçek sosyal maliyeti yansıtmasını sağlar. “Pigovian” vergiler birim başına emisyon ya da kirliliğe uygulanan spesifik oranlı vergilerdir. Verginin oranı sosyal etkin düzeydeki emisyonun marjinal sosyal maliyetine eşittir. Sosyal olarak etkin emisyon düzeyi firmanın marjinal faydasının marjinal maliyetine eşit olduğu noktada gerçekleşecektir. **(Güneş, 1)**

Etkinlik için marjinal sosyal fayda ile marjinal sosyal maliyetlerin birbirine eşitlenmesi gerekmektedir. Firma marjinal özel maliyetleri ile ilgilenmektedir. Ancak X malının üretimi sonucunda hava kirlenmesi meydana gelmekte ve bu kirliliğin X malının üretiminde birim başına sabit miktarda olduğu varsayılmaktadır. Şeklimizde yine kirlenme miktarı üretim düzeyi ile orantılı ve kirlenmenin her bir biriminin marjinal maliyeti sabittir. Dolayısıyla kirlenmenin marjinal maliyetine eşit miktarda konulacak bir vergi firmayı sosyal bakımdan etkin üretim düzeyinde üretim yapmaya yönlendirecektir. Şekil-1'de Pigocu bir verginin uygulaması gösterilmektedir.

Şekil-1: Pigou Tipi Vergiler

Kaynak: <http://idari.cu.edu.tr/igunes/>

Birinci durumda negatif dışsallık dikkate alınmamaktadır. Bu durumda negatif dışsallığa neden olan firmanın arz eğrisi S ile gösterilmektedir. Kısa dönemde $MC=MR$ eşitliğinin sağlandığı E noktasında firma denge üretim düzeyinde olup, Q1 miktarında üretim yapmakta, ve P1 fiyatından satmaktadır. Bu noktada firmanın marjinal özel faydası, marjinal özel maliyetine eşittir. Üreticiler her fiyat düzeyinde ne kadar X malı üreteceklerine karar verirken kirliliğin meydana getirdiği maliyetleri hesaba katmazlar ve 0-Q1 kadar X malını OP1 fiyatından satıldığında piyasa dengeye ulaşacaktır. Bu üretim miktarı üretim sonucu meydana gelen kirliliğin dikkate alındığı ve üretimin bütün sosyal maliyetlerinin hesaba katıldığı optimum üretim miktarından farklıdır

İkinci durumda ise firmanın yol açtığı negatif dışsallık söz konusudur. Pigou'nun önerdiği devlet politikası, AE yüksekliği kadar olan dışsallık nedeniyle firmanın neden olduğu kirlenmenin bedelini ödemesi için, X ürünü için birim başına AE kadar vergi uygulanmasıdır. Verginin neden olacağı ilk sonuç üretici maliyetlerinin artmasıdır. Bu nedenle de firmanın arz eğrisi yukarı doğru kayacaktır. S1 yeni arz eğrisini göstermektedir. Firma dengesi E1 noktasında gerçekleşirken, firmanın yarattığı dışsal maliyetin, firma içi maliyetlere eklenmesi nedeniyle üretim düzeyi Q0 düzeyine gerilerken vergi dahil fiyatı P0

düzeyine yükselecektir. Yeni üretim düzeyinde marjinal sosyal maliyet ve marjinal sosyal fayda eşitlenmiş olacaktır. Bu politika dışsallığın içselleştirilmesini sağlayacaktır. **(Güneş, 1)**

1.2.2.2. Harçlar

Kamu kuruluşlarının verdiği hizmetten dolayı aldığı parasal değerlerdir. Harcı vergiden ayıran en önemli özellik verginin karşılıksız olmasına rağmen harcın belirli bir hizmet karşılığı alınmasıdır. Harçlar da vergiler gibi zora dayanır. Çevresel kirlenmeye yol açanlardan alınması gereken parasal karşılıklara harç adı verilmektedir. Çevre literatüründe “kirleten öder” olarak isimlendirilen bu ilke hava, su, gürültü ve katı atık alanlarında çeşitli ülkelerde uygulanma alanı bulmuştur. Özellikle Almanya, Hollanda ve Fransa alıcı su ortamına kirletici verenlerden harç almaktadır. Bu ülkelerde uygulanan sistem çerçevesinde ödenecek harcın miktarı alıcı ortama verilen kirli su içindeki biyolojik oksijen talebi, kimyasal oksijen talebi, toksisite, fosfor, nitrojen gibi madde ve etmenlerin yoğunluğuna göre hesaplanmaktadır. Uygulanacak 'birim miktar/harç ücreti katsayısı' alıcı ortama verilen atık ile çarpılmakta ve atık bırakan firmanın ödeyeceği harç belirlenmektedir. **(Yaşamış: 1995: 16)**

Kirlenmeye neden olan ürünler üzerine konan harçlardır. Kirlenen maddenin niteliğine göre değiştirilebilir. Miktarlarına göre harçlar konabilir. Dışsallıkların içselleştirilmesinde önemli bir unsurdur.

1.2.2.3. Resimler

Bir iş veya faaliyetin yapılmasına kamu kuruluşunda izin verilmesi karşılığında talep edilen parasal bedele resim denir. Resim de harç gibi kamusal bir hizmetin karşılığıdır. Resimlerin alınmasında da kamusal bir güç yatmaktadır.

Resimler de, negatif dışsallık meydana getiren ekonomik birimlerin çevresel maliyetlerinin içselleştirilmesinde önemli bir araçtır. Ekonomik birimlere izinler verilirken çevreye verdiği zararların durumuna göre resim miktarları belirlenir. Böylece çevresel giderler içselleştirilmiş olur. İşletmeler maliyetlerini birim fiyatlarına yansıtırlar.

1.2.2.4. Sübvansiyonlar

Çevrenin korunmasını sağlayan ekonomik araçlardan biri de sübvansiyonlardır. Diğer ekonomik araçlar çevreyi kirleten firmalar üzerinde etkili olmadığında kamu yönetimi işletmenin kapatılması ya da devamı yönünde karar vermek durumunda kaldığında teknolojik yenilik yönünde firmalara finansal destek vermelidir. Bu kavram bazı yazarlar tarafından “negatif rüşvet” (**YAŞAMIŞ: 1995: 163**) olarak da adlandırılmaktadır.

1.2.2.5. Depozito Ücreti

Ekonomik bir değer olan ve yeniden kullanılabilme özelliğine sahip olan bazı mallar için uygulanmakta olan bu yöntem çevre koruma amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, otomobiller için başlangıçta otomobilin satış fiyatı içine konulan bir depozito ücreti otomobil teslim edildiğinde kendilerine iade edilmektedir. (**Yaşamış: 1995: 166**)

1.2.2.6. Vergi Teşvikleri

Ekonomik birimlerin standartlara uymaya, kaynakları verimli kullanmaya teşvik amacıyla kullanılır. Bu konuda büyük maliyetlere katlanmış olan firmaların haksız rekabete karşı da korur. Diğer firmaları da teşvik edici olur.

1.2.2.7. Zorlayıcı Tedbirler

Bu tedbirler hukuksal düzenleme kapsamına giren önlemlerden kirletme yasakları, çevre kirliliğinin denetlenmesi için başvuru bir yöntemdir. Bu yöntemlerden bir diğeri çevre standartlarına uymayan kişilerin yasal olarak cezalandırılmasıdır. Üretim sürecini düzenleyen ruhsat uygulamaları da çevre sorunlarının ortaya çıkmasını önlemek için yasal bir zorlayıcıdır.

Kirleticilere kurallara uymadıklarında çeşitli cezalar verilir. Bu durumda yine kaynakların verimli kullanılmasını sağlar. Caydırıcı olur. Dışsallıkların içselleştirilmesinde önemli bir etken olur.

Çevre politikalarında kullanılacak araçlar ister piyasa araçları olsun ister kamusal politikalar olsun temel hedefi çevresel maliyetlerin içselleştirilmesidir. Bu yöntemle üreticilerin oluşan çevresel maliyeti kendi bilânçolarına yansıtılmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

1.2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Modeli

Sürdürülebilir kalkınma Birleşmiş Milletler Çevre Programı adına bir komisyon tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz adlı dokümanla ortaya atılmış bir kavramdır. Özünde kalkınma ve sanayileşme hedeflerinin ve yöntemlerinin yerküremizin fiziksel olanaklarıyla bağdaşmasını öngörür. Böylece aşırı kaynak israfını önleyerek gerek bu günün dünyasında tüm insanların hakça bir kalkınma temposuna kavuşmasını ve gerekse gelecek kuşakların dünyasında da kalkınmaya imkân tanıyacak kaynakların var olmasını güvence altına almayı amaçlar. Sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkesi ise tüketilecek doğal kaynakların doğal üreme hızlarını aşmayan bir hızda tüketilmelerinin güvence altına alınmasıdır.

(Yaşamış:1995: 16)

Bu yaklaşımda;

- Doğal kaynaklar verimli kullanılarak,
- Atıklar azaltılarak,
- Kaynakların tekrar kullanımı sağlanarak

Gelecek kuşakların ihtiyaçlarına cevap verilecek ve çevrenin sürekli şekilde korunması sağlanmış olacaktır.

Sürdürülebilir kalkınma sadece çevre korumanın ön plana çıktığı bir kalkınma anlayışını ifade etmez. Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmaya ilişkin bütün ekonomik, finansal, ticari ve sanayi politikalarının

- ekonomik,
- sosyal ve
- çevresel

Açılardan sürdürülebilirliğini sağlamak amacını güden bir süreç olarak ifade edilebilir.

Çevrenin içselleştirilmesinde piyasa araçlarının yanında politik kararlılık da gerekmektedir.

1.2.3.1. Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutu

Gelişmiş ülkeler, sürdürülebilir kalkınma modelini uygulamada gelişmemiş ya da geliştirmekte olan ülkelere göre hem ekonomik hem de siyasi olarak daha kolay uygulayabilirler. Bu ülkeler kalkınma süreçlerini tamamlamış olduklarından çevre politikalarını topluma anlatmakta ve bunları uygulamakta zorlanmazlar. Ancak, geri kalmış ya da geliştirmekte olan ülkeler için durum biraz daha zordur. Çünkü geliştirmekte olan toplumlar doğaya bağımlı olarak yaşamlarını sürdürürler. Kaynakların yenilenmesini

beklemek onlar için zor olabilir.

Bu konu Türkiye de hazırlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda incelenmiş ve şu hususlar saptanmıştır.

Gelişmiş ülkeler, kişi başına düşen doğal kaynak kullanımında, az gelişmişlere göre çok daha fazla değerler içeren göstergelere sahiptir. Örnek olarak çeşitli türlerden enerji tüketimi yoluyla kişi başına fosil yakıt kullanımı, ABD'de Hindistan'dan 33 kat; OECD ülkelerinde gelişmekte olan ülkeler ortalamasından 10 kat daha fazladır. Bu yüzden zengin ülkelerde sürdürülebilir kalkınma kavramı gereksiz tüketimin zamanla eritilmesi ve normale indirilmesi anlamına gelir. Bu da tüketimdeki verimliliğin artırılması ve yaşam biçimlerinin gözden geçirilmesini gerektirir. Ancak bunu yaparken gelişmiş ülkeler çevresel endişeleri gelişmekte olanlara ihraç etmemeli, gerçekten yok etmelidirler. Çünkü "Sürdürülebilir Kalkınma" aynı zamanda diğer ülkelerdeki çevre kalitesinin geri teknolojilerle yok edilmemesini sağlayacak şekilde önlem almayı da gerektirir. **(Yaşamış, 1994: 19)**

Zengin sanayi toplumlarının sürdürülebilir kalkınmanın yerleştirilmesinde daha fazla sorumluluğu vardır. Zira bu ülkeler geçmişte dünya kaynaklarını sorumsuzca kullanarak kalkınmışlardır. Böylece, bu ülkelerde sürdürülebilir kalkınma yöntemlerini bulup geliştirebilecek imkânlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de gelişmiş ülkelerin kendi ekonomilerini korumak için gelişmekte olan ülkelere koydukları tehdit ve kotalar bu açıdan baktığımızda adaletsiz bir görünüm ortaya koymaktadır. **(Yaşamış, 1994: 19)**

Ulusal gelir düzeyi düşük olan ülkelerde ise sürdürülebilir kalkınma yaşam standartlarını sürekli yükseltmeyi zorunlu kılar. Çünkü bu seviye ile çevre bozulması ve nüfus artışı arasında yakın ilgi vardır. Temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan insanlardan, dünyanın geleceği için öncelikli kaygılar taşımalarını beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Ayrıca, bu insanlar ailelerindeki iş gücü sayısını artırmak için çok sayıda çocuk sahibi olurlar ve geleceklerini böylelikle güvence altına almak isterler. Gelişmiş ülkelerde ise fertler bu tür güvenceleri toplumsal düzenlemelerde bulabilmektedirler. Son yılda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde çevre müdahalelerine karşı geliştirilmekte olan risk yönetimi ve sigorta sistemlerini bu düzenlemelerin doğal sonuçları olarak düşünebiliriz. **(Yaşamış, 1994: 19)**

Ülkemizde hazırlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda sürdürülebilir kalkınmanın öncülüğünü gelişmekte olan ülkelerin yapması gerektiği haklı olarak belirtilmiştir. Çünkü dünyanın kirlenmesine yeraltı yer üstü kaynakların yok olmasına onların plansız programsız kar hırslarının yol açtığı açıktır.

1.2.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Sosyal Boyutu

Sürdürülebilir kalkınma modelinin sosyal boyutu, kıt kaynakların insanlar arasında dengeli dağıtımının sağlanmasına yöneliktir. Temel ihtiyaçların karşılanması yanında insanların eğitim, sağlık gibi sosyal ihtiyaçlarının da dengeli biçimde karşılanmasının sağlanmasına yöneliktir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, Yedinci Beş yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda şöyle belirtilmiştir. "Sağlık, eğitim, temiz su ve gıda gibi temel insani ihtiyaçları sağlayacak şekilde, kaynakların yeniden dağılımı ve kullanımı anlamına gelir. Temel ihtiyaçların yanında sosyal iyileşmeyi sağlayabilme, nüfus artış hızını kontrol altına alma, kültürü koruyabilme ve kalkınmayı ve gelişmeyi devam ettirebilmektir" (*Yaşamış, 1994: 21*)

1.2.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Çevre Boyutu

Sürdürülebilir kalkınma modelinde çevre boyutu, kaynakların kullanımı ve tüketimlerinin üreme sürelerine göre belirlenmesini öngörmektedir.

Toprak erozyonu ve verimli arazilerin kaybı her yıl artan miktarda tarım toprağının yok olmasına yol açmaktadır. Verimi artırmak üzere fazladan kullanılan kimyevi gübre ve tarım ilaçları ise yüzey ve yeraltı sularını kirletmektedir. İnsanların ve yetiştirilen hayvan sürülerinin etkisiyle doğal alanlar ve ormanlar yok olmaktadır. (*Yaşamış, 1994: 21*)

Sürdürülebilir kalkınma modelinin amacı, çevresel kaynakların bugün yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamasının yanında gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılamaya yetmesini sağlamaktır. Bunun için tüm kaynakların kullanımını üreme sürelerinden daha uzun olacak şekilde ayarlanmasını öngörmektedir. Bunun için teknolojik yeniliklere bağlı olarak kaynakların kullanımının da verimliliğin artırılmasını içermektedir. Bu yönde gelişmiş çağdaş ülkelerde önemli çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği Ülkelerinin çevrenin korunmasına yönelik olarak ekonomik araçları hızla uygulamaya koydukları ve önemli sonuçlar aldıkları görülmektedir.

BÖLÜM 2

AB ÇEVRE POLİTİKASININ HEDEFLERİ VE TEMEL İLKELERİ

2.1. Hedefleri

Avrupa Birliği'nin çevre politikalarının temel hedefi tüm üye ülkelerde çevresel yaşam kalitesini geliştirmek ve çevre bilincini oluşturmaktır. Bu hedefe ulaşmanın ana yollarından birisi çevresel kalite standartlarını geliştirmektir. Çevresel kalite standartlarının amacı üye ülkelerin tamamında çevre kalitesinin aynı düzeye getirilmesini sağlamaktır. Üye ülkeler arasındaki çevresel kalite farklılıklarının bu yolla ortadan kaldırılması amaçlanır.

Çevre standartlarını gerekli kılan ikinci neden ise çevresel maliyetlerin mal ve hizmet fiyatlarına yansımaları nedeniyle oluşabilecek haksız rekabetin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.

Üçüncü neden ise üye ülkelerdeki tüm kıt kaynakların sürdürülebilir kalkınma modeline uygun kullanılmasını sağlamak, ekolojik dengenin bozulmasını önlemek ve soyu tükenmek üzere olan canlıların kurtarılmasını sağlamaktır.

Dördüncü neden atıkların geri dönüşümünü sağlayacak teknik bilgi düzeyinin artırılmasını sağlamak ve bu bilgilerin özel ve kamu işletmeleri tarafından kullanılması için hukuki ve ekonomik araçların geliştirilmesini teşvik etmektir.

Avrupa Birliği'nin çevre politikası insan odaklıdır. Birliğin çevre politikasının temel amacı ekolojik dengeleri bozmadan insan sağlığını etkileyecek her türlü çevresel etkinin ya ortadan kaldırılmasını sağlamak ya da bunların olumsuz sonuçlarını en aza indirmektir.

Avrupa Birliği bu amaç ve hedeflere ulaşmak için çeşitli ilkeler geliştirmiştir. Bu ilkeler aşağıda özetlenmiştir.

2.2. AB'nin Çevre Yönetimi İlkeleri

1. Bütünleyicilik ilkesi
2. Koruma ilkesi
3. İhtiyat ilkesi
4. Önleme ilkesi
5. Kaynakta önleme ilkesi
6. Kirleten öder ilkesi

2.2.1. Bütünleyicilik İlkesi

Bu ilkenin temel hedefi Birlik içinde uygulanacak politikaların çevrenin korunması hedefiyle uyumlaştırılmasını sağlamaktır. Birliğin yukarıda sayılan amaç ve hedefleri ancak politikalar arasında eşgüdüm ve uyum sağlanırsa güvence altına alınabilecektir

2.2.2. Koruma İlkesi

Bu ilke Avrupa Birliği ülkelerinde çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla yeterli yasal çerçevenin oluşturulmasını sağlamak amacını gütmektedir. Avrupa Birliği'ni oluşturan tüm kurumların ortak hareket etmesini sağlayacak yasaların, mevzuatın belirlenmesi ve uymayanlara verilecek yasal cezaların belirlenmesi ilkesine koruma ilkesi denilmektedir.

2.2.3. İhtiyat İlkesi

Doğabilecek çevresel tehlikelerin önceden belirlenerek önlem alınmasına yönelik bir çalışmadır. Bu ilke ilk kez Maartricht Antlaşması ile AB müktesabatına dahil edilmiştir. Belli bir hareketin çevre açısından olumsuz ve zararlı sonuçlar doğuracağı hakkında ciddi bir şüphe mevcutsa, bilimsel kanıtın ortama çıkmasına kadar beklemeden ve çok geç olmadan önlem alınması anlamına gelmektedir.

(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 7)

2.2.4. Önleme İlkesi

Bu ilke Avrupa Birliği karar organlarında çevreyle ilgili olarak alınan kararların üye ülkelerce etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadıklarını denetlemek anlamına gelmektedir. Önleme ilkesinin, uygulanabilmesi için topluluk tarafından kabul edilmiş olan tedbirlerin üye ülke iç hukuklarına aktarılmış olması gerekmektedir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 7)**

2.2.5. Kaynakta Önleme İlkesi

Bu ilkenin temel hedefi çevreye zarar veren zararların kaynağında ortadan kaldırılmasıdır. Fabrikaların havaya bıraktıkları hava kirleticilerinin ya da denizlere, akarsulara bıraktıkları kirleticilerin alıcı ortama salınmalarının önlenmesi gerekmektedir. Bu amacı elde etmenin temel yöntemi de atık arıtma ve bertaraf etme tesislerinin yapılmasıdır.

2.2.6. Kirleten Öder İlkesi

Bu ilkenin temel hedefi ise alınmış olan her türlü yasal ve caydırıcı tedbirlere rağmen, çevreyi kirleten, kirleticilerin sebep oldukları zararların her türlü maliyetine kirletici kaynak sahiplerinin katlanmasını sağlamaktır. Böylece, çevreyi kirleten kaynakların sahipleri kirliliği azaltacak tedbirleri almaya zorlanırlar. Birlik, atıklarla ilgili direktifinde, kirleten öder ilkesine doğrudan atıf yapmış ve atığın yok edilmesi masraflarının atık sahibine ait olduğunu belirtmiştir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 7)**

2.3. AB Çevre Politikası ve Uygulama Alanları

AB için en iyi çevre politikası kirlilikleri medya gelmeden önce yani kaynağında yok etmektir. Buna bağlı olarak aşağıdaki ilkeleri geliştirmişlerdir. Gerçekleştirilecek her türlü projenin teknik planlama ve karar alma sürecinin başlangıcında projenin çevresel etkileri dikkate alınmalıdır. Çevresel etki değerlendirmesi konusunda üye ülkeler arasında ortak tutum belirlenmelidir. Çevresel etki değerlendirmesinde temel amaç insan sağlığını korumak, daha iyi yaşam koşulları sağlamak, türlerin çeşitliliğini güvence altına almak ve ekosistemlerin üreme kapasitelerini artırmaktır. **(Yaşamış: 2003: 30)** Birlik ülkelerinde çevreyle ilgili politikaların uygulama alanları aşağıda başlıklar altında özetlenmiştir.

2.3.1. Havanın Korunması

Avrupa Birliği'nin çevre politikalarının uygulanma alanlarının başında hava kalitesinin korunması gelmektedir. Bu tercihin temel nedeni hava kirliliğinin insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli tüm besin maddelerini doğrudan etkilemesidir. Hava kirliliği hem ekolojik denge için ve hem de insan, hayvan ve bitki gibi tüm canlı varlıklar için son derece önemlidir.

Hava kalitesinin korunması enerji, ulaşım, turizm ve imar gibi birçok alanda etkili önlemlerin alınması ile mümkündür. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 10)** Birlik, hava kalitesinin korunmasını sağlamak için bugüne değin birçok tedbir almıştır. Bunlardan bir tanesi petrol ve motorlu taşıt endüstrileri nezdinde yakıt tüketiminin azaltılmasını sağlayacak önlemlerin alınmasıdır. Hava kalitesinin giderek artan trafik yoğunluğuna rağmen iyileşmesini sağlayacak önlemlerin alınması gerekmektedir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 11)**

2.3.2. Yaşamın Korunması

Avrupa Birliği çevre politikalarının uygulanma alanlarından ikincisi yaşamın korunmasıdır. Burada

amaç biyolojik çeşitliliği oluşturan tüm canlı türlerinin korunmasını sağlamaktır. Birliğin bu konudaki stratejisi, Avrupa habitatları ile bu habitatlar arasındaki koridor ağlarını oluşturarak canlı varlıkların korunması ve sürdürülebilir toprak yönetimi uygulamalarının teşvik edilmesidir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 11)** Birlik, soyu tükenmekte olan bitki ve hayvan türlerinin korunmasını sağlamak amacıyla çeşitli tedbirler geliştirmiş bulunmaktadır.

2.3.3. Suyun Korunması

AB çevre politikalarından biri de su kalitesinin korunmasını sağlamaktır. Bu politikanın hedefi denizlerin, göllerin, akarsuların kirlenmesini önlemek, kirleticilerin, su kaynaklarını kirlenmesini önlemek ve sucul bio çeşitliliği yok etmesini engellemek için önlemler almaktır. Birlik, 2010 yılının sonuna kadar tüm yerüstü ve kıyı sularının organik kirliliklerden arındırılmasını hedeflemektedir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 1)** Birlik, su kaynaklarının kirlenmesine sebep olan fabrika salınımlarına karşı çeşitli tedbirler almaya ve uygulamaya çalışmaktadır. Bunlardan biri de tarımda gübre kullanımının sınırlandırılmasıdır.

2.3.4. Ormanların Korunması

Ormanların korunması Birliğin çevre politikalarında önemli yer tutmaktadır. Ormanlar tüm canlıların yaşamlarını sürdürmek için önemli işlemler görmektedir. Havadaki oksijen miktarından pek çok canlının yaşamı için çok önemli olması ormanların korunmasını ve geliştirilmesini Birlik açısından zorunlu kılmaktadır.

2.3.5. Atık Yönetimi

Topluluk sınırları içinde her yıl yaklaşık 2 milyar ton atık ortaya çıkmaktadır. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 12)** Bu durum Birlik için önemli bir sorun yaratmaktadır. Bu atıkların olduğu gibi çevreye bırakılması yol açacağı çevresel felaketler yanında insanlar için de son derece olumsuz etkiler yaratır. Birlik bu duruma çözüm bulmak için çeşitli tedbirler geliştirmektedir. Bu tedbirler atık yönetim hiyerarşisi oluşturarak atık üretiminin önlenmesi, azaltılması ve zararlarının en aza indirgenmesine ve yeniden kullanımına, dönüşümüne ve atıklardan enerji elde edilmesine yöneliktir. **(Avrupa Birliği Çevre Politikası: 12)**

2.3.6. Endüstriyel Kirlilik Kontrolü ve Risk Yönetimi

Bu tür kirlilikler Birlik üyesi ülkelerde önemli bir yer tutmaktadır. Birlik, bu tür kirliliklerin oluşmasını önlemek için önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu amaçla çeşitli hukuki ve ekonomik yaptırımlar geliştirilmiştir. Bunların başında emisyonların kontrolü ve doğabilecek önemli kazaların (nükleer santraller gibi) önlenmesi için gereken tedbirlerin alınmasını sağlamak gelmektedir.

2.3.7. Radyasyondan Korunma

Topluluk radyasyondan korunma politikası, radyasyon veya radyoaktif maddelerin kullanıldığı işlemlerden, örneğin nükleer yakıt çevirmesinin yanı sıra tıbbi ve endüstriyel uygulamalardan kaynaklanan iyonize edici radyasyonun doğurduğu tehlikelere maruz kalmış çalışanların ve halkın korunmasını amaçlamaktadır. (*Avrupa Birliği Çevre Politikası: 13*)

2.3.8. İklim Değişikliği

İklim değişikliği ile mücadele de Birlik ülkeleri için önemli bir uğraşı alanını oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak Birlik ülkeleri, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesini ve yakıt ekonomisinin iyileştirilmesini teşvik etmektedir. (*Avrupa Birliği Çevre Politikası: 14*)

2.3.9. Gürültü

Gürültü insan psikolojisi üzerinde son derece etkilidir. İnsan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Birlik ülkeleri bu kirliliği ortadan kaldırmak için çeşitli standartlar geliştirmiştir.

2.4. Çevre Vergileri

Avrupa Birliği çevresel sorunların sadece hukuksal ve zorlayıcı tedbirlerle çözülemeyeceğini anlaşıldığından sonra bunlara ek olarak ekonomik araçlardan da yararlanma yoluna gitmiştir. Bu tür araçların başında çevre vergileri gelmektedir.

Günümüze kadar çevrenin korunması için çeşitli önlemler düşünülmüştür. Bunların bir kısmı ahlaki bir kısmı hukuki bir kısmı da insanların eğitimine yönelik çalışmalardır. Ancak bunların hiçbiri istenilen sonucun alınmasına yetmemiştir. Çevrenin tam anlamıyla korunması sağlanamamıştır. Çevrenin daha etkili korunması için piyasa araçlarından yararlanılması zorunlu hale gelmiştir. Çevresel piyasa araçlarının en başında çevresel vergiler gelmektedir. AB ülkeleri bu vergilerin uygulanması ile çeşitli

kazanımlar elde etmiştir. Çevrenin korunmasında, çevre bilincinin oluşmasında, çevre ve sürdürülebilir kalkınma kavramının birleştirilmesi yönünde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu anlamda AB ülkelerinde uygulanmakta olan çevresel vergiler şunlardır:

- Emisyon vergileri
- Ürün temelinde belirlenen vergiler
- Kullanım temelinde belirlenen vergiler

2.4.1. Emisyon Vergileri

Çevreyi korumak için başvurulan en önemli araçlardan biridir. Havaya, suya, toprağa bırakılan kirleticilerin azaltılmasını sağlamak için uygulanan vergilerdir. Kirletici kaynakların yarattığı emisyonlar üzerinden resmi olarak alınmaktadır. **(Yaşamış:1994: 149)** Bu vergiler kirliliğe sebep olan sanayi ve ticari kuruluşlarla fosil yakıtlarla ısınan konutlardan alınmaktadır.

- Karbon Vergisi
- Madeni Yağ Vergisi
- Enerji Vergisi
- Taşımacılık Vergisi
- Katı Atık Vergiler

2.4.1.1. Karbon Vergisi

Bu vergi, temel olarak, çevre kirliliğine karbon emisyonu yayarak katkıda bulunan işletmelerin, çevreye vermiş olduğu zararı, ortaya çıkarmış olduğu emisyon miktarına göre vergilendirilmesini içermektedir. Fosil yakıtlar içinde uygulanması en üst seviyede olan vergilerdir. **(Yaşamış, 1994: 19)** Etkili bir karbon emisyonu kontrolünün gerçekleşmesi için, verginin her bir fosil yakıtın içermiş olduğu karbon miktarıyla orantılı olması gerekmektedir. Örneğin, kömür yakıldığında çevreye yüksek miktarda karbon salmaktadır. Bu durumda kömür üzerine konacak bir karbon vergisinin kömür kullanımını miktar olarak azalmasına sebep olacaktır. İşletme sahiplerini karbon miktarı daha az olan ya da hiç olmayan alternatif kaynaklara yöneltecektir. AB ülkeleri bu ortamda doğal gazı yönelmiştir.

Karbon vergisi temel olarak karbon yoğun ürünlerin fiyatlarını artırmasıyla ilişkilidir. Konulacak vergi, tüketiciler açısından maliyet yükseltici olacağından bu tür ürünleri tüketmeyeceklerdir. **(Karakaya: 2)** Ya da bu tür ürünlerin tüketilmesi konusunda tüketicinin cesareti azaltılmaya ve kararlılığı kırılmaya

çalışılacaktır.

Karbon vergisi, küresel ısınma ve iklim değişimini önlemeye yönelik olarak kullanılan bir piyasa temelli araçtır. Karbon vergisi sadece ulusal bir sorun değildir. Hava kirliliği aynı zamanda uluslar arası bir sorundur. Örneğin sınırlara yakın yerlerde kurulan sanayi tesislerinin karbon salınımları, komşu ülkeyi de etkiler. Böylece sorun uluslar arası boyut kazanır. Bu nedenle karbon vergisinin, matrahının ve oranının belirlenmesi teknik olarak zor olmaktadır. Dolayısıyla karbon vergisi, fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan karbon emisyonları üzerine konulmuştur. **(Kovancılar: 9)** Karbon vergisi, kömür, petrol ve doğal gaz gibi karbon emisyonları yayan enerji ürünleri üzerine farklı oranlarda uygulanır. Enerji üretiminin her 1000 BTU su başına, kömür 25.1, petrol 20.3 ve doğal gaz 14.5 karbon yaymaktadır. **(Kovancılar: 9)** Bu verilere göre vergi oranı en yüksek uygulanan kömür olacaktır. Petrole daha az oranlı, doğal gaza en düşük vergi oranları uygulanmaktadır. Bu uygulamanın amacı karbon oranı düşük çevreyi kirlilemeyen temiz enerji kaynaklarının kullanılmasını sağlamaktır. Sera gazı azaltımlarına yardımcı olacak üç “esneklik mekanizması”ndan biri emisyon hedefi belirlemiş ülkelerin taahhüt ettikleri indirimi tutturmak için, ilave olarak kendi aralarında emisyon ticareti yapabilmelerine imkan vermektedir. Buna göre, sera gazı emisyonunu belirtilen hedeften daha fazla azaltan bir ülke, gerçekleştirdiği bu ek indirimi, başka bir ülkeye satabilir. Genel anlamda, “pazarlanabilir emisyon permileri” hedefe ulaşma anlamında karbon vergisi ile aynı sonucu verir.

AB ülkeleri içinde beş ülke karbon vergileri uygulamaktadır. Bu ülkeler Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Norveç ve İsveç'tir. Bu anlamda karbon açığa çıkaran çeşitli ürünlerin üretim ve kullanım aşamalarında karbon vergisi uygulanmaktadır. **(OECD, 1996, 89)**

Danimarka: Danimarka'da ilk karbon vergisi 1992'de uygulanmıştır. Bunlar özellikle karbon emisyonu az olan yakıtları ve enerji kaynaklarını teşvik etmek içindir. Karbon vergileri konutlar için 11,1 Euro, şirketler için 5,5 Euro dur.

Finlandiya: Avrupa birliği ülkeleri içinde karbon vergisini 1990'da uygulayan ilk ülkedir. Fosil yakıt kaynaklı karbon salınımlarına karbon vergisi uygulamaya başlamıştır. İlk etapta ton başına %24,5 oranında karbon vergisi uygulanmıştır. 1993 yılından itibaren petrol ve türevlerine de içerdikleri karbon miktarlarına göre karbon vergisi uygulamışlardır. **(OECD: 91)**

Hollanda: Hollanda'da 1990 başlarından itibaren, fosil yakıt kaynaklı karbon salınımlarına karbon vergisi

uygulamaya başlamıştır. 1993'te kurşunsuz benzin için uygulanan çevre kirliliği vergi oranı, 0,9715 Gld/litre, kurşunlu benzin için uygulanan oran ise 1,093 Gld/litre'dir. Hollanda da çevre kirliliğini en aza indirmek için karbon içeren diğer enerji ürünlerine de çeşitli oranlarda vergiler uygulamaktadır. **(OECD: 92)**

Norveç: Norveç'te karbon vergisi 1 Ocak 1991'den itibaren uygulanmaya başlamıştır. Fosil yakıtların atmosfere saldıkları karbon emisyonları için % 23 oranında katma değer vergisi getirilmiştir. **(OECD: 92)** Verginin amacı çevre kirliliği yaratan ve canlı yaşamını olumsuz yönde etkileyen karbon emisyonu bakımından zengin olan ürünlerin kullanımını azaltmak ya da tamamen kesmektir. Bu vergi kömür ve koktan, kağıt hamuru ve kağıt sanayi ile seralarda kullanılan yakıtlardan alınmaktadır.

İsveç: İsveç'te 1991'den itibaren karbon vergisi uygulaması başlamıştır. Uçak yakıtları hariç tüketim amaçlı kullanılan diğer enerji ürünlerinde (Petrol, kömür, fuel oil ve doğalgaz gibi) % 25 oranında karbon vergisi uygulanmıştır. **(OECD: 93)** Sanayi ve tarımda bu verginin oranı 9,5 ECU/ton olarak uygulanmaktadır. Karbon vergilerinin yüksek olması bazı bölgelerde ısıtma tesislerinin fosil yakıt sisteminden bio yakıt sistemine geçmesini sağlamıştır. **(Yaşamış: 1994: 153)**

2.4.1.2. Medeni Yağ Ürünlerinden Alınan Vergiler

AB ülkeleri bu vergiyi tüketici davranışlarını etkilemek için kullanmaktadır. Vergi çevre dostu yakıtlara tüketicileri yönlendirmek amacıyla gütmemektedir. Özellikle çevre dostu kurşunsuz benzin fiyatları vergi farklılaştırılması yoluyla ucuzlatılırken kurşunlu benzin tüketilmesinin azaltılması ve kullanılmasının durdurulması amaçlanmıştır.

2.4.1.3. Enerji Vergileri

Enerji tüketimi üzerinden alınan vergilerdir. **(Yaşamış, 1994: 19)** Enerji mamullerinin taşımacılıkta kullanılmasında ya da olağan kullanımları durumlarında alınan vergilerdir. Taşıma sektöründe kullanılan en önemli enerji kaynakları benzin ve motorindir. Olağan enerji kaynakları ise fuel oil, doğal gaz, kömür ve elektriktir. **(Ferhatoğlu, 2003: 3)**

Bu vergiler özellikle taşıtlarda kullanılan yakıtlar üzerinden alınmaktadır. Gelir artırmaya yönelik olarak alınmaktadır. Bazı OECD Ülkelerinin mali kazançlarının belirli bir kısmı bu vergilerden

oluşmaktadır. Örneğin, 1990 yılında ABD hükümetinin mali kazancının yüzde 1.6'sı akaryakıt vergilerinden sağlanmıştır. Almanya da bu oran yüzde 4,8 olmuştur. Danimarka da ise yüzde 2 olarak gerçekleşmiştir. **(Yaşamış: 1994: 143)**

Ayrıca tüketim alışkanlıklarını etkileyerek çevre kirliliğine neden olmayan yakıtların kullanılmasını amaçlamaktadır. AB ülkelerinin bazılarında uygulanan enerji vergileri aşağıda özetlenmiştir.

Belçika: Isınmada kullanılan yağlar için 1000 litre üzerinde 5,69 Dolar olan ek tüketim vergisi alınmaktadır. Gerçekte kontrol amaçlı bir ödemedir. Buna ek olarak kurşunlu ve kurşunsuz benzin 1000 litre üzerinden 5,69 Dolar enerji vergisi uygulanmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

Fransa: 1999 yılı Ocak ayı itibariyle 1000 litre kurşunlu benzin için, alınan vergi miktarı 687,22 Dolar'dır. Kurşunsuz benzin için 641,67 Dolar, dizeller için 602,12 Dolar, endüstriyel dizel için 85,19 Dolar; ısınma amaçlı 85,19 Dolar vergi alınmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

Almanya: Sabit motorlar için kullanılan dizel 44,64 Dolar + % 15 KDV uygulamaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

Hollanda: Çevresel vergiler ile ilgili yasalar çerçevesinde madeni yağlarda ek tüketim vergilerinden başka % 50 enerji içeriği ve % 50 karbon bileşeni temeline dayanan iki enerji vergisi daha uygulanmaktadır. Akaryakıt vergileri farklı biçimlerde uygulanmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

İrlanda: Benzinin her 1000 litresine 357,22 İrlanda Lirası ya da 511,04 Dolar vergi alınmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

İsveç: Kurşunsuz benzin ve dizel çevresel amaçlarla sınıflara ayrılmıştır. 1000 litre benzin için 567,40 Dolar vergi alınmaktadır. Kurşunlu benzin için 576,29 Dolar vergi almaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

2.4.1.4. Taşımacılık Vergileri

Bu verginin konusu motorlu araçlardır. **(Ferhatoğlu, 2003: 4)** Taşıt aracının sahibinden ya da kullananından alınan vergidir. Taşıtların alım ve satımı sırasında bir defaya mahsus alınabildiği gibi yıllık olarak da alınabilmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri araçlarda yakıt verimliliği konusuna önem atfetmiştir. Araçların yakıt verimliliği kullanılan teknolojiye hava ve lastik direncine ve aracın ağırlığına bağlıdır. Örneğin normal araçlarla bir hafif arazi aracının çıkardığı karbon miktarı aynı değildir. Arazi araçları diğer araçlara oranla 1/3 oranında daha fazla emisyon çıkarmaktadır. **(EEA Raporu, 2004: 15)** Avrupa Birliği ülkeleri

araçların çevre dostu yakıtları tüketimlerini teşvik etmek için farklı tescil ve sahip olma vergileri uygulamaktadır.

Avusturya'da uygulanan ağır hizmet araçlarına kilometre başına ücretlendirme (vergilendirme) sistemi ve bir çok ülkede uygulanan ücretli yollar sistemi maliyetin topluma yansıtılmasında genel yıllık yol vergisi veya pul sisteminden daha etkili olmaktadır. **(EEA Raporu, 2004: 22)**

Uluslararası hava taşımacılığı yakıt ve KDV'den muaf tutulduğundan havayolu taşımacılığının dış etkilerini karşılamak amaçlı sınırlı miktarda ücret alınmaktadır. Ancak birlik ülkelerindeki hava limanlarında gürültü için ekstra ücretler alınmakta, geceleri iniş ücreti daha yüksek tutulmaktadır. **(EEA Raporu, 2004: 24)** Bu uygulamanın amacı havayollarının uçuşlarını gündüz yapmalarını sağlamak en önemlisi sessiz uçak kullanılmasını teşvik etmektir. Giderek büyüyen hava taşımacılığı sektörü ve kara taşımacılığından daha hızlı oranda artan uçak emisyonlarının yarattığı tehlike sebebiyle, Avrupa Parlamentosu'nun Ekonomik ve Parasal İşler Komitesi, Avrupa Birliği Komisyonu'nun uçak yakıtlarının vergilenmesi konusundaki önerisini kabul etmiş bulunmaktadır. Komite, uçak yakıtlarının vergilenmesi hakkında komisyon önerisini onaylamıştır **(Jamali, 1)**

Avrupa Parlamentosu'nun yaptırmış olduğu araştırmada vurgulanan hususlardan bir diğeri uçak yakıtlarının üzerine getirilecek bir verginin çevreye faydalı olabilmesi için tüm varış noktalarında uygulanması gerekliliği olmuştur. Verginin, yolcu ve yük olarak hava taşımacılığı talebine ve arzına, operasyonel işlemlere etkileri incelenmiş, ekonomik açıdan havayolu şirketlerinin, gayrisafi milli hasılların, istihdamın nasıl etkileneceği ve uçak yakıtı vergi gelirlerinin ne düzeyde olacağı araştırılmıştır. Bu araştırmaların neticesinde havayolu endüstrisinde meydana gelebilecek olumsuz etkilerin, diğer ekonomik aktörler ve yasal düzenlemelerle giderilebileceği, vergi oranlarına göre 2005 yılına kadar 55.000 ton karbon oksit, 70.000 ton azot oksit emisyonlarının azaltılabileceği öngörülmüştür. Fakat AB, havacılık yakıtında global bir vergi için baskı yaptığı halde Avustralya ile birlikte ABD, böyle bir verginin en açık sözlü karşıtı olmuş ve olmaya devam etmektedir. **(JAMALI,1)**

AB ülkeleri demiryollarında ücretleri çevresel performansa ve kapasite miktarına göre belirlemektedir. Altyapının daha iyi kullanılmasını teşvik edecek ücretlendirme sistemleri geliştirmiştir.

(EEA Raporu, 2004: 24)

AB ülkeleri denizyolu taşımacılığında yakıt vergilerinden muaf tutulduğundan bu alanda temiz taşımacılığı teşvik edici sistemlere çok az rastlanmaktadır. **(EEA Raporu, 2004: 24)**

AB ülkelerinin bazılarının uygulanan vergiler aşağıda özetlenmiştir.

Avusturya: Kamyonlarda gürültü emisyonunu azaltıcı yatırımların teşviki amacıyla % 6'lık yatırım indirimi uygulanmaktadır. Yeni araçlarda tescil vergisi 1 Ocak 1992'de uygulanmaya başlamıştır.

Vergi matrahı satış fiyatı iken vergi oranı aracın standart akaryakıt tüketimine bağlıdır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

İspanya: Taşit tescil vergisi olarak 1600 cm³den daha az benzinle çalışan motorlu araçlar 2000 cm³den daha az dizelle çalışan motorlu araçlar için % 7 ve ayrıca diğer araçlar için % 12 oranında araç tescil vergisi alınmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

Motorlu taşit vergisi yolcu taşıma araçları için motor gücü otobüsler için yolcu kapasitesine, kamyonlar için taşıma kapasitesine, motosikletler için silindir hacmi esas alınmaktadır. **(OECD, Ek Tüketim Vergileri)**

2.4.1.5. Katı Atık Vergileri

Katı atık, gürültü, kirli su ve emisyonları üzerinden alınan vergilerdir. **(Ferhatoğlu, 2003: 4)** Kirli su ve emisyonları daha çok sanayi işletmelerinin çalışmalarından meydana geldiği için bu kurumlarla ve konutlarda oluşan katı atıklarla ilgilidir. Birlik ülkelerinin bazılarında bu vergiler; örneğin Finlandiya da konut ve sanayi kuruluş atıklarının toplanması amacı ile bazı belediyelerce özelleştirilmiştir. İngiltere atık toplama ve bertarafı yerel vergiler ile finanse edilmektedir. **(Yaşamış: 1994: 150)**

Gürültü kirliliği vergileri ise bazı ülkelerde uçaklar için uygulanan iniş vergisi, uçakların çıkardıkları gürültü seviyesine ya da tip veya ağırlığına göre değişmektedir. **(Yaşamış: 1994: 150)** Birlik Ülkelerinden Almanya da uçaklardan alınan iniş vergisi ICAO'da belirtilmiş gürültü standartlarına göredir. Norveç'te Bodo ve Fornebu Havaalanlarından tahsil edilen vergi ayrıca "O" net gelir ile vergilendirilmektedir. **(Yaşamış: 1994: 150)** Norveç'te alınan vergiler teşvik amaçlıdır. Bu vergilerin, konut yalıtımı yoluyla gürültünün azaltılması amacı ile fonlara para aktarılmasını amaçlamaktadır.

Atıkların yok edilmesine yönelik olan vergiler ise, atığın ortaya çıkmasından, işlenmesine (toprak doldurma ve yakma işlemleri) kadar tahsil edilmektedir. **(Yaşamış: 1994: 150)** Bu vergiyi uygulayan Birlik Ülkelerinde bazıları aşağıda verilmiştir.

Avusturya: Bu vergiyi 1993'de ton başına 6,7 ECU'den 1994'te 12,3 ECU'ye çıkarmıştır. .

(Yaşamış: 1994: 150)

Belçika: Atık vergi oranı atık miktarının artışına ve iyileştirme projesine bağlı olarak değişir. Gelirler büyük oranda çevre projelerinin finansmanında kullanılan fonlara aktarılmaktadır. **(Yaşamış: 1994: 150)**

Hollanda: Atık vergisi sadece toprak doldurma işlemleri için kullanılmaktadır. **(Yaşamış: 1994: 150)**

Danimarka: Atık vergileri ilk kez 1987'de alınmaya başlanmıştır. Bu vergiler, belirli düzenlemelerin uygulandığı sıvı atıklar hariç, atık insinetörlerine ve depolamaya gönderilen atıkların ağırlığı üzerinden alınmaktadır. **(Yaşamış: 1994: 151)**

Sıvı atıklar üzerinden alınan vergiler ise kanalizasyon ve kanalizasyon iyileştirilmesi için yapılan ödemeleri oluşturmaktadır. Konutlar ve sanayi kuruluşları, genellikle su kullanım esasına göre, kanalizasyon ve kanalizasyon iyileştirme vergileri vermektedir. Bu vergiler su faturalarına yansıtılmaktadır. Çoğu ülkelerde sanayi kuruluşları kirlilik yükü veya "aşırı kirlilik yükü" ne bağlı olarak vergi ödemektedirler. Kirlilik yükü vergisi belirlenen minimum standardın aşılması durumunda verilmektedir. **(Yaşamış: 1994: 151)** Sıvı atık vergileri uygulayan Birlik Ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Fransa: 1968 den bu yana evlerde ve işyerlerinde su kirletme vergisi uygulamaktadır. Vergi farklı havzalarda kirletenin ve kirliliğin niteliğine göre farklılaşmaktadır.

Almanya: 1976 da uygulamaya konmuştur. Asıl amacı üreticiler standartlara uymaya zorlamaktır.

Kirliliğe konu olan maddelere göre farklılaştırılmıştır. Firmalar standartlara uymak için yeni teknolojilere bu teknolojiler henüz yasal zorunluluk olmadan geçtikleri takdirde vergi % 75 oranında azaltılmaktadır.

Hollanda: Su kirletme vergisi 1969' dan bu yana uygulamaktadır. Vergi hem merkezi hükümet hem de yerel otorite tarafından uygulanabilmektedir. Vergi oranı atık maddenin miktar ya da niteliğine göre değişmektedir.

Polonya: Emisyon harçları uygulanmaktadır. Kirletenler kirletme izni almak zorundadırlar. Harçlar yasal limitleri aşmayanlara uygulanmakta ve kirletme izni alanlar daha sonra doğabilecek zararlardan sorumlu olmaktan kurtulamamaktadırlar **(Güzel: 4)**

2.4.1.6. Doğal Kaynak Vergileri

Değerli madenler ve petrolün çıkarıldığı madenin kira bedeli üzerinden alınan vergilerdir.

(*Ferhatoğlu, 2003: 4*)

2.4.2. Ürün Vergileri

Piller, karbon ve kükürt bileşikleri gibi ürün karakterli maddeler üzerine vergi konulan ürünlerdir. Kara taşıtlarından alınan çevre vergileri, fosil yakıtlardan alınan çevre vergileri ve ozon tüketici kimyasal madde üzerinden alınan vergiler ile makine yağları üzerinden alınan vergiler ve ambalaj üzerinden alınan çevre vergileridir. (*Yaşamış: 1995: 152*)

Kullandıkları ya da çevreye bıraktıkları takdirde bazı özellikleri nedeniyle çevreye zarar veren ürünlerden alınan vergidir. (*Avrupa Birliği Çevre Politikası, 17*) Özellikle kimyasal atıklar olan naylon ambalajlar üzerinden alınan vergiler, pet şişeleri üzerinden alınan vergiler bunlara örnektir. Bu tür malların vergilendirilmesinin nedeni geri dönüştürülmesi süresinin çok uzun yıllar gerektirmesidir. Verginin amacı bu tür malzemeler yerine dönüşüm süreci daha kısa olan malzemelerin kullanılmasını teşvik etmektir.

Ürün vergileri; üretimi, kullanımı ya da bertaraf edilmesi sırasında çevreye zarar veren ürünler üzerinde uygulanan vergilerdir. Verginin miktarı, ürünün çevreye verdiği zararla orantılı olmalıdır. Amaç, üretim ve tüketiminin çevreye zarar verdiği ürün ve teknolojilerden daha az zararlı ürün ve teknolojilere geçişi teşvik etmektir.

Avrupa Birliği'nde ambalaj atıklarına ilişkin birçok yönetmelik olmasına rağmen, bu tip ürün ya da hammadde vergileri kullanılmamaktadır. Ancak Macaristan'da uygulanan bir ambalaj vergisi, ambalaj atıklarının çevreye etkileri, bertaraf maliyetleri ve ekonomik sektörün vergiyi ödeme güçlerine göre ayarlanmaktadır. Ürünün geri kazanma oranının yüksek olduğu sektörler ise vergiden muaf edilmektedirler. Yine geri kazanma oranına dayalı olarak, cam ve kâğıt ambalaj ürünlerine uygulanan vergi, plastik ürünlerine uygulanan vergiden çok daha azdır. Verginin yapısının karmaşıklığına ve bazı uygulama zorluklarına rağmen, ambalaj atıklarının önemini vurgulaması açısından başarılı olduğu görülmüştür. Verginin özellikle büyük çaplı üreticileri ambalaj kullanımını azaltmaya ve ambalaj atıklarının geri kazanılmasına teşvik ettiği söylenmektedir. Ayrıca, 1996 verilerine göre, ambalaj vergisi, Macaristan'ın en çok gelir getiren ikinci ürün vergisi durumundadır. Norveç'te, plastik ve kâğıt hammaddeleri üzerinden alınacak %15'lik bir materyal vergisi bu maddelerin kullanımında %11 civarında bir azalmaya yol açacak ve atık-emisyon miktarlarını önemli

ölçüde aşağıya çekeceği öngörülmüştür (*Tekin: 329*)

2.4.3. Kullanım Temelinde Belirlenen Vergiler

Çevre temizliği ile ilgili olarak verilen hizmetler için bu alanda yetkili kurumlara ödenen vergilerdir. (*Avrupa Birliği Çevre Politikası: 17*) Belediyelerin atıkları toplaması, oluşan kirlilikleri temizlemesi için ödenen vergiler bu kapsamdadır. AB, bu tür vergilerle, kirleticilerin çevreye verecekleri zararı en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Katı atık vergileri birçok Avrupa Birliği ülkesinde uygulanmaktadır. Bu vergiler, depolamaya (ya da çöp yakma tesislerine) giden katı atık miktarına endekslidir. Katı atık miktarı bertaraf tesisleri girişinde tonaj cinsinde ölçülüp buna göre toplam vergi tutarı hesaplanır. Birçok ülkede katı atık toplama hizmeti (yalnızca depolama, enerji üretmeyen yakma ve enerji üreten yakma tesisleri) özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplama ve bertaraf hizmetleri farklı ya da aynı işletmeci tarafından verilebilir. Bu sistem ne olursa olsun, vergiler depolama ve yakma tesisleri işletmecileri tarafından Hazine'ye ödenmektedir. Özel sektör ödediği bu verginin karşılığında belediyelerden tazminat alır. Bu tazminat için gerekli fonlar ise belediyeler tarafından hane halklarının, iş yerleri ve sanayinin ödediği belediye vergilerinin arttırılması ile sağlanır.

2.4.4. Hammadde Vergileri

Kentleşme ve nüfus artışına paralel bir biçimde dünyanın her tarafında sanayi ve kentsel atıklar hızla artmaktadır. Atık miktarındaki artış zehirlenmelere, tehlikeli maddelerin birikmesine ve kullanılmamış materyallerin mevcut nesil tarafından aşırı kullanımına yol açmaktadır. Atıkların yakılarak veya toprağa gömülerek ortadan kaldırılması çabaları ise zehirli kirleticiler ve sera gazları emisyonunun artmasına ya da yeraltı sularının kirlenmesine neden olmaktadır.

Atıklarda bulunan ağır metaller ve eritici-çözücü maddeler gıda zinciri içinde birikerek insan, hayvan ve bitkilere yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öte yandan, globalleşme sonucu piyasa ekonomisinin ve tüketim kültürünün küresel düzeyde yaygınlaşması çevreyi kirleticiler hammadde aşırı kullanımına sebep olmakta ve böylece atık miktarının ve olumsuz çevresel etkilerin artmasını sağlamaktadır.

Hammadde vergisi, çevreyi kirleticiler materyallerin aşırı kullanımı sonucu ortaya çıkan piyasa başarısızlığının ortadan kaldırılması için önerilen bir vergidir. Plastik ve kâğıt hammaddeleri üzerine konacak bu tip bir vergi, üretim

yapısını değiştirmek suretiyle tüketimi etkileyecek ve dolayısıyla çevre üzerinde olumlu bir etki oluşturacaktır. Doğada hiçbir şey gerçek anlamda tüketilmemektedir; gerçekte tüm materyaller başka maddelere dönüşmektedir. Doğadan çıkarılarak işlenen tüm materyaller. (*Tekin: 330*) Atığa dönüşür. Çevreyi kirletici etkisi daha fazla olan inorganik (plastik, kâğıt, cam gibi) materyaller doğa da uzun yıllar kalmaktadır. Böylece çevreye olan kirletici etkileri hemen ortadan kalkmamaktadır. Bu verginin amacı, geri dönüşümü uzun yıllar gerektiren bu tür malların tüketimini en aza indirmek ve geri dönüşümü daha kolay alan malların tüketimini teşvik etmektir.

2.5. Avrupa Birliğinde Çevre İle İlgili Diğer Uygulamalar

Avrupa Birliği çevrenin korunmasına yönelik çeşitli yöntem, süreç ve standartlar geliştirmiştir.

Bunlar şunlardır:

- CE işareti
- ECO–Label
- Yeşil Nokta
- EMAS
- ISO 14000
- ISO 9000

2.5.1. CE İşareti

CE (Conformity European) kelimelerinin kısaltılmışıdır. Fransızcada uygunluk anlamında kullanılır. Bu işaretin kullanılmasında hukuki bir zorunluluk yoktur. Ancak, Avrupa Birliği ülkelerinde ticari faaliyette bulunan işletmelerin mal ve hizmetlerinin kolay dolaşımını sağlamak üzere ürünlerin üzerinde kullandıkları işarettir. İşaret çevreye zarar vermeyen çevre dostu ürün anlamı taşımaktadır.

CE işareti, tüketiciye bir kalite güvencesi sağlamaz, yalnızca ürünün, asgari güvenlik koşullarına sahip olduğunu gösterir. Ancak, CE işareti iliştilerilebilmesi için bir kalite güvencesi sisteminin varlığını gerektiren ürün direktifleri için CE işareti ile kalite güvencesi kavramı bir noktada bir araya gelmiş olmaktadır. CE işareti, bir yandan tüketiciye ürünün güvenli olduğu bilgisini verirken, diğer taraftan, ticari açıdan, ürünlerin bir üye ülkeden diğerine dolaşımı sırasında bir çeşit pasaport işlevi görmektedir. Bu işareti taşıması gereken, “Yeni Yaklaşım Direktifleri” kapsamı bir ürünün, bir

Avrupa Birliği ülkesine girişi için, üzerinde CE İşareti bulunması zorunludur. (*Dış Ticaret Müsteşarlığı, CE Uygunluk İşareti*)

2.5.2. Yeşil Nokta

Bir ürünün ambalajı üzerinde bulunan “Yeşil Nokta” amblemi, o ambalajı piyasaya süren marka sahibinin, ambalaj ve ambalaj atıklarının kontrolü ile ilgili mevzuat uyarınca, geri kazanım sorumluluğunu yerine getirdiğini gösteren bir işarettir. Ülkemizde ÇEVKO olarak tanınan bir kurum sorumluluğunu üstlendiği ekonomik işletmelere, sisteme katılımlarının bir ifadesi olarak, ambalajların üzerinde “Yeşil Nokta” işaretini kullanma hakkını tanımaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Yeşil Nokta, üzerinde bulunduğu ambalajlarda “Bu ambalajın sorumluluğu bu ülkedeki Yeşil Nokta örgütüne, ÇEVKO'ya devredilmiş ve ÇEVKO tarafından yerine getirilmektedir” anlamını taşımaktadır. Yeşil Nokta, bugün geri kazanım sorumluluğunu ÇEVKO'nun yerine getirdiği 300'ü aşkın sayıda ekonomik işletmenin ortak işaretidir. (*Dış Ticaret Müsteşarlığı*)

2.5.3. ECO–Label

Çevresel etiketleme anlama gelmektedir. 1993 yılında AB tarafından yürürlüğe konulmuştur. (*Kıroğlu, 1998: 34*) Etiket, ürünün çevresel zararlarının en aza indirildiğini gösterir. Uluslararası Standartlaştırma Örgütü'nün (ISO) tanımına göre; çevre etiketi, üçüncü bir tarafça belirlenmiş olan kriterlere uygunluğu açısından değerlendirilen ürünlere, değerlendirme sonucu verilen ve alınması zorunlu olmayan etikettir. AB'de 880/92 aylı ve 23 Mart 1992 tarihli Topluluk çevre etiketleme hakkında bir konsey kararı yayımlamıştır. Bu karar uyarınca ürünün, üretim sürecinin her aşamasında çevreye zararı olmayan ya da en az olan malzemelerin kullanılmasını teşvik etmek ve ürünün çevreye olan etkileri hakkında tüketicilerin bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Bugün için, çevre etiketi kapsamındaki ürün grupları, deterjanlar, boyalar, vernik ve cilalar, çamaşır ve bulaşık makineleri, piller, ampuller, inşaat malzemeleri, yapay gübreler, tuvalet kâğıtları, emici kâğıtlar ve ofset baskı kâğıtlarıdır. Gıda maddeleri, içecekler ve ilaçlar bu kapsam dışında tutulmuşlardır.

2.5.4. EMAS (Eco Management and Auditing Scheme)

AB bu uygulama ile firmaların kendi çevre yönetim sistemlerini ve bağımsız bir kontrol firması tarafından onaylanan çevresel faaliyet raporlarını oluşturmak istemektedir. **(Kıroğlu, 1998: 34)** Avrupa Birliği'ndeki firmaların çevre ile ilgili olarak kendilerinin oluşturduğu bir iç denetim sisteminin olmasını ve bunun dışında bir de sistemin bağımsız çevre denetimcilerinin denetiminden geçmesinden öngörmektedir.

2.5.5. ISO 14000: ULUSLARARASI ÇEVRE YÖNETİMİ STANDARDI

İşletmelerin çevreye verdikleri veya verebilecekleri zararların sistematik bir şekilde azaltılması ve mümkün ise ortadan kaldırılabilmesi için geliştirilen yönetim sistemine Çevre Yönetim Sistemi adı verilir.

(TSE)

ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, özünde doğal kaynak kullanımının azaltılması, toprağa, suya, havaya verilen zararların minimum düzeye indirilmesini amaçlayan, risk analizleri tabanında kurulan bir yönetim modelidir. **(TSE)**

ISO 14000 Ürünün, hammaddeden başlar. Nihai ürün haline getirilerek müşterilere sunulmasına kadar geçen sürecin her aşamasında çevresel faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin gerekli muayeneler ve önlemler ile kontrol altına alınarak çevreye verilen zararın en aza indirilmesini sağlayan bir istemin kurulmasını tarif eden ve Uluslararası Standartlar Organizasyonu tarafından yayınlanmış olan standartlar serisidir. **(TSE)**

ISO 14000 bir ürün standardı değil sistem standardıdır ve ne üretildiğinden ziyade, nasıl üretildiği ile ilgilenir. Çevre performansının izlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi temeline dayanır. Çevre faktörlerine ilişkin olarak ilgili mevzuat ve kanunlar tarafından tanımlanmış koşullara uymayı şart koşar. ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi'nin sağladığı yararlar şunlardır: **(TSE)**

Şirket faaliyetlerinin çevreye olan etkisi ve çevre riskleri belirlenerek kontrol edilebilir ve bu sayede çevreyi olumsuz etkileyen unsurlar azaltılır.

Çevre etkilerinden kaynaklanan maliyetler düşer.

Çevre ile ilgili yasalara ve mevzuata uyum sağlanır.

Acil durumlarda meydana gelebilecek çevre etkileri azaltılır veya tamamıyla ortadan kaldırılır.

Yasal kurumlara karşı, mevzuat ve yönetmeliklere uyulduğu dökümanete edilmiş çevre yönetim

sistemi ve ISO 14001 Belgesi ile gösterilebilir.

Gerek ulusal, gerekse uluslararası alanda tanınmışlık sağlanarak kuruluşa prestij kazandırır.

Şirket personeline verilen eğitimler sayesinde çalışanlarda çevre bilinci artar.

Çevreye zarar vermeyen bir işletmede çalışmak, çalışanları motive eder.

Tüketicinin çevre ile ilgili beklentilerine cevap verilir ve bilinçli tüketicilere erişilme ve onları kazanmaansı artar.

Kaynaklar etkin kullanılır (enerji, su, vb. tasarrufu sağlanır).

Çevreye bırakılan atıklar azalır.

Bazı Önemli TS EN ISO 14000 Serisi Standartları:

TS EN ISO 14001: 1997 Çevre Yönetim Sistemi-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu

TS EN ISO 14004: 1997 Çevre Yönetimi - Çevre Yönetim Sistemleri- Prensipler, Sistemler ve Destekleyici Teknikler İçin Genel Kılavuz

EN ISO 19011: 2000 Kalite ve Çevre Tetkiki İçin Kılavuz

TS EN ISO 14020: Çevre Etiketleri ve Beyanları-Genel Prensipler

TS EN ISO 14031: 2002 Çevre Yönetimi-Çevre Performans Değerlendirmesi – Kılavuz

TS EN ISO 14040: 1998 Çevre Yönetimi - Hayat Boyu Değerlendirme Genel Prensipler ve Uygulamalar

TS- EN-ISO 14001 STANDARDININ ANA İLKELERİ

TS-EN-ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı beş ana ilkeden oluşmaktadır.

a) Yükümlülük Altına Girme ve Politika: Kuruluş çevre politikasını tayin etmeli ve çevre yönetim sistemine bağlılık taahhüdünde bulunmalıdır.

b) Planlama: Kuruluş faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevre boyutlarını belirlemeli, bunların önemli olanlarını seçmelidir. Taahhütlerini gerçekleştirmek için amaç ve hedefler tespit etmeli, bu amaç ve hedeflere ulaşmak için gerçekleştireceği faaliyetleri programlamalıdır.

c) Uygulama ve İşlem: Kuruluş, çevre politikasını gerçekleştirmek, amaç ve hedeflerine ulaşabilmek maksadıyla etkin bir uygulamada bulunabilmek için gerekli yetenek ve imkânlarla birlikte bir destek mekanizması geliştirmelidir.

d) Kontrol ve Düzeltici Faaliyet: Kuruluş, çevre icraatını ve bu icraattaki başarı derecesini ölçmeli, izleyip değerlendirmelidir.

e) Gözden Geçirme ve Geliştirme: Kuruluş, genel çevre icraatını ve bu icraattaki genel başarı derecesini geliştirmek amacıyla, çevre yönetim sistemini gözden geçirmeli ve sürekli olarak geliştirmelidir.

2.5.6. ISO 9000: ULUSLARARASI TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ STANDARDI

1947 yılında kurulan ve yaptığı standardizasyon çalışmaları sonucu sanayiye, ticarete ve tüketicilere katkılar sağlayan ISO (International Organization for Standardization) Uluslararası Standartlaştırma Örgütü'dür.

Bugünün dünyası çok küçülmüş, enformasyon, teknoloji ve iletişim alanındaki büyük gelişmeler toplumlara kıyasıyla bir rekabete ve her geçen gün yeni gelişmelerin yaşandığı ekonomik bir yarışa itmiştir. Mevcut dünya düzeninde ayakta kalabilmek, tüm sektörlerde müşteri ihtiyaç ve beklentilerine uygun mal ve hizmet üretiminin sağlanmasıyla gerçekleşebilecektir. Bu da ancak, kuruluşlarda, tasarım aşamasında başlayarak üretim, pazarlama ve satış sonrası hizmetlere kadar tüm aşamaları kapsayan ve sürekli gelişmeyi hedefleyen Kalite Yönetim Sisteminin uygulanmasıyla olacaktır. Günümüzde Kalite Yönetim Sistemi konusunda ISO 9000 Kalite Sistem Standartları 1987 yılında yayımlandığı tarihten itibaren en fazla ilgiyi ve uygulama alanını bulan milletlerarası Standartlar haline gelmiştir. **(TSE)**

EN (European Norm), Avrupa standartlarının kısaltmasıdır. EN Avrupa Birliği'nde Standartlar arasında harmonizasyonu sağlamak için oluşturulmuştur. **(TSE)** AB ülkelerinde firmalarda toplam kalite yönteminin uygulanmasını gösteren bir standarttır. Amacı firmaların ürettiği mallara güven duyulmasını sağlamaktır.

Avrupa Birliği Ülkeleri çevrenin korunması için biryandan ekonomik araçlardan faydalanırken diğer yandan çevresel standartlar geliştirmeye ve uygulamaya başlamıştır. Bu konuyla ilgili olarak ülkemizde ekonomik araçlardan faydalanılmadığını görüyoruz. Çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamaya dönük olarak çevresel vergi bulunmadığı gibi bu yönde bir çalışmanın da olmadığını, ülkemizde yürürlükte bulunan vergilerden ve uygulamalarından görmekteyiz.

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİLER VE ÇEVRESEL ETKİLERİ

3.1. Çevre Temizlik Vergisi

Türkiye de çevrenin korunmasına ve çevrenin kirlenmesini önlemeye yönelik olarak Çevre Temizlik Vergisi (ÇTV) çıkarılmıştır. Ancak bu verginin çevresel kaynakların yok olmasını ve kirlenmesini önlemeye yönelik olarak hiçbir etkisinin olmadığı ve gerçek anlamda çevre vergisi olmadığı anlaşılmıştır.

3.1.1. Verginin Konusu ve Kapsamı

ÇTV'nin konusu, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin katı atık toplama ile kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalardır. Bu vergi, belediyelerin çöp toplama ve kanalizasyon hizmetlerinden yararlanma karşılığı, bu hizmetlerin verildiği bina sahiplerinden alınmaktadır.

ÇTV, konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalarda yaşayan insanlardan alınmaktadır. Bu vergi, yeme, içme, kullanma, büro ve benzeri faaliyetleri sonucu veya park ve piknik alanları gibi yerlerde oluşan ve çevrenin kirlenmesine neden olan her türlü çevresel atıkların, çevre ve insan sağlığına olumsuz etkilerinin önlenmesi için düzenli bir şekilde alınması öngörülmüştür. Ayrıca toplanması, taşınması, geri kazanılması, düzenli depolanması, yok edilmesi suretiyle çevreye ve insan sağlığına zararsız hale getirilmesi ve bu şekilde ekonomiye katkı sağlanması amaçlanmıştır. (**ÇTVK. Md.41**)

Çevre vergisinin konusu belirlenirken, çevreyi korumanın sadece konut ve işyerlerinde oluşan atıkların toplanması olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Gerçekte ise çevre vergilerinin konusu: Çevresel kaynakların sürdürülebilir kalkınma modeline uygun kullanılmasını sağlayacak teşvik ve caydırıcılık unsurları içermelidir. Çevre vergisinin konusu atık miktarına bağlı olarak belirlenmelidir. Ancak Türkiye'de uygulanan çevre temizlik vergisinde böyle bir amaç taşımadığı anlaşılmaktadır. Kaynakların etkin kullanımını teşvik etmediği gibi çevreyi kirleten atıkların miktar olarak azalmasını sağlayacak caydırıcılık unsuru da içermemektedir. Kanunu hazırlayanların asıl amaçları kamuya kaynak bulmak olduğu için çevre bu amaca ulaşmanın kılıfı olmuştur. Amaç çevreyi korumak olmadığı için hazırlanan çevre vergisinin konusu da çevrenin korunmasından çok uzak olmuştur.

3.1.2. Mükellef

ÇTV'nin mükellefi, her ne sıfatla ve ne şekilde olursa olsun binaları kullanan gerçek ve tüzel kişilerdir.

Barınma amacı ile oturlan, dolayısıyla konut olarak kullanılan yerlerde, içme veya temizlik için su kullanan gerçek ve tüzel kişilerle belediye veya Büyükşehir belediyesi bulunan yerlerde ise su ve kanalizasyon idareleri arasında bir hizmet sözleşmesi yapılmakta ve hizmet sözleşmesi yapan bu gerçek ve tüzel kişiler de “abone” olarak adlandırılmaktadırlar.

Dolayısıyla konutların vergilendirilmesinde, kullandıkları konuta ait su aboneliği bulunanlar, çevre temizlik vergisinin de mükellefi olup, adlarına su bedeli ile birlikte tahakkuk edecek çevre temizlik vergisini de ödemekle yükümlü bulunmaktadırlar.

Kullandıkları konuta ait su aboneliğinin başka gerçek veya tüzel kişilerin yahut apartman yönetimi adına olması halinde vergi, su abonesi olanlar tarafından ödenecek ancak, su aboneliği olanlar ödediği bu vergiyi binayı kullananlardan talep edebileceklerdir. (**ÇTV. Md. 44**)

Çevrenin korunmasına yönelik olan bir verginin su aboneliği ile ne gibi ilgisinin olduğunun mantığını anlamak mümkün değildir. Bu durum, gelir vergisinin kullanılan elektrik faturasına göre tahsil edilmesi gibi bir düşünceye benzemektedir. Burada gerçek amaç belediyeye parasal kaynak sağlamaktır. Tüketilen suyun fiyatını artırmak siyasi otoriteye oy kaybettireceğinden belediyelere kaynak sağlamak için bulunan gerekçenin adı “ÇTV” olmuştur.

3.1.3. Bildirim, Tahakkuk Ve Ödeme

3.1.3.1. Bildirim Verilmesi

Konutlara ait ÇTV konutları kullananların su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle su tüketim bedeli ile birlikte tarh ve tahakkuk ettirileceğinden, konutları kullananlar tarafından ilgili belediyelere ve Büyükşehir belediyesi bulunan yerlerde ise su ve kanalizasyon idarelerine herhangi bir bildirim verilmeyecektir.

Belediyenin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan ancak, su ihtiyacı belediyece veya Büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idarelerince tesis edilmiş su şebekesi haricinde karşılayan konutlar ile işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binaların yıl içinde kullanılmaya başlanması halinde, mükellefler; kullanmaya başladıkları tarihten itibaren 30 gün içinde bildirim vereceklerdir. Ancak, kullandıkları binalarla ilgili olarak daha önce bildirim veren mükellefler, grup, derece veya mükellefiyetlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece bildirimde bulunmayacaklar ve vergi her yılın

Ocak ayında kendiliğinden tahakkuk etmiş sayılacaktır.

Burada çevre temizlik vergisinin kullanılan su miktarı ile ilişkilendirilmesi bu vergilerin gerçekten işin uzmanları tarafından hazırlanmadığının en açık göstergesidir. Görüldüğü gibi ÇTV' de amaç çevrenin korunması değildir. Çevreye ne kadar atık atılırsa atılsın ödenecek vergi tüketilen su miktarına göre belirlenecektir. Burada atık miktarı çok olanlar adeta ödüllendirilmiş ve çevreyi daha fazla kirletmesi için teşvik edilmiştir. Gerçek çevre vergilerinde amaç atıkların ve kirleticilerin miktarının azaltılmasını sağlamak olmalıdır.

3.1.3.2. Verginin Tahakkuku ve Ödenmesi

Konutlara ait çevre temizlik vergisi, belediyeler tarafından su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına 100.000 TL olarak hesaplanacak ve su faturasında ayrıca gösterilmek suretiyle tahakkuk etmiş sayılacaktır. Bu suretle tahakkuk eden vergi, su tüketim bedeli ile birlikte belediyelerce tahsil edilecektir. Su ve kanalizasyon hizmetleri, Büyükşehir belediye sınırları ve mücavir alanlardaki konutlara ait çevre temizlik vergisi ise kurulan su ve kanalizasyon idarelerince aynı esaslara göre tahakkuk ettirilerek tahsil edilecektir.

Bu vergilerin belediyelerce tahsil edilmesi ve onların kullanımına bırakılması gerçek amacın çevreyle bir ilgisinin olmadığı en açık göstergesidir. Ayrıca toplanan vergilerin çevrenin düzenlenmesi, korunması gibi amaçlar için kullanılacağına dair hiçbir ibare bulunmamaktadır.

3.1.4. Verginin Dağılımı

2560 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan su ve kanalizasyon idareleri bu vergileri tahsil etmektedir. Büyük şehir dâhilindeki her ilçe veya ilk kademe belediyesinin belediye ve mücavir alan sınırları içinde bulunan konutlara ilişkin olarak tahsil ettiği çevre temizlik vergilerini bildirmeleri gerekmektedir. Bu vergiyi süresinde ödemeyen mükelleflerden tahsil ettiği gecikme zammının yüzde seksenini tahsil etmek ve tahsilâtı takip eden ayın 20 nci günü akşamına kadar bir bildirim ile ilgili belediyeye bildirmek zorundadır. Ve aynı süre içinde ödeyecektir. Aynı idareler tahsil ettiği vergi ve gecikme zammı toplamının yüzde yirmisini ise münhasıran çöp imha tesislerinin kuruluş ve işletmelerinde kullanılmak üzere Büyükşehir belediyesine tahsilâtı takip eden ayın yirminci günü akşamına kadar aktaracaklardır.

Diğer taraftan, Büyükşehir belediyesi dâhilindeki ilçe veya ilk kademe belediyelerinin kendileri

tarafından tahsil edilen ÇTV ve gecikme zammı toplamının % 20'sini de bir bildirim ile ertesi ayın 20 inci günü akşamına kadar Büyükşehir belediyesine bildirmesi ve aynı süre içinde ödemesi gerekmektedir.

Tahsil ettiği vergiyi ve gecikme zammını yukarıda belirtilen süreler içinde ilgili belediyelere yatırmayan idarelerden bu tutarlar, kanun hükümlerine göre gecikme zammı ile birlikte tahsil edilecektir.

1.1.2004 tarihinden itibaren kullanılan binalar için tahakkuk ettirmek suretiyle tahsil edilecek vergi ve gecikme zammından, Çevre Kirliliğini Önleme Fonu'na herhangi bir pay aktarımı yapılmayacaktır.

“Çevre fonuna herhangi bir pay ayrılmayacaktır” ifadesi bu vergiyi hazırlayanların aslında çevreyi korumak gibi bir amaç taşımadıklarının itirafıdır. Gerçek amaçlarına ulaşmak için çevreyi kullanmak sanki bir mecburiyetmiş gibi gözükmektedir.

3.1.5. 2006 Yılı Çevre Temizlik Vergileri (YTL)

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun mükerrer maddesine göre 01.01.2006 tarihinden geçerli olmak üzere, konutlara ait çevre temizlik vergisi, su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına Büyükşehirlerde **16** YKr diğer yerlerde **13** YKr olarak hesaplanır.

Türkiye de çevrenin korunması için hazırlanan çevre temizlik vergisi, gerçekte bir tüketim vergisi mantığı ile hazırlanmıştır. Çevrenin korunmasını, kişilerin günlük tüketimlerinden kaynaklanan atıkları toplamak zanneden, bunun için tüketilen su miktarına göre, belediyenin atıkları toplamak için yaptığı masrafı geri almak ve belediyelere ek kaynak yaratmak adına çıkarılmış bu kanunun sadece adı çevre vergisidir.

Çevre temizlik vergisi, çevrenin korunmasına yönelik hiçbir uygulama getirmemiştir. Kaynakların yenilenmesine, korunmasına (hava, su, toprak, orman gibi) yönelik bir hedef içermemiştir. İnsanların, çevreden elde ettiklerini tüketmeleri sonucu kalan atıkların temizlenmesini çevrenin korunması zannedenler, fiziksel, kimyasal, biyolojik ve nükleer kirliliklerin önlenmesine ya da oluşabilecek çevre sorunlarının önlenmesine yönelik bir düzenlemenin gereğini görememişlerdir.

Çevresel kaynakların etkin kullanımını, yenilenebilir, dönüştürülebilir kaynakların kullanımını teşvik edici hiçbir unsur yoktur. Toplanan vergilerden bozulan çevresel ortamların düzenlenmesine yönelik, kirlenmesini önlemeye yönelik pay ayrılmasını içeren hiçbir ibare bulunmamaktadır.

3.2. Gelir Vergisi

Türkiye de şu an yürürlükte bulunan gelir vergisi sistemi alman vergi sisteminden 1950'de alınmış ve yürürlüğe konulmuştur. (*Pehlivan vd, 1998: 151*) Sistem bu tarihten itibaren çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze kadar uygulanmıştır.

Vergisinin konusu gelirdir. Gelir vergisi, gerçek kişilerin gelirlerinden alınır. Gelir, gerçek kişilerin bir yıl içerisinde (bir takvim yılı) elde ettikleri kazançlar üzerinden kamunun aldığı parasal değerlerdir. (*GVK Md. 1*) Türkiye de uygulanan gelir vergisi kanunu gelirin elde edildiği şekle ve yerlere göre, gelirin elde edildiği alanları şu başlıklar altında toplamıştır:

Ticari Kazançlar,

Zirai Kazançlar,

Ücretler,

Serbest Meslek Kazançları,

Gayrimenkul Sermaye İratları,

Menkul Sermaye İradı,

Sair Kazanç ve İratlar.

3.2.1. Ticari Kazançlar

Her türlü ticari ve sınaî faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazançtır. (*GVK Md. 37*) Bu kanuna göre, aşağıda yazılı kazançlar ticari kazanç sayılır.

1. Maden, taş ve kireç ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri ile tuğla ve kiremit harmanlarının işletilmesinden;

Doğal kaynakların işletilmesi sonucu elde edilen kazançlardan vergi alınması amaçlanmıştır. Ancak bozulan tahrip olan doğal çevrenin düzenlenmesine yönelik bir uygulama düşünülmemiştir. Buralardan kazanç elde edenler bu kaynakları daha fazla yok etmek için teşvik edilmişlerdir. Buralarda kaynaklar bittiğinde ne olacaktır sorusuna yanıt bulunamamaktadır. Bu tür yerlerin işletilmesi belli bir çevre eylem planı dahilinde olmalıdır. Bu plana göre vergiler alınmalıdır.

2. Coberlik (borsada spekülasyon işleri ile uğraşanlar) işlerinden

3. Özel okul ve hastanelerle benzeri yerlerin işletilmesinden;

4. Gayrimenkullerin alım satım ve inşa işleriyle devamlı olarak uğraşanların bu işlerinden;

5. Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden;

6. Satın alınan veya trampa suretiyle iktisap olunan arazinin iktisap tarihinden itibaren 5 yıl içinde parsellenerek bu müddet içinde veya daha sonraki yıllarda kısmen veya tamamen satılmasından; elde edilen kazançlar.
- Gayrimenkul (bina, arazi, arsa, bağ ve bahçe vb) alım satım işlemlerinin sonucu elde edilen gelirler üzerinden vergi alınması kamu için önemli bir kamusal kaynak oluşturmaktadır. Ancak kamu, bu tür gelirlerin oluşmasında çevre önemli bir etken olmasına rağmen çevrenin korunması burada da düşünülmemiştir
7. Dış protezciliğinden elde edilen kazançlar olarak belirlenmiştir. Ticari kazanç kanuna göre, bilânço esasına, işletme esasına ve basit usulde olmak üzere üç yönteme göre tespit edilir.

3.2.1.1. Bilânço Esasına Göre Ticari Kazancın Tespiti

Teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müspet farktır. **(GVK Md: 38)**

3.2.1.2 İşletme Hesabı Esasına Göre Ticari Kazancın Tespiti

Bir hesap dönemi içinde elde edilen hâsılat ile gider arasındaki müspet farktır. **(GVK Md.39)**

3.2.1.3 Basit Usulde Ticari Kazancın Tespiti

Bir hesap dönemi içinde elde edilen hâsılat ile giderler ve satılan malların alış bedelleri arasındaki müspet farktır.

Ticari kazancın elde edildiği yerler kanun da sayılmıştır. Bu kazançların elde edilmesini sağlayan unsurların çoğu görüldüğü üzere çevreyle direkt olarak ilgili olmasına rağmen çevrenin korunması yönünde hiçbir düzenleme bulunmamaktadır.

Bireyler geçimini sağlamak için yasal olan yollardan kazançlarını sağlamalıdır. Bu doğru bir yaklaşımdır. Ancak kazanmak için tükettikleri, yok ettikleri çevresel kaynakların sadece bu güne ait olmadığını gelecek nesillerin de bu kaynaklarla yaşamlarını devam ettireceğini hatırlatacak uygulamaların geliştirilmesi gerekir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi Türkiye de uygulanan vergilerin hiçbirinde böyle bir düşüncenin varlığını görmemiz mümkün değildir.

3.2.2 Zirai Kazançlar

Zirai faaliyetten doğan kazanç zirai kazançtır. **(GVK Md.52)** Bu kanuna göre zirai faaliyeti arazide, deniz, göl ve nehirde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla yapılan çalışmadır. Ya da doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılarını ve

yetiştiricileri tarafından muhafazasını taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanmasını ifade eder.

Bazı nebat ve hayvan nevilerinde istihsalin doğrudan doğruya arazi üzerinde yapılması zirai faaliyetin mahiyetini değiştirmez.

3.2.2.1. Zirai Kazançta Vergileme

Çiftçilerin elde ettikleri zirai kazançlar hâsılatları üzerinden kesinti yapılmak suretiyle vergilendirilir. Orman, deniz, göl, nehir, balık gibi çevreyle ilgili her şeyi tüketerek yok ederek elde edilecek kazançlardan vergi alınması düşünülmüştür. Ancak bu kaynaklar yok olmasını önleyecek bir uygulama düşünülmemiştir. Ya da bu kaynaklar yok olduğunda ne yapılabilir düşünülmemiştir. Hatta kıt kaynakların daha fazla yok edilmesi teşvik edilmiştir. Bu kaynakların kullanımı ve elde edilen kazancın vergilendirilmesi için çevre ve çevresel etki düşünülmemiştir. Hatta kaynaklar sanki sonsuz gibi algılanmıştır. İnsanlara siz tembelsiniz bu kaynaklardan faydalanıp neden zengin olmuyorsunuz mesajı verilmiştir.

3.2.3 Ücretler

İşverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı olarak verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilen menfaatlerdir. (*GVK Md. 61*) Kanuna göre ücretler, çeşitli usullerle tespit edilerek vergilendirilir. Bu usuller, asgari ücrete göre ve gerçek usule göre tespittir.

Çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur.

3.2.3.1. Asgari Ücrete Göre Vergileme

Kazançları basit usulde tespit edilen ticaret ve meslek erbabı yanında çalışanlar; özel hizmetlerde çalışan şoförler; özel inşaat sahiplerinin çalıştırdığı inşaat işçileri; gayrimenkul sermaye iradı sahibi yanında çalışanlar gerçek ücretlerinin tespitine imkân olmaması sebebiyle asgari ücrete göre vergilendirilir.

3.2.3.2. Ücretin Gerçek Usule Göre Vergilendirilmesi

Hizmet erbabına verilen para, ayın ve sağlanan menfaatlerden bazı indirimler yapılarak bulunur.

Çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur.

3.2.4. Gayrimenkul Sermaye İradı

Gayrimenkul kavramı, hukuk sistemimizde iki ayrı hukuk dalını da tanımlanmıştır. Medeni Kanun'a göre gayrimenkul "arazi, tapu siciline bağımsız ve sürekli olmak üzere ayrıca kaydedilen haklar ile madenlerden oluşmaktadır. GVK'a göre gayrimenkul ise Medeni Kanun'a göre daha geniş şekilde tanımlanmıştır. Gayrimenkullerden ayrı olarak kiraya verilen demirbaşlar, motorlu nakil çekme araçları ile her türlü motorlu araçlar, makine ve tesisat, telif hakları, gemi ve gemi payları gelir vergisi kanununun da gayrimenkul sayılmıştır.

Madenlerin çıkarılması ve işlenmesinden oluşan gelirler üzerinden vergi alınması düşünülmüştür. Ancak madenlerin çıkarıldıkları alanların düzenlenmesine yönelik olarak ne yapılması gerektiği konusu düşünülmemiştir. Madenlerin çıkarıldıkları alanların etrafındaki doğal çevre tamamen yok sayılmış, görmezden gelinmiştir. Tamamen maden işletmecilerinin insafına terk edilmiştir.

3.2.4.1. Gayrimenkul Sermaye İradının Vergilendirilmesi

Aşağıda yazılı mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyetleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar gayrimenkul sermaye iradıdır. (*GVK Md. 70*)

1. Arazi, bina, madden suları, memba suları, madenler, taş ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri, tuzlalar, tuğla kiremit harmanları;
2. Voli mahalleri ve dalyanlar;
3. Gayrimenkullerin, ayrı olarak kiraya verilen bölümleri, demirbaş eşyası ve döşemeleri;
4. Gayrimenkul olarak tescil edilen haklar;
5. Arama, işletme ve imtiyaz hakları ve ruhsatları, ihtira beratı, alâmetifarika, marka ticaret unvanı, her türlü teknik resim, desen, model, plan ile sinema ve televizyon filmleri, ses ve görüntü bantları irattır. Ayrıca sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilmiş bir tecrübeye ait bilgilerle gizli bir imalat usulü üzerindeki kullanım hakları veya kullanım imtiyazı gibi haklar gayrimenkul sermaye iradı sayılır.
6. Telif hakları
7. Gemi ve gemi payları ile bilimum motorlu tahmil ve tahliye vasıtaları;

Gayrimenkul sermaye iradından safi irat, gayri safi hâsılattan iradın sağlanması ve idamesi için yapılan giderler indirildikten sonra kalan müspet farktır. (*GVK Md. 71*) vergi bu fark üzerinden alınır.

Kamu, kişilerin arazi deniz akarsu, göl, orman, gibi çevresel kaynakları kullanarak elde ettikleri gelirler üzerinden vergi almaktadır. Ancak yok olan araziler, kirlenen akarsular ve göller, tarım alanlarını genişletmek için yok edilen

ormanlar için koruyucu caydırıcı bir düzenlemeye gayrimenkul sermaye iradı olarak düzenlenen vergilerde de rastlanmamıştır.

3.2.5. Menkul Sermaye İradı

Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde edilen kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır. (*GVK Md.75*)

3.2.5.1. Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi

Menkul sermaye iratlarında vergilendirilme, stopaj yöntemi ile birlikte beyan esasına dayanmaktadır.

Çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur.

3.2.6. Serbest Meslek Kazancı

Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancıdır. (*GVK Md.65*) Sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya uzmanlığa bağlı, ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır.

3.2.6.1. Serbest Meslek Kazancının Vergilendirilmesi

Serbest meslek kazancı bir hesap dönemi içinde serbest meslek faaliyeti karşılığı olarak tahsil edilen para ve aylar ve diğer suretlerle sağlanan ve para ile temsil edilen menfaatlerden bu faaliyet dolayısıyla yapılan giderler indirildikten sonra kalan farktır. (*GVK Md. 67*) Vergi, kalan fark üzerinden alınır.

Çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur.

3.2.7. Diğer Kazanç ve İratlar

Yukarıda saydığımız kazanç türlerinin dışında kalan kazanç ve iratlardır. GVK'nın 80 inci maddesi diğer kazanç ve iratları; değer artışı kazançları ve sair kazançlar başlıkları altında toplamıştır.

3.2.7.1. Değer Artış Kazançları

Kanun mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançları değer artış kazançları olarak kabul etmiştir. Elden çıkarma Kanun'un saydığı mal ve hakların satışı, bir bedel karşılığında devir ve temlik, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi ve ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasıdır. Bu mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan değer artışı kazançlarınının 13.000 Yeni Türk Lirası aşan kısmı vergiye tabi tutulmaktadır.

3.2.7.2. Arızı Kazançlar

Arızı kazançlar devamlı olarak yapılmayan veya arada bir yapılan ticari veya serbest meslek faaliyetlerinden doğan kazançlardır. (*GVK Md. 82*) Arızı kazançların 14.000 Yeni Türk Lirası aşan kısmı vergiye tabi tutulmaktadır.

Gelir vergisi, bireylerin çevreyi kullanarak elde ettikleri kazançları üzerinden vergilendirilmesini içerirken, çevrenin korunmasına, kaynakların sürdürülebilir biçim de kullanılmasına yönelik hiçbir uygulama getirmemiştir. Kısaca, kişilerin çevreyi çıkarlarına uygun kullanımları teşvik edilmiştir. Ancak çevrenin korunmasına, yenilenmesine, gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik hiçbir çalışma içermemektedir.

Çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur.

3.3. Kurumlar Vergisi

Kurumlar vergisi de gelir vergisi gibi gelir üzerinden alınan bir vergidir. Kurumlar vergisi tüzel kişilerin (limitet şirket, anonim şirket, yatırım fonları, kooperatifler gibi) gelirlerinden alınır. Ülkemiz de kurumlar vergisi 1950 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu vergi de Alman vergi sisteminden alınmıştır.

3.3.1. Kurumlar Vergisinin Konusu

Kurumlar vergisinin konusunu kurumların kazançları oluşturur.

3.3.2. Kurumlar Vergisinin Mükellefleri

KVK'nun 1. maddesinde mükellefler şöyle belirtilmiştir:

Sermaye Şirketleri

Kooperatifler

İktisadi Kamu Müesseseleri

Dernekler ve Vakıflara ait İktisadi İşletmeler

İş otaklıkları.

3.3.2.1. Sermaye Şirketleri

Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, eshamlı komandit ve limitet şirketler ile aynı mahiyetteki yabancı kurumlar sermaye şirketleridir. Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan

yatırım fonları bu Kanun'un ve Gelir Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında sermaye şirketi olarak tanımlanmıştır. **(KVK Md.2)**

3.3.2.2. Kooperatifler

Kooperatifler, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na ya da özel kanunlarına göre kurulan tüketim, üretim, kredi, satış, yapı vesaire kooperatifler ile aynı mahiyetteki yabancı kooperatiflerdir. **(KVK Md.3)**

3.3.2.3. İktisadi Kamu Müesseseleri

Devlet, özel idarelere, belediyelere ve diğer kamu idarelerine ve müesseselerine ait ve tabi olup, faaliyetleri devamlı bulunan ve sermaye şirketi ve kooperatif statüsü dışında kalan ticari, sınaî ve zirai işletmeler iktisadi kamu müesseseleridir. **(KVK Md.4/1)**

3.3.2.4. Dernek ve Vakıflara Ait İktisadi İşletmeler

Dernek ve vakıflara ait veya bağlı ticari, sınaî ve zirai işletmeler de kurumlar vergisi yükümlüsüdür. **(KVK Md.6)** Dernek ve vakıfların kendileri kurumlar vergisi mükellefi değildir.

3.3.2.5. İş Ortaklıkları

Sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu müesseseleri ve dernek ve vakıflara ait olan iktisadi işletmelerin kendi aralarında, şahıs ortaklıkları veya gerçek kişilerle belli bir işin beraber yapılmasını taahhüt etmek ve kazancı paylaşmak gayesiyle kurdukları ortaklıktır. **(KVK Md.6)**

3.3.3. Kurumlar Vergisinde Mükellefler

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre iki tür mükellef vardır: tam mükellef ve dar mükellef. Tam mükellef, kurumlar vergisi mükellefli olan tüzel kişilerden kanuni veya iş merkezleri Türkiye'de bulunanlardır. Bunlar yurt içi ve yurt dışından elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirilirler. **(KVK Md. 9)** Dar mükellef ise kanuni ve iş merkezlerinden ikisi de yurt içinde bulunmayan kurumlardır. Bunlar sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirilirler. **(KVK Md.11)**

3.3.4. Kurumlar Vergisinde Matrahın Tespiti

Kurumlar Vergisi, mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır. Safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır. (**KVK Md. 13**)

3.3.4.1. İndirilecek Giderler

Ticari kazanç gibi hesaplanan kurum kazancının tespitinde, mükellefler aşağıdaki giderleri hâsıllattan indirirler. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14 üncü maddesine göre bu giderler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

1. Hisse ve tahvil senetlerinin ihraç giderleri (Bu giderler senetlerin kağıt ve tabii giderlerini, mahkeme, noter ve diğer tasdik ve tescil giderlerini, damga resmini ve ihraç dolayısıyla ödenen sair harç ve resimlerini, ihraç dolayısıyla bankalara verilen komisyonları, hisse ve tahvil senetlerinin borsaya kaydı için yapılan giderleri ve bunlara benzer diğer her türlü giderleri ihtiva eder);
2. İlk tesis giderleri (Bu giderler aktifleştirildiği takdirde bunların Vergi Usul Kanunu gereğince değeri üzerinden ayrılacak aşınma payı gider yazılır);
3. Genel kurul toplantıları için yapılan giderlerle birleşme, fesih ve tasfiye giderleri;
4. Sigorta şirketlerinde bilânço gününde hükmü devam eden sigorta mukavelelerinin (poliçe veya geçici ilmühaber) istilzam ettiği teknik ihtiyatlar;
5. Eshamlı komandit şirketlerde komandite ortağın kar hissesi;
6. Genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idarelere, il özel idareleri ve belediyeler ile köylere, kamu menfaatlerine yararlı derneklere ve kanunlara göre kurulan vakıflara makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar;
7. Beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla geçmiş yılların mali bilânçolarına göre meydana gelen zararlar;
8. Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları vergi matrahından düşülmektedir.

Yabancı ulaştırma kurumlarının vergiye matrah olacak kurum kazancını tespit edilecek hasıllata

ortalama emsal nispetlerinin uygulanması suretiyle hesaplanır. Ortalama emsal nispetleri, Türkiye'de daimi veya arazi olarak çalışan bütün kurumlar için aynı; kara, deniz ve hava ulaştırma işleri için ayrı olmak üzere Maliye Bakanlığı'nca belirlenir. **(KVK Md 18)**

3.3.5. Kurumlar Vergisinden Muaflik ve İstisnalar

KVK'nun 7 inci maddesine göre, kurumlar vergisinden muaf olan kurumlar aşağıda başlıklar altında toplanmıştır.

Darphane Ve Damga Matbaası

Milli Piyango idaresi

Askeri fabrika ve Atölyeler

Kamu idarelerine ait olup, ilim fen ve güzel sanatlar ile tarım ve hayvancılığı yaymak için işletilen kurumlar

Kamu idarelerine ait sağlık kuruluşları

Kamu idarelerine ait sosyal kuruluşlar

Kamu idarelerine açılan sergi ve panayırılar

Dernek ve vakıflara ait olan ilim, sanat, sağlık ve benzeri alanlarda hizmet veren kuruluşlar

Beden terbiyesine dâhil derneklere ait spor kuruluşları ile sadece spor faaliyetlerinde bulunan anonim şirketler

Yaptıkları iş veya hizmet karşılığı harç alan kamu kuruluşları

TC Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar kurumu, Bağ Kur ve Ordu Yardımlaşma Kurumu

Belediyeler, İl özel idareleri ve köy idarelerine ait bazı işletmeler Su, elektrik, havagazı ve soğuk hava deposu işletmeleri;

Belediye sınırları içindeki yolcu taşıma işletmeleri;

Mezbahalar(kesim, taşıma ve muhafaza işlerine münhasır olmak şartıyla);

Köylere, Köy birliklerine ve köy belediyelerine ait tarım işletmeleri ile bunlar tarafından köylünün devamlı ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla işletilen hamam, çamaşırhane ve değirmenler ile bunların bağlı oldukları il sınırı içindeki yolcu taşıma işletmeleri

Devamlı olarak verem tedavi eden sanatoryum ve prevantoryumlar ile Devamlı olarak kanser, cüzam ve trahom tedavi eden hastaneler

Kurulduktan sonra Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar (Bu muaflik, vakıfların iktisadi işletmelerini kapsamaz) ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kurum ve Kuruluşlar

Esas mukavelelerinde sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, idare meclisi başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse verilmemesi, ihtiyat akçelerinin ortaklara dağıtılmaması ve devamlı ortaklar ile iş görülmesine dair hükümler bulunması şartı ile kooperatifler. (Esas mukavelelerde yukarı ki şartlar mevcut olmakla beraber fiilen bu kayıt ve şartlara uymayan kooperatifler muafiyetten faydalanamaz.)

Özel kanunlarla veya Devletin kanunların verdiği yetkiye dayanarak akdettiği mukavelelerle Kurumlar Vergisinden veya her türlü vergi ve resimden muaf tutulan kurumlar.

Münhasıran 13.10.1983 tarih ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 131 inci maddesinde yer alan basılı kâğıt ve plakaların satışı faaliyetlerinde bulunan müesseseler. Bu müesseselerin söz konusu faaliyetlerinden elde ettiği kazançlar.

Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ile Toplu Konut Fonu ve Kamu Ortaklığı Fonu. Bu Başkanlığın ve Fonların elde ettikleri kazançlar

Menkul Kıymetler Tanzim Fonu. Bu Fon'un portföy işletmeciliğinden doğan kazançları.

Menkul Kıymetler Tanzim Fonu. Bu Fon'un portföy işletmeciliğinden doğan kazançları

Diğer günlük gazetelerin yayınlanmadığı dini bayramlarda münhasıran günlük gazete yayım ve satışı faaliyetlerinde bulunan gazeteciler cemiyetlerine ait bu müesseseler.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile Özelleştirme Fonu

Yabancı ülkeler veya uluslararası finans kuruluşları ile yapılan mali ve teknik işbirliği anlaşmaları çerçevesinde devamlı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi teminatı sağlamak üzere kurulan ve bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları istisnadır. Teminat sorumluluk fonlarına ekleyen ve sahip oldukları bu fonları ortaklarına dağıtmayarak küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi sağlayan banka ve kuruluşlara yatıran kurumlar muaf tutulmuşlardır.

Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin alt yapılarını hazırlamak ve buralarda faaliyette bulunanların arsa, elektrik, gaz, buhar ve su gibi ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan işletmeler muaftır. Kamu kurumları ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile gerçek ve tüzelkişilerce birlikte oluşturulan ve kazancının tamamını bu yerlerin ortak ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanan iktisadi işletmeler muaf tutulmuştur.

İstisnalar: Dar mükellefiyete tabi kurumlar dâhil bu maddede yazılı kurum kazançları, kurumlar

vergisinden müstesnadır:

Kurumların, tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine iştiraklerinden elde ettikleri kazançlar (Yatırım fonlarının katılma belgeleri ile yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları hariç);

Aşağıda yazılı kooperatiflerin ortakları için hesapladıkları risturnlardan;

İstihlak kooperatiflerinde; ortakların şahsî ve ailevî gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için satın aldıkları malların kıymetlerine göre hesaplanan risturnlar,

İstihsal kooperatiflerinde; ortakların istihsal ederek kooperatife sattıkları veya kooperatiften istihsal faaliyetinde kullanmak üzere satın aldıkları malların kıymetine göre hesaplanan risturnlar,

Kredi kooperatiflerinde; ortakların kullandıkları kredilere göre hesaplanan risturnlar,

Ortakların idare gideri karşılığı olarak ödedikleri paralardan sarf olunmayarak iade edilen kısımlar,

Bu risturnların nakden veya aynı kıymette mal ile ödenmesi istisnanın uygulanmasına mani değildir.

Ortaklardan başka kimselerle yapılan muamelelerden doğan kazançlar ile ortaklarla ortaklık statüsü dışında yapılan muamelelerden doğan kazançlar hakkında risturnlara müteallik istisna hükmü uygulanmaz. Bunların genel kazançtan tefrikinde ortaklarla yapılan iş hacminin genel iş hacmine olan nispeti esas tutulur.

Bu risturnlar, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesine göre tevkifata tabi tutulmaz. Ortaklara dağıtımı, kâr dağıtımı sayılmaz.

Portföyünün en az % 25'i hisse senetlerinden oluşan menkul kıymetler yatırım fonları (döviz yatırım fonları hariç) ile aynı nitelikteki menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları, alt bendi dışında kalan menkul kıymetler yatırım fonları (döviz yatırım fonları hariç) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları,

Risk sermayesi yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

Gayrimenkul yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

Emeklilik yatırım fonlarının kazançları (Bu kazançlar Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesine göre tevkif ata tabi tutulmaz.),

Türkiye'de işyeri veya daimî temsilcisi bulunan ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları ile aynı nitelikte olduğu Maliye Bakanlığı'nca belirlenen dar mükellefiyete tabi yatırım fonları ve ortaklıklarının istisnadan faydalanma şartlarını Maliye Bakanlığı belirler. Bu hususta düzenlenecek belgeleri ve uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasları tayin ve tespiti

Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Kurumların rüçhan hakkı kuponlarının satışından elde ettikleri kazançları ile anonim şirketlerin kuruluşlarında veya sermayelerini artırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibarı değerlerinin üzerinde elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar.

Kurumların, Kurumlar Vergisi'nden istisna edilen kazançlarına ilişkin ödemelerin kurum kazancından gider olarak indirilmesi kabul edilmez.

Yurt dışında yapılan inşaat, onarma, montaj işleri ve teknik hizmetlerden sağlanan ve Türkiye'de genel netice hesaplarına intikal ettirilen kazançlar.

3.3.6. Verginin Oranı

Kurumlar vergisi, tespit olunan kurum kazancından % 25 oranında alınır. **(KVK Md.25)**

Türkiye de uygulanan kurumlar vergisinde de çevrenin korunmasına yönelik hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Şirketlerin çevresel kaynakları kullanmaları karşılığında, onların çevrenin korunması, kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanmasına yönelik hiçbir düzenleme getirmemiştir. Aksine kaynakların sınırsız kullanılması yok edilmesi teşvik edilmiştir.

Kurumlar vergisinin hiçbir maddesinde çevre kelimesi dahi geçmemiştir. İnşaat, tarım, turizm, madencilik alanlarında faaliyetlerde bulunan tüzel kişiler vergilendirilirken çevreye verdikleri zararlar asla düşünülmemiştir. Aksine bu işletmelerin daha fazla tüketmeleri, daha fazla kirletmeleri ve çevresel kaynakların daha hızlı yok edilmesini teşvik edici bir uygulama görülmektedir. Kıyıların, ormanların ovaların talan edilmesini, yok edilmesini önleyici hiçbir tedbir görülmemiştir.

3.4. Emlak Vergisi Kanunu

Emlak vergisi servet vergilerinden bir tanesidir. Türk vergi sistemine 1970'te girmiştir. Emlak vergisi, bina vergisi ve arazi vergisi olmak üzere iki bölümde incelenir. Emlak vergisi, Türkiye de belediyelerce uygulanır.

3.4.1 Bina Vergisi

Türkiye sınırları içinde bulunan binalar bu kanun hükümlerine göre Bina Vergisi'ne tabidir. **(EVK Md. 1)** Yapıldığı madde ne olursa olsun, gerek karada gerek su üzerindeki sabit inşaatın hepsini kapsar. Bu kanunun uygulanmasında Vergi Usul Kanunu'nda yazılı bina mütemmimleri de bina ile birlikte nazara alınır. Yüzer havuzlar, sair

yüzer yapılar, çadırlar ve nakil vasıtalarına takılıp çekilebilen seyyar evler ve benzerleri bina sayılmaz. **(EVK Md. 2)**

Bu kanunun uygulanmasında Vergi Usul Kanunu'nda yazılı bina eklentileri de bina ile birlikte nazara alınır

Bina Vergisini, binanın sahibi, varsa kullanma hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya sahibi gibi tasarruf edenler öder. Ortaklık halinde ise her ortak hissesi oranında öder. **(EVK Md 3)**

3.4.1.1. Muaflık ve İstisnalar

Emlak vergisinin dördüncü maddesine göre, aşağıda yazılı binalar kiraya verilmemek üzere bina vergisinden muaftır.

Katma bütçeli idarelere,(vakıflar dâhil) il özel idarelerine, belediyelere, köy tüzel kişiliğine, kanunla kurulan üniversitelere ve devlete ait binalar;

İl özel idareleri, belediyeler ve köyler ile bunların teşkil ettikleri birlikler veya bunlara bağlı müesseselere ait;

Su, elektrik, havagazı, mezbaha ve soğuk hava işletme binaları; Belediye sınırları içindeki yolcu taşıma işletme binaları ve kapalı durak yerleri;

Köylere ve köy birliklerine ait tarım işletme binaları, soğuk hava depoları, içmeler ve kaplıcalar ile bunlar tarafından köylünün umumi ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla işletilen hamam, çamaşırhane, değirmenler ve köy odaları;

Ordu evleri, askeri gazino ve kantinler ile bunların eklentileri;

Kamu menfaatlerine yararlı derneklere ait binalar (Kurumlar Vergisine tabi işletmelere ait olmamaları veya bunlara tahsis edilmiş bulunmamaları şartıyla);

Kazanç gayesi olmamak şartıyla işletilen hastane, dispanser, sağlık, rehabilitasyon, teşhis ve tedavi merkezleri, sanatoryum, prevantoryum, öğrenci yurtları, düşkünler evi, yetimhaneler, revirler, kreşler, kütüphaneler ve korunmaya muhtaç çocukları koruma birliklerine ait yurtlar ve işyerleri ile benzerleri;

Dini hizmetlerin ifasına mahsus ve umuma açık bulunan ibadethaneler ve bunların müştemilatı;

Zirai faaliyetlerde kullanılmak şartıyla makine ve alet depoları, tahıl ambarları, samanlıklar, ağıllar, ahırlar, kümesler, kurutma mahalleri, böcekhaneler, serler (seralar) ve benzeri binalarla, işçi ve bekçi bina, kulübe ve barakalar;

Su ürünleri tutmak için çalışanlarının kullandıkları ağ ve alet depoları, kayıkhaneler, denizlerde ve göllerdeki işçi ve balıkçı kulübe ve barakaları;

Topluma tahsis edildiği Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca kabul edilen rıhtım, iskele, dalgakıran ve bunların eklentileri ile demiryolları ve köprü, rampa ve tünel, yeraltı ve yerüstü geçitleri, peron tesisleri, iskele ve istasyon binaları ile yolcu salonları vergiden istisnadır. Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne ait hava liman ve meydanlarındaki terminal binaları, teknik blok, hangar, sistemlere ait depo; elektronik, elektrik ve mekanik sistemlere ait laboratuvar ve bakım tesisleri, pist ve uçuş sahası ile ısı ve enerji santralleri, hidrofor tesisleri, gerek hava liman ve meydanlarında ve gerekse uçuş yolları üzerindeki sefere yardımcı (radar, gibi) tesisleri ile hava yer ve yer muhabere sistemleri (telsiz telefon gibi) ve yukarıda belirtilen sistem ve tesislerin vergiden istisnadır. Vergiden istisnadır. (Diğer depolar, müstakil lojman ve müstakil idarehane binaları eklentileri sayılmaz);

Her çeşit su bentleri, baraj, sulama ve kurutma tesisleri;

Yabancı devletlere ait olup elçilik ve konsolosluk olarak kullanılan binalar ile elçilerin ikametine mahsus binalar ve bunların müştemilatı (Karşılıklı olmak şartıyla) ve merkezi Türkiye'de bulunan milletlerarası kuruluşlara, milletlerarası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerine ait binalar;

Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara ait binalar (Vakıf senedindeki amaç için kullanmak koşulu ile);

Enerji nakil hatları ve direkleri;

Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne tescil edilmiş amatör spor kulüplerine ait binalar (Gelir veya Kurumlar Vergisine tabi işletmelere ait olmamaları veya bunlara tahsis edilmemeleri şartıyla);

Tarım kredi, tarım satış kooperatifleri, 1163 sayılı Kanuna uygun olarak teőekkül eden kooperatifler ve bu kooperatiflerin kuracağı kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin ve Türk Kooperatifçilik Kurumunun sahip oldukları kendi hizmet binaları

Karşılıklı olmak şartıyla Uluslararası Antlaşmalar hükümlerine göre azınlık sayılan cemaatlere ait özel okul binaları;

Türk Silahlı Kuvvetlerini (Jandarma Genel Komutanlığı dahil) güçlendirmek amacıyla kurulmuş vakıflara ait binalar;

Tersane binaları maaftır.(müstakil büro ve müstakil lojman binaları hariç.)

Belediye ve mücavir alan sınırları dışında bulunan binalar (Gelir Vergisinden muaf esnaf ile basit (1) usulde Gelir Vergisine tabi mükellefler tarafından bizzat işyeri olarak kullanılan binalar hariç olmak üzere, ticari, sınaî ve turistik faaliyetlerde kullanılan binalar ile muayyen zamanlarda dinlenme amacıyla kullanılan binalar için bu muafiyet uygulanmaz.)

3.4.1.2. Bina Vergisi Matrah ve Oranı

Bina Vergisinin matrahı, binanın kanun hükümlerine göre tespit olunan vergi değeridir.

Bina vergisinin oranı binde ikidir. Meskenlerde bu oran binde bir olarak uygulanır. Bakanlar Kurulu bu oranları, yarısına kadar indirmeye veya üç katına kadar artırmaya yetkilidir.

3.4.1.3. Bina Vergisinin Tarh ve Tahakkuku

Bina Vergisi, mükelleflerin yazılı beyanı üzerine tarh ve tahakkuk ettirilir. **(EVK Md. 10)** Bina vergilerinde çevre ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur.

3.4.2. Arazi Vergisi

Türkiye sınırları içinde bulunan arazi ve arsalar bu kanun hükümlerine göre Arazi Vergisi'ne tabidir. **(EVK Md.12)**

Belediye sınırları içinde belediyece parsellenmiş arazi arsa sayılır.

Belediye sınırları içinde veya dışında bulunan parsellenmemiş araziden hangilerinin bu kanuna göre arsa sayılacağı Bakanlar Kurulu kararı ile belli edilir. Aksine hüküm olmadıkça bu kanunun diğer maddelerinde yer alan arazi tabiri arsaları da kapsar.

3.4.2.1. Arazi Vergisi Mükellefi

Arazi Vergisi'ni, arazinin sahibi, varsa kullanım hakkı sahibi, her ikisi de yoksa araziye sahibi gibi tasarruf edenler öder. Bir araziye ortak mülkiyet halinde sahip olanlar, hisseleri oranında mükelleflerdir. **(EVK Md. 13)**

3.4.2.2. Muaflık ve İstisnalar

Emlak vergisinin on dördüncü maddesine göre aşağıda belirtilen araziler kiraya verilmemek üzere arazi vergisinden muaftır.

Katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyelere ve köy tüzel kişiliğine, kanunla kurulan üniversitelere ve Devlete ait arazi;

İl özel idareleri, belediyeler ve köyler ile bunların teşkil ettikleri birlikler veya bunlara bağlı müesseseler tarafından işletilen: Su, elektrik, havagazı, mezbaha ve soğuk hava işletmelerine ait arazi;

Belediye sınırları içindeki yolcu taşıma işletmelerine ait arazi;

Kamu menfaatlerine yararlı derneklere ait arazi (Kurumlar Vergisine tabi işletmelere ait olmamaları veya bunlara tahsis edilmiş bulunmamaları şartıyla);

Yabancı devletlere ait olup gerek elçilik ve konsolosluk binaları gerekse elçilerin ikametlerine mahsus binalar yapılmak üzere sahip olunan arazi ve arsalar ile bu çeşit binalardan yanan, yıkılanların arsaları (Karşılıklı olmak şartıyla) ve merkezi Türkiye'de bulunan milletlerarası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerine ait arazi ve arsalar;

Mezarlıklar

Türk Silahlı Kuvvetlerini (Jandarma Genel Komutanlığı dâhil) güçlendirmek amacıyla kurulmuş vakıflara ait arazi ve arsalar

Belediye ve mücavir alan sınırları dışında bulunan araziler muafır. (Gelir Vergisinden muaf esnaf ile basit usulde Gelir Vergisine tabi mükellefler tarafından bizzat işyeri olarak kullanılan arsa ve arazi hariç olmak üzere, ticari, sınaî ve turistik faaliyetlerde kullanılan arazi ile arsalar ve arsa sayılacak parsellenmemiş arazi için bu muafiyet uygulanmaz.)

Özel kanunlarına göre Devlet ormanları dışında insan emeğiyle yeniden orman haline getirilmek üzere ağaçlandırılan arazi 50 yıl;

Toprak ve topoğrafik özellikleri ve erozyon gibi sınırlayıcı faktörler sebebiyle kültür bitkilerinin yetişmelerini engelleyen araziden; bataklık, turbiyer, çorak, makilik, çalılık, taşlık ve sair haller dolayısıyla üzerinde tarım yapılamayan sahaların, ıslah tedbirleriyle yeniden tarıma elverişli hale getirilmesinde 10 yıl;

Teknik, ekonomik ve ekolojik bakımlardan gerekli şartları haiz olan arazide yeniden fidanla dikim veya aşılama veya yeniden yetiştirme suretiyle ağaçlık, meyvelik, bağ ve bahçe meydana getirilmesinde asgari 2 yıl, azami 15 yıl;

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca, organize sanayi bölgeleri için iktisap olunduğu veya bu bölgelere tahsis edildiği kabul edilen arazi (Sanayici lehine tapudaki tescilin yapılacağı tarihe kadar).

Mükelleflerin bir belediye ve bu belediyenin mücavir alan sınırları içinde bulunan arazisinin (arsalar hariç) toplam vergi değerinin 250.000.000 lirası Arazi Vergisinden müstesnadır. Bu miktarı üç misline kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca, organize sanayi bölgeleri için iktisap olunduğu veya bu Arazi vergisinde istisna:

Mükelleflerin bir belediye ve bu belediyenin mücavir alan sınırları içinde bulunan arazisinin (arsalar hariç) toplam vergi değerinin 250.000.000 lirası Arazi Vergisinden müstesnadır. Bu miktarı üç misline kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

3.4.2.3. Arazi Vergisi Matrah ve Oranı

Arazi Vergisinin matrahı arazinin kanun hükümlerine göre tespit olunan vergi değeridir.**(EVK MD. 17)** Arazi vergisinin oranı binde birdir. Arsalarda bu oran binde üç olarak uygulanır.

3.4.2.4. Verginin Tarh ve Tahakkuku

Arazi Vergisi, mükelleflerin yazılı beyanı üzerine tarh ve tahakkuk ettirilir. **(EVK Md. 20)**

Emlak vergisi uygulamalarında direkt olarak çevreyle ilgili bir düzenleme yoktur. Ancak bataklıkların kurutulması, ağaçlandırma gibi uygulamalar nispeten çevreci nitelikte uygulamalar sayılabilir. Burada da amaç yine çevrenin korunması değil çevreden daha fazla fayda sağlanmasıdır.

3.5. Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Taşıtların Alın Vergisi

3.5.1. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Türkiye de uygulanan motorlu taşıtlar vergisi, motorlu kara, deniz ve hava taşıtlarından alınan bir servet vergisi türüdür.

3.5.1.1. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Konusu

Otomobil, kamyon, otobüs vb. kara taşıtları; uçak ve helikopter gibi hava taşıtları ile yat ve kotra gibi deniz taşıtlarından ilgili sicil bürolarına kayıt ve tescil edilmiş olanların, bu verginin konusunu teşkil etmektedir. **(Pehlivan ve diğerleri, 1998, 394)** Servet vergisi olan Motorlu Taşıtlar Vergisi motorlu taşıtların sahipleri tarafından her yıl düzenli olarak ödenir.

3.5.1.2. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Mükellefi

Bu verginin mükellefi, trafik, belediye ve liman sicili ile Ulaştırma Bakanlığı tarafından tutulan sivil hava taşıtları sicilinde adlarına motorlu taşıtlar kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerdir. **(MTVK Md. 3)**

3.5.1.3. Motorlu Taşıtlar Vergisinin Matrahı

Motorlu taşıtlar vergisinin beşinci maddesinde dört ayrı tarife yer almaktadır. Bu tarifeler yaş, ağırlık, motor gücü, taşıma kapasitesi gibi teknik özelliklere göre belirlenmektedir. Bu tarifeler aşağıda özetlenmiştir.

I. Tarife: Otomobiller için düzenlenmiştir. Bu tarifede vergi miktarı, otomobilin ağırlığı ve yaşına göre belli bir tutar şeklinde belirlenmiştir. Otomobilin ağırlığı arttıkça artarken, yaşı ilerledikçe azalmaktadır.

II. Tarife: Minibüs, otobüs, kamyon ve çekiciler için düzenlenmiştir. Minibüs ve otobüslerde koltuk sayısına göre kamyon ve çekicilerde ise taşıma kapasitesine göre artmakta, yaş ilerledikçe düşmektedir.

III. Tarife: Yat, kotra gibi her türlü spor ve gezinti amacıyla kullanılan motorlu deniz taşıtları için düzenlenmiştir. Deniz taşıtlarının beygir gücüne göre artmaktadır. Yaşı ilerledikçe azalmaktadır.

IV. Tarife: Uçak, helikopter gibi hava taşıtları için düzenlenmiştir. Ağırlığa bağlı olarak vergi miktarı artarken yaş ilerledikçe düşmektedir.

3.5.1.4. Motorlu Taşıt Vergisinin Tarhi

Taşıtların kayıt ve tescil edildiği yerdeki vergi dairesi tarafından her yıl Ocak ayının başında yıllık olarak tarh, tahakkuk edilmiş sayılır. (*Pehlivan vd, 1998, 401*)

3.5.2. Taşıtların Alın Vergisi

Taşıtların alın vergisi gider vergisidir. Bu vergi taşıtların satın alınması için ödenir. Kısaca taşıtların sahipliğinin değişmesi sırasında alınır.

3.5.2.1. Taşıtların Alın Vergisinin Konusu

Kara, hava, deniz taşıtları ile motosiklet gibi taşıtların alınmasıdır.

3.5.2.2. Taşıtların Alın Vergisinin Mükellefi

Taşıtların alın vergisinin mükellefleri taşıtları satın alan kişi ya da tüzel kişilerdir.

3.5.2.3 Taşıtların Alın Vergisinin Matrahı

Taşıtların yaşı, motor gücü gibi etkenler göz önünde bulundurularak değişik miktarlarda uygulanır.

3.5.2.4. Taşıtların Alın Vergisinin Tarhi

Mükellefin beyanına göre tarh edilir.

Motorlu taşıtlar ve taşıtların alın vergisinin Türkiye'deki uygulamalarının çevreyi korumaya dönük hiçbir uygulama

içermediği görülmektedir. Yakıt yönünden çevre dostu araçların teşvik edilmesi gibi bir amaç gözetmemektedir.

3.6. Akaryakıt Tüketim Vergisi

1984 Tarih ve 3074 sayılı kanunla konulan akaryakıt tüketim vergisinin konusu; rafineri şirketleri ve ithalatçı kuruluşlarca satılan normal ve süper benzin, likit petrol gazı, gazyağı, motorin ve fuel oil gibi yakıtlardır. (*Pehlivan vd, 1998: 457*)

3.6.1. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Mükellefi

Akaryakıtların satışını yapan rafineri şirketleri ile ithalat şirketleridir.

3.6.2. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Matrahı

Vergiye tabi (motorin, benzin gazyağı gibi) ürünlerin satış bedelidir.

3.6.3. Akaryakıt Tüketim Vergisinin Oranı

Süper ve normal benzin ile gazyağı ve motorin için % 70; kalorifer ve fuel oil çeşitleri ile petrol gazı için % 40 tır. Bakanlar kurulu bu oranları % 300'e kadar artırmaya ve sifıra kadar indirmeye yetkilidir.

Türkiye de uygulanan Akaryakıt Vergisinin çevreyle ilgili bir uygulama getirmemiştir. Hava kirliliğini önleyici, karbon miktarı düşük yakıtların teşvik edilmesine yönelik hiçbir çalışma içermemiştir. Amacı kamuya kaynak sağlamaktır.

Türkiye de çevresel vergilerin olmadığı çalışmamızda ortaya çıkmıştır. Bu konuyla ilgili kamu kuruluşlarının bir çalışması olup olmadığını öğrenmek için bilgi edinme hakkını kullanarak Çevre ve Orman Bakanlığına çevrenin daha etkin korunması için ekonomik araçlardan özellikle çevre vergileri ile ilgili yeni bir çalışmalarının olup olmadığı yönünde bilgilendirilme isteğimize verilen yanıt aşağıdadır.

“Bilindiği gibi 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun mükerrer 44 üncü maddesi Çevre Temizlik Vergisine (ÇTV) ilişkin düzenlemeler ve maddenin uygulanmasında dikkate alınması gereken hususları içermektedir. Ancak toplanan ÇTV katı atık ve atık su yönetim hizmetlerinin maliyetini karşılamaya yeterli olmadığından, 2872 sayılı Çevre Kanununda 26.04.2006 tarihinde değişiklik yapılarak 11 inci madde yeniden düzenlenmiştir. 11 inci maddeye göre :
"Atık su alt yapı sistemlerini kullanan ve/veya kullanacaklar, bağlantı sistemlerinin olup olmadığına bakılmaksızın, arıtma

sistemlerinden sorumlu yönetimlerin yapacağı her türlü yatırım, işletme, bakım, onarım, ıslah ve temizleme harcamalarının tamamına kirlilik yükü ve atık su miktarı oranında katılmak zorundadırlar. Bu hizmetlerden yararlananlardan belediye meclisince ve bu maddede sorumluluk verilen diğer idarelerce belirlenecek tarifeye göre atık su toplama, arıtma ve bertaraf ücreti alınır. Bu fıkra uyarınca tahsil edilen ücretler, atık su ile ilgili hizmetler dışında kullanılamaz... Büyükşehir Belediyeleri ve belediyeler evsel katı atık bertaraf tesislerini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettiirmekle sorumludurlar. Bu hizmetten yararlanan ve/veya yararlanacaklar, sorumlu yönetimlerin yapacağı yatırım, işletme, bakım, onarım ve ıslah çalışmalarına katılmakla yükümlüdür. Bu hizmetten yararlananlardan belediye meclisince belirlenecek tarifeye göre katı atık toplama, taşıma ve bertaraf ücreti alınır. Bu fıkra uyarınca tahsil edilen ücretler, katı atıkla ilgili hizmetler dışında kullanılamaz" hükmü yer almaktadır.”

Ülkemizde uygulanan vergilerin hiçbirinde çevreyle ilgili bir uygulama olmadığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili önemli bir çalışmanın olmadığı yukarıda Çevre Bakanlığının sorumuza verdiği yanıtta da anlaşılmaktadır. Bu konuya gereken önemi veren Birlik ülkelerinin sağladığı gelişmeler ve aldığı olumlu sonuçlar son derece dikkate değerdir. Ülkemizdeki durum ise pek iç açıcı değildir. Her geçen gün de kötüye gitmektedir. Ülkemiz çevreyle ilgili uygulamaları Birlik ülkeleri düzeyine getirmek için çok hızlı hareket etmelidir.

BÖLÜM 4

AB ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN ÇEVRE VERGİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. AB Ülkelerinde Uygulanan Emisyon Vergileri

AB ülkeleri, çevrenin korunması için kullandıkları en önemli enstrümanlardan biri emisyon vergileridir. Hava, su ve su kaynaklarını, toprağın kirlenmesini önlemek ya da en aza indirmek için 1990'lı yılların başından itibaren emisyon vergileri uygulamaya başlamışlardır. Birlik ülkelerinde uygulanan bu vergilerle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.1.1 Birlik Ülkelerinde Uygulanan Karbon Vergisi

Karbon dioksit emisyonlarının azaltılması amacıyla karbon vergisinin uygulanması piyasa temelli bir araçtır. Karbon vergisi, fosil yakıt kullanıcılarının sebep olduğu küresel ısınma problemini oluşturan sera gaz emisyonlarının neden olduğu ekonomik dışsallıkların içselleştirilmesini desteklemekte ve negatif dışsallıkların fiyat mekanizması yoluyla içselleştirilmesini öngörmektedir. 1990 yılından itibaren dünyamızın hemen tüm bölgelerinde CO₂ emisyonu artış göstermiş, Asya ve Orta Doğu gibi bölgelerde bu artış yıllık % 6 düzeyine kadar çıkmıştır. 1990–1997 yılları itibarı ile endüstrileşmiş ülkeler arasındaki en düşük CO₂ emisyonu yıllık değişim oranı, % –0,1 ile Avrupa Birliği ülkelerininidir. (*TAEK*) Karbon vergisi uygulayan Birlik ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Finlandiya: Avrupa birliği ülkeleri içinde karbon vergisini 1990'da uygulayan ilk ülkedir. İlk etapta ton başına % 24,5 oranında karbon vergisi uygulanmıştır. 1993 yılından itibaren petrol ve türevlerine de içerdikleri karbon miktarlarına göre karbon vergisi uygulamaya başlamıştır.

Danimarka: Danimarka'da ilk karbon vergisi 1992'de uygulanmaya başlamıştır.

Hollanda: Hollanda'da 1990 başlarından itibaren, fosil yakıt kaynaklı karbon emisyonları için karbon vergisi uygulamaya başlamıştır.

Norveç: Norveç'te karbon vergisi 1 Ocak 1991'den itibaren uygulanmaya başlamıştır. Fosil yakıtların atmosfere saldıkları karbon emisyonları için % 23 oranında katma değer vergisi getirilmiştir.

İsveç: İsveç'te 1991'den itibaren % 25 oranında karbon vergisi uygulamaya başlamıştır.

İtalya: 1999' dan itibaren fosil yakıtlar tarafından üretilen karbon emisyonları ile ilgili özel tüketim vergilerini

aşamalı biçimde uygulamaya başlamıştır.

Türkiye: Karbon vergisi yoktur.

4.1.2. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Madeni Yağ Vergileri

Madeni yağlardan alınan ek tüketim vergisinin önemli özelliği, vergi oranlarının tüketici davranışlarını etkilemek için kullanılmasıdır. Çevre dostu yakıtların tüketilmesini teşvik etmek, çevreye zarar veren yakıtların tüketimini azaltmak amacıyla uygulanan vergilerdir. Madeni yağlara vergi uygulayan Birlik ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Hollanda: Düzenli enerji vergisi 1996'da başlatılmıştır. Akaryakıt Vergisi 1998'den bu yana değişik biçimlerde uygulanmaktadır. Doğalgaza uygulanan akaryakıt vergisi 2,2 cent/m³ civarındadır. Akaryakıtta uygulanan düzenli enerji vergisi ise 9,5 cent/m³ civarındadır.

İsveç: Kurşunsuz benzin ve dizel, çevresel amaçlarla sınıflara ayrılmıştır.

İngiltere: Evlerde kullanılanlar için (veya 2300 litrenin altındaki arzlarda) KDV oranı % 5'dir.

İrlanda: Süper kurşunsuz benzine yüksek bir gümrük oranı, (her 1000 litrede 511,04 \$) uygulanmaktadır.

Norveç: Benzin vergisi 1000 Litrede 121,65 \$ alınan bir CO₂ vergisi içerir.

Danimarka: Ağır dizele uygulanan tarife 2.377 Kron'dur. Dizel ve ısınma amaçlı yağlara uygulanan tarifelere CO₂ vergisi dâhildir.

Almanya: Sabit motorlar için kullanılan dizel için 44.64 \$, ayrıca %15 oranında Katma Değer Vergisi uygulamaktadır.

Portekiz: Isınma amaçlı yağlar Portekiz'de kullanılmamaktadır. Oranlar yasalar tarafından öngörülen bir marj içinde, uluslararası ham petrol fiyatlarına bağlı olarak yıl boyunca değişim gösterir.

Türkiye: Süper ve normal benzin ile gazyağı ve motorin için % 70; kalorifer ve fuel oil çeşitleri ile petrol gazı için % 40'tır. Bakanlar Kurulu bu oranları % 300'e kadar artırmaya ve sifra kadar indirmeye yetkilidir. Uygulanan verginin amacı kamu finansman açıklarını kapatmaktır. Kamuya kaynak sağlamaktır. Çevreyi korumak gibi bir amaç taşımamaktadır. Dolaylı olarak bu amaca hizmet ettiği söylenebilir.

4.1.3. Birlik Ülkelerinde Uygulanan Enerji Vergileri

AB enerji politikasının amaçları, rekabet gücü, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasında bir

dengeye vararak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını azaltmak, doğal gazın payını arttırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını arttırmaktır.

Enerji mamullerinin taşımacılıkta kullanılmasında ya da olağan kullanımları durumlarında alınan vergilerdir. Enerji vergisi uygulayan Birlik ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Belçika: Isınmada kullanılan yağlar için bin litre de 340 Franc ek tüketim vergisi almaktadır.

Fransa: kurşunlu benzin için bin litre de, 4115 Franc, kurşunsuz benzin için 3842,3 Franc, dizeller için 407,9 Franc, endüstriyel dizel için 510,1 Franc vergi almaktadır.

İrlanda: Benzinin her bin litresine 511,04 \$ vergi uygulamaktadır.

İsveç: Kurşunsuz benzin ve dizel, çevresel amaçlarla sınıflara ayrılmıştır. Bin litre benzin için 4470 Kron ve kurşunlu benzin için 4540 Kron vergi uygulanmaktadır.

Hollanda: Çevresel vergiler, madeni yağlarda ek tüketim vergilerinden başka % 50 enerji içeriği ve % 50 karbon bileşeni temeline dayanan iki enerji vergisi uygulanmaktadır. Akaryakıt vergileri farklı biçimlerde uygulanmaktadır.

Türkiye: Türkiye'nin enerji alanında, tüm diğer gelişmekte olan ülkelerinkine benzer, kısır döngüyü andıran bir konumu var: az enerji tüketiyor, fakat tükettiği az enerjiyi verimli ve temiz bir şekilde kullanamıyor. Bu tabloyu iyileştirebilmek için; bir yandan ekonomisini hızla büyütmek diğer yandan da büyüyen kaynaklarından ayıracağı artan oranlardaki payları, enerji arz ve tüketim sistemini daha verimli ve temiz bir yapıya dönüştürmeye yönelik öncelikli araştırma ihtiyaçları arasında, dikkatli saptamalarla dağıtmak zorundadır.**(Başol vd. 2007: 81)**

Türkiye'de enerji maliyetlerinin dünya ortalamalarının üstünde olması rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, yatırımcılarımıza dünya pazarlarıyla rekabet edilebileceği seviyede düşük maliyetli enerji kullanılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyada elektrik enerjisi maliyetinin kilowatt saat başına ortalama 5–5,5 sent arasında olmasına karşılık, Türkiye'de 8,6 sent olduğu bilinmekte ve bu maliyet yüksekliği petrol ve doğalgaz fiyatlarında son zamanlarda yaşanan hızlı artışın yanı sıra enerji nakil hatlarındaki kayıp ve kaçak oranının yüksekliğine bağlanmaktadır.

Ekonomik kalkınma ve refahın lokomotifi olan enerjinin ucuz, yerli, zamanında, yeterli ve kaliteli olması

gerekmektedir. Artan enerji kayıp ve kaçığı, enerji maliyetlerini dolayısıyla üretim maliyetlerini artırmakta ve uluslararası pazarlarda rekabet gücümüzü azaltmaktadır. Enerji maliyetlerinin düşürülmesi için yalıtım başta olmak üzere tasarruf tedbirlerinin artırılması, sanayide rekabet gücü için enerji maliyetlerinin düşürülmesi ve bu amaçla enerji piyasalarının serbestleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması önem kazanmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca uygulanan enerji politikasında 4 temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, arz güvenirliliğidir. İkincisi, rekabetçi bir ortamda fiyat, yani tüketici haklarının korunmasıdır. Üçüncüsü, yerli kaynaklara önem vererek dış kaynaklara bağımlılığımızı en aza indirmektir. Dördüncüsü de dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip ederek yatırımların en son teknik gelişmelere dayalı olarak yapılmasını sağlamaktır.

Sanayi sektörüne uygulanan elektrik fiyatlarını yüksek olduğu bilinmektedir. Elektrik fiyatlarının sanayimizin rekabet gücünü arttıracak şekilde oluşması yönündeki çalışmalar, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hassasiyetle sürdürülmektedir. Yapılan çalışmalarda elektrik üretim kompozisyonu, ithalat bağımlılığının azaltılması, yerli kaynaklar payının artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi hedefleri dikkate alınmaktadır. Petrol ürünlerine ve doğal gazla bağlı elektrik üretim oranları düşürülerek yerli kömür ve akarsudan elektrik üretimi artırılmış ve bu sayede ortalama üretim maliyetinde önemli düşüşler sağlanmış olup, aşağıdaki indirimler sanayicilere yansıtılmıştır.

– Tek terimli tarifeden enerji alan mesken abonelerinden 1 YTL/fatura-ay, sanayi abonelerinden 10 YTL/fatura-ay, diğer abonelerden 4 YTL/fatura-ay olarak alınmakta olan güç bedeli 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren kaldırılmıştır.

– TRT payının % 3,5'ten, % 2'ye düşürülmesi sonucu 1 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere abone grupları bazında % 1,5 oranında indirim yapılmıştır.

– 1 Kasım 2003 tarihinden geçerli olmak üzere sanayi artma tesisi ile endüksiyon ve ark ocakları abone grupları elektrik enerjisi satış tarifelerinden % 5 indirim yapılmıştır.

Diğer taraftan, sektörün liberalizasyonuna ilişkin yürütülen çalışmalar kapsamında, kamu uhdesindeki dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirilmesi ile birlikte tesislerin daha verimli çalıştırılması, maliyetlerin azaltılması ve böylelikle de fiyatların düşmesi beklenmektedir. **(Coşkun: 2006)**

Türkiye'de çevreyi korumaya yönelik bir enerji vergisi yoktur. Uygulanan vergiler daha çok kamu finansman açıklarını kapatmaya yöneliktir. Bu vergilere yönelik düzenlemeler ise Sanayi ve Ticaret Bakanı'nın da açıkladığı gibi sanayicilere rekabet üstünlüğü sağlamaya dönüktür. Kısaca çevrenin

korunmasına yönelik değildir.

4.1.4 Birlik Ülkelerinde Uygulanan Motorlu Taşıt Vergisi

Avrupa Birliği ülkeleri, araçların yakıt verimi konusuna önem vermişlerdir. Bunun için çevreye zararlı olmayan yakıt ile çalışan araçların üretilmesini ve kullanılmasını teşvik etmek amacıyla yakıt türlerine göre araç vergileri ve taşımacılık vergisi uygulamaktadırlar. Yüksek vergiler muhtemelen karayollarındaki motorlu taşıt sayısını sınırlayacaktır. Bununla birlikte ilk bakışta bu, çevre politikaları açısından tercih edilecek bir durum gibi gözükse de yeni araba almanın sürekli olarak yüksek oranda vergilendirilmesi atmosferi kirleten eski araçların sayısını artırır. Eski arabalarla mücadele etmek isteyen bazı ülkeler eski arabaların hurdaya çıkarılmasını ve yeni araba alınmasını teşvik etmek için 'kısa dönemli bir avantaj' kredi sistemi başlatmışlardır Taşımacılıkta kullanılan en önemli mamuller benzin ve motorindir. Bu yakıtları kullanan araçların kullanımını ve üretimini azaltmaya dönük vergiler uygulamaktadırlar. Biodizel, doğal gaz ve elektrik enerjisi gibi çevreye daha az zararlı enerjiler ile çalışan araçların üretimini ve kullanımını özendirmişlerdir. Bu vergiyi uygulayan Birlik ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Danimarka: Taşıt tescil vergileri taşıt polislerce tescil edilirken tescil vergisi ödenir. Yolcu arabaları için yıllık vergi oranı, 800 kilo gram ağırlığa kadar olanlar için 1740 Kron'dur. Ağırlığı 2000 kilo gramdan daha fazla olan taşıtlar için her 100 kilo gram için 320 Kron daha vergi uygulamaktadır. Hem özel hem de ticari amaçla kullanılan arabalar için uygulanan vergi oranı % 50 dir.

Almanya: Otomobil vergisi silindir kapasitesine bağlıdır. Vergi oranları kirletme hacmine ve motor tipine bağlıdır. Az kirletici benzinli araçlar için daha az yüksek oranlı kirletici araçlar için daha yüksek oranlı miktarlar uygulanmaktadır.

Yunanistan: Araçların ilk tescilinden vergi alınır. Ağırlığı 1201 kilo grama kadar olan araçlardan % 8 oranında vergi alınmaktadır. Ağırlığı 1201 den 1800'e kadar olan araçlardan % 12 oranında vergi alınmaktadır. Ağırlığı 1801 ve üstü olan araçlar için % 16 oranında vergi alınmaktadır.

Macaristan: Yeni motorlu araçlar için tescil anında % 25 oranında Katma Değer Vergisi alınmaktadır. Ulusal tüketim vergisi motor büyüklüğüne göre; 1600ccm'ye kadar olan araçlar için % 10, 1601ccm'den daha büyük motor gücüne sahip araçlar için % 20 oranında vergi uygulanmaktadır.

İspanya:1600cm³den daha az benzinle çalışan motorlu araçlar ve 2000cm³den daha az dizelle

çalışan motorlu araçlar için % 7 diğer araçlar için ise % 12 oranında Araç Tescil Vergisi alınmaktadır. Motorlu Taşıt Vergisi, yolcu taşıma kapasitesi ve motor gücüne göre uygulanmaktadır.

İsveç: Satış vergisi ağırlık üzerinden alınır. 1.7.1992'den itibaren çevresel niteliklere göre satış vergisi alınmaktadır. Taşıt Ek Tüketim vergisi ağırlık, dingil sayısı, aracın tipi ve yakıtına göre alınır.

Türkiye: Taşıtların yaşı, motor gücü gibi etkenler göz önünde bulundurularak değişik miktarlarda uygulanır. Bu verginin alınmasında amaç kamuya gelir sağlamaktır. Çevreyi korumaya yönelik hiçbir öngörü içermemektedir. Çevreyi göz önünde bulundurularak hazırlanmamıştır. Araçların çevreyi kirletmesi dikkate alınmamıştır. Çevrenin olumsuz etkilenmesi düşünülmemiştir. Adeta çevre yok sayılmıştır.

4.1.5 Birlik Ülkelerinde Uygulanan Katı Atık Vergileri

Katı atık vergileri birçok Avrupa Birliği ülkesinde uygulanmaktadır. Bu vergiler, depolamaya ya da çöp yakma tesislerine giden katı atık miktarına bağlıdır. Katı atık miktarı, bertaraf tesisleri girişinde tonaj cinsinde ölçülüp buna göre toplam vergi tutarı hesaplanır. Verginin amacı çevre kirliliğine neden olan atıkların miktarını azaltmaktır. Böylece atıkların neden olduğu çevre kirliliğini azaltmak ve dönüştürülebilir malzemelerin kullanılmasını teşvik etmektir. Katı atık vergisi uygulayan Birlik ülkelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Danimarka: Vergi evsel ve sanayi atıkları üzerinde uygulanmaktadır. 1987 ile 1992 arasında depolama ve yakma tesisleri aynı vergiyi öderken, 1993'de depolama vergisi artırılmış, yakma tesisleri vergisi ise aynı kalmıştır. 1997'de ise vergi miktarları yine değiştirilmiş: depolama vergisi en yüksek, elektrik üretmeyen yakma tesisleri orta, elektrik üreten yakma tesisleri düşük vergi grubuna dâhil edilmiştir. 1990 verilerine göre, katı atık vergisi, bertaraf maliyetlerini % 225 artırmış, kayıtlı depolama ve yakma tesislerine gelen katı atık miktarını % 15 azaltmıştır.

İtalya: 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren, evsel atıklar için yeni bir ücret sistemi uygulaması başlatmıştır. Yeni sistem, sabit ücret, değişken ücret ve geri ödeme ücretinden oluşan bir uygulamadır. Sabit ücret konutun yerleşim alanı ve konut sakinlerinin sayısına göre belirlenmektedir. Değişken ücret, üretilen atık maddenin ağırlığına (kilogramına) göre belirlenmiştir. Geri ödeme ücreti ise, konut sakinlerinin ayrı toplama yöntemlerine katılımları göz önüne alınarak değişken ücret üzerinde yapılan ıskonto miktarı ile belirlenmektedir. Yeni ücret sisteminin maliyetlerin azaltılması için iki ayrı şekilde

katkısının olacağı belirtilmiştir. İlk olarak, konutların ödeyeceği değişken ücret, üretilen atık miktarının azaltılması ve ikinci olarak da atıkların ayrıştırılmış olması ile düşürülmüş olacaktır. Bu sebeple, yeni sistem konut sakinlerinin çevreye duyarlı davranışlarını geliştirilmesine yönlendirilmiştir

Türkiye: Eysel katı atık vergisi, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyenin katı atık toplama hizmetinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalardan alınan vergilerdir. Çevre Temizlik Vergisi'nden elde edilen hâsılat, ilçe belediyeleri, var olduğu yerlerde Büyükşehir belediyeleri ve Çevre Bakanlığı'nın Çevre Kirliliğini Önleme Fonu (ÇKÖF) arasında paylaşılmaktadır. Genellikle ilçe belediyeleri, katı atık yönetimi için yatırım yapmakla yükümlü olan Büyükşehir belediyelerine ve Çevre Kirliliğini Önleme Fonu'na ait payları iletmemektedir. Katı atıklara ilişkin olarak Türkiye'de uygulanan Çevre Temizlik Vergisi, her şeyden önce kirliliği önlemeye yönelik bir vergi değildir. Amaç, belediyelere ve kamuya gelir sağlamaktır. Başka bir ifadeyle bu verginin çevre koruma amaçlı olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, verginin, üretilen katı atık miktarı ile atıktan uzaklaşmanın marjinal maliyeti arasında teşvik edici bir ilişkinin olmadığı bir biçimde düzenlenmiş olmasıdır. Kısacası, uygulanan vergi, katı atık miktarını azaltıcı bir etki yapmamıştır.

4.1.6 Birlik Ülkelerinde Uygulanan Yakıt Vergileri

Bu vergiler birlik ülkeleri için önemli bir mali kaynak olmanın yanında çevrenin korunmasına yönelik olarak önemli bir ekonomik çevresel yönetim aracıdır. Bu vergiler özellikle taşıtların kullandıkları yakıtlar üzerinden alınmaktadır. OECD ülkelerinin, yıllar itibarı ile litre başına aldıkları yakıt vergileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: OECD Ülkelerinde Yıllara Göre bir Litre petrolden aldıkları Vergi miktarları

Kaynak: <http://www2.oecd/ecoinst/queries/unleadpetrolDiesel.pdf>

Tabloda Türkiye çevresel amaçlı vergilerden olan kurşun içermeyen yakıtlara en yüksek vergi alan ülkelerden biri olarak görünmektedir. Bunun nedeni kesinlikle çevresel amaçlı olması değildir. Kamunun giderlerini karşılamak için kaynak bulmaktır. Toplanan vergiler çevrenin korunmasına yönelik olarak kullanılmamaktadır. Bu vergiler kamusal açıkları kapatmak ve kamunun ihtiyaç duyduğu diğer alanlarda kullanmak içindir.

Kamunun giderlerini karşılamak için kullanılan yakıtların fiyatlarını sürekli olarak artırması çevresel amaçlı olmasa da çevrenin korunmasına dolaylı olarak katkısı olmaktadır. Çünkü pahalılaştan yakıt fiyatları tüketicileri ya daha az yakıt tüketmeye ya da alternatif yakıt kullanmaya yöneltmektedir. Bu uygulamanın amacı çevresel olmasa da tüketicileri diğer alternatiflere yönelttiği için çevreye olumlu katkısı olmuştur.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıt olan doğal kaynaklardan, günümüz ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilmenin tek yolu

doğal kaynakların yok olmasını önlemektir. Bu amacı elde etmenin yollarından biri de çevresel vergilerdir. Gelişmiş ülkelerin birçoğu hem doğal kaynakların yok olmasını önlemek ve hem de çevre kirliliği ile daha etkili şekilde mücadele edebilmek amacıyla çevre vergilerini hayata geçirmeye başlamışlardır. Ülkemizde ise olayın önemi ve acilliği henüz tam olarak anlaşılamamıştır.

Türkiye'de hem doğal kaynakların yok olmasını önlemek hem de çevre kirliliği ile daha etkili mücadele etmek için uygulanmakta olan çevresel vergilerden söz etmek olanaksızdır. Çevresel vergiler, karar vericileri kıt kaynakları kullanmada daha rasyonel davranmaya zorlayacak ekonomik araçlardan birisidir. Ancak, ülkemizde bu tür araçlardan yararlanmak için yeterli çalışmaların yapılmış olduğunu söylemek (sözde Çevre Temizliği Vergisi'ni saymazsak) mümkün değildir.

Çevrenin korunmasına yönelik olarak çağdaş ülkelerin uygulamaya koydukları ekonomik nitelikli çevre yönetim araçlarını (özellikle çevre vergilerini) ülkemizde hızla uygulama alanına koymak kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Çevre vergileri kamuya gelir ve kaynak sağlamak amacına dönük olmamalı ve dışsal olumsuz ekonomik etkileri içselleştirmenin aracı olarak kullanmak amacına yönelik olmalıdır.

Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan olumsuz ekonomik dışsallıkların (hava kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği vs.) ortadan kaldırılması, en aza indirilmesi ya da içselleştirilmesinde son derece önemli olan ekonomik araçların kullanılmasına yönelik çalışmalar hemen başlatılmalı ve bu alandaki eksiklikler giderilmelidir. Ülkemizde olumsuz ekonomik dışsallıkların maliyetini, oluşmasında hiçbir etkisi olmayan üçüncü kişiler üslenmektedir. Karar vericilerin bu olumsuzluğu gidermeye dönük bir çalışma yaptıklarını söylemek mümkün değildir. Yöneticiler ve siyaset adamları ekonomik büyümenin sağlanması adına kıt kaynakların hiçbir kural tanımadan kullanılmasına göz yummaktadır. Bu durum ülkemizde karar vericilerin bu konuyu ve önemini yeterince anlayamadıklarını göstermektedir.

Çevresel sorunların ciddiye alınması ve etkili çözümler bulunması gerekmektedir. Bu anlamda, Avrupa Birliği ülkeleri, çevrenin korunmasına yönelik ekonomik araçlardan biri olan çevre vergilerini çeşitli alanlarda uygulamaya başlamıştır. Bunların başında emisyon ve deşarj vergileri gelmektedir. Birlik üyesi ülkeler, çevreyi kirleten kirleticileri salan maddelerin miktarını azaltmak için karbon vergisi, enerji vergisi, madeni yağ vergisi ve katı atık vergisi gibi vergileri 1990'lı yıllardan itibaren uygulama alanına koymuşlar ve çevrenin korunmasına yönelik olumlu sonuçlar almaya başlamışlardır. Ancak Türkiye'de bu tür vergilerden hiçbiri uygulama olanağı bulamamıştır. Bu vergilerden herhangi

birini yürürlüğe koyma iradesi de henüz ortada görülmemektedir.

Türkiye'de "Çevre Temizlik Vergisi olarak düzenlenen vergi gerçek anlamda çevre vergisi değildir. Belediyelere parasal kaynak bulmak için kullanılan bir yöntemdir. Atık miktarını düşürmeye yönelik bir düzenlemeyi öngörmediği gibi kaynakların sürdürülebilir kullanılmasına yönelik bir uygulama da içermemekte ve yenilenebilir kaynak kullanımını da teşvik etmemektedir.

Türkiye'de uygulanan diğer vergilerde (gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi ve diğerleri) çevreyle ilgili bir düzenleme içermemektedir. Bu vergileri gerek hazırlık ve uygulama aşamalarında çevrenin korunması ve geliştirilmesi göz önünde tutulmamıştır. Bu vergileri kıt kaynakların daha etkili kullanımını sağlamaya dönük, yok edilen kaynakların korunmasına, yenilenmesine, geliştirilmesine yönelik bir çalışma içerdiğini söylemek mümkün değildir.

Türkiye'de çevreyle ilgili uluslararası standartların uygulanmasında da önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bu standartlara uyma konusunda gereken hassasiyet gösterilmemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de çevrenin kirlenmesini, talan edilmesini, tahrip edilmesini ve yok edilmesini önleyecek ciddi anlamda bir çevre vergisi bulunmamaktadır.

Yukarıda belirtilen ana sava uygun olarak alınması gereken önlemlere ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır:

Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan çevresel vergiler, her yönüyle incelenip ülke koşullarına uygun hale getirilerek geciktirilmeden uygulanmalıdır.

Çevre temizlik vergisi gerçek anlamda bir çevre vergisine dönüştürülmelidir.

Çevresel vergiler, kirliliğe neden olan maddelerin kullanımını önlemeye yönelik olarak caydırıcı olmalıdır.

Çevre vergileri su, hava ve toprağın kirlenmesine neden olan fosil yakıtlar üzerine kirlilik değerlerine göre artan oranlarda konulmalıdır.

Karbon emisyonu düşük yakıtların kullanımını teşvik edecek vergi uygulamaları geliştirilmelidir. Bu çalışmaya gönüllü olarak katılan işletmelere çeşitli ekonomik teşvikler ve ayrıcalıklar tanınmalıdır. Çevrenin korunması için katlandığı maliyetler nedeniyle karşılaşılabileceği haksız rekabetten korunması için gereken önlemler alınarak ödüllendirilmeleri sağlanmalıdır.

Vergilerin etkin kullanımı sağlanmalıdır. Vergi uygulamalarını aksatacak, istismarına zemin hazırlayacak yasal boşluklar bırakılmamalıdır.

Katı atık konusunda geri dönüştürülebilecek maddelerin kullanılmasını teşvik edecek vergi uygulamaları geliştirilmelidir. Hatta bu konuya gereken hassasiyeti gösterenlere çeşitli Ekonomik çıkarlar sağlanmalıdır. (Vergi indirimi, karşılıksız proje desteği vb gibi)

Yerel yönetimlere çevrenin korunmasına yönelik geniş yetkiler verilmelidir. Topladıkları vergileri çevresel amaçlı kullanmalarını zorunlu hale getirecek projeler geliştirilerek yapılmasının yasal zorunluluk olması sağlanmalıdır.

Çevresel kurallar ve vergiler herkese eşit uygulanmalıdır.

Kamusal malların tüketiminde çevrenin korunmasını sağlayacak diğer piyasa araçlarından da yararlanılmalıdır.

Kamusal malların yani çevrenin daha etkin korunmasını sağlamak için özelleştirme de dâhil olmak üzere piyasa araçlarından faydalanılmalıdır.

Çevrenin korunmasına yönelik politikaların oluşturulmasında sivil toplum örgütlerinin katkısı sağlanmalıdır. Uygulanacak ekonomik araçların cezalandırmaktan çok teşvik edici olduğu gelişmiş ülkelerden örneklerle anlatılmalıdır.

Çevrenin etkin korunmasına yönelik alt yapılar oluşturulmalıdır.

Karar vericiler çevreyle ilgili uluslararası yükümlülüklerle uygun hareket etmelidirler.

Çevrenin korunmasına yönelik kamu kurumlarının çalışmalarında koordinasyon sağlanmalı ve olası çatışmalar önceden önlenmelidir.

Çevrenin korunmasına yönelik piyasa araçlarının etkin uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yeni çevresel vergilerin yasal alt yapıları oluşturulmalıdır.

Çevre politikaları ile diğer politikalar çevrenin etkin korunmasını sağlayacak biçimde uyumlaştırılmalıdır.

Çevresel fonlar sadece çevresel amaçlı kullanılmalı diğer alanlara aktarılmamalıdır.

Bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının çevresel karar alma süreçlerinde yer alması sağlanarak alınacak çevresel amaçlı kararlara karşı oluşabilecek tepkileri, en aza indirerek alınan kararların tavizsiz uygulanması sağlanmalıdır.

Ülkemizde uluslar arası standartlar geciktirilmeden ve tam olarak uygulanmalıdır. Bu konu üzerine

alışmalar hemen başlamalı, evre standartlarına uygun davranışlar geliştirilmelidir.

evre olmadan yaşam olmayacağı gerçeği bütün insanlarımıza anlatılarak evre bilincinin oluşturulmasına katkıda bulunacak her türlü yasal çalışmaların zaman kaybetmeden başlatılması, günümüz ve gelecek kuşakların refah kaybına uğramadan yaşamlarını sürdürmeleri için, büyük önem taşımaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKTAN, Coşkun Can, (2001) *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*, Anadolu Matbaa, İzmir.

ATAÇ, Beyhan; ÖNDER, İzzettin; TURHAN, Salih,(2004) *Maliye Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

BAŞOL, Koray; DURMAN, Mustafa; ÖNDER, Hüseyin,(2007) *Doğal Kaynakların ve Çevrenin Ekonomik Analizi*, Alfa Aktüel Yayınevi, Bursa.

COŞKUN, Ali. (2006). *Türkiye İşverenler Konfederasyonu Dergisi*, Mart.

EDİZ, Doğan. (1997) *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitapevi, Bursa.

ERYILMAZ, Bilal,(2001) *Kamu Yönetimi*, İstanbul.

FERHATOĞLU, Emrah,(2003) *Avrupa Birliğinde Ortak Çevre Politika Çevresinde Çevre Vergileri*.

HEPER, Fethi, (2004) *Türk Vergi Sistemi*, T.C. ANADOLU ÜNV. YAY. Eskişehir.

JAMALİ, Tarık, (2005) *Ucuzlayan Uluslararası Hava Taşımacılığının Faturası*, Makale, Dünya.

KARAKAYA, Ethem, Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği, Ders Notları

KIRIMHAN, Sücaattin, (2005) *Çevre Yönetimi*, Ankara.

KIROĞLU, Hilmi, (1998) *Çevre Muhasebesi*, Değişim Yayınları, Adapazarı.

MEMİŞ, Emin, (2006) *Çevre ve Çevre İdare Hukuku*, Filiz Kitapevi.

NEMLİ, Esra, Çevre Ekonomisi Ders Notları.

OECD (1996) Implementation Strategies For Environmental Taxes.

OECD, (1996) Environmental Taxes In OECD Countries.

OECD, (1996) Integrating Environment And Economy.

PEHLİVAN, Osman; BAYRAKLI, H.Hüseyin, (1998) *Vergi Hukuku*, Trabzon.

Role of Economic Instruments İn Integrating Environmental Policies With Sectoral Policies, (1998) New York and Geneva.

Sabah Büyük Ekonomi Sözlüğü

SEYİTOĞLU, Halil, (1999) *Uluslararası İktisat*, İstanbul

SLOMAN, John, (2004) *İktisat Makro*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul

TEKİN, Ahmet ve Y.V. İstiklal, Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri

TURGUT, Nükhet, (2001) *Çevre Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara.

ÜNVER, Yener, NUHOĞLU. Ayşe, (1999) *Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, Çevre Ekonomisi Ders Notları.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, (2003) *Çevresel Etki Değerlendirmesi, Çekül Yayınları*, İstanbul.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, (1995) *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*, İmge Kitapevi, Ankara.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, (1994) *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.

ELEKTRONİK- KAYNAKLAR

AVRUPA ÇEVRE AJANSI, Politika Yapıcılar İçin On Önemli Taşımacılık ve Çevre Sorunu, Mart 2004.

10 Aralık 2006 <http://reports.tr.eea.europa.eu/TERM 2004/tr/TERM 2004_TR_final.pdf>

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, İşlem ve Üretim metotları,12 Nisan 2007.

<<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=184&icerikID=28>

3&dil=TR >

GÜZEL.Alper. Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Mali Sorumluluklar 15 Eylül 2006

<<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/>

[cevresurdurebilirkalkinma/raporlar/son/EK-10.pdf](http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/cevresurdurebilirkalkinma/raporlar/son/EK-10.pdf)>

GÜNEŞ İsmail. Kamu Maliyesi Web Sitesi. Çukurova Üniversitesi. 20. 10. 2006.

<<http://idari.cu.edu.tr/igüneş/kamu/cozum2.htm>>

İKV. AB Çevre politikası. 12 Aralık 2006 <<http://www.ikv.org.tr./pdfs/4f3a608d.pdf>>

OECD. Database on instruments used for Environmental policy and natural resources management. 11 April 2007. 25 NİSAN 2007.

<<http://www2.oecd/ecoinst/queries/unleadpetrolDiesel.pdf>>

WIKIPEDIA, Arthur Cecil Pigou. 15 April 2007. WIKIMEDIA Project. 20 Nisan 2007.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87evre_Hakk%C4%b1>

TSE, Standart Hazırlama merkezi. 14 Ocak 2007. <http://www.tse.org.tr/Turkish/ab/direktif.asp>>